

V. İ. Lenin

Devlet ve Devrim

AYDINLIK YAYINLARI

AYDINLIK • DEVLET VE DEVRİM • V. İ. LENİN

V.İ. Lenin

DEVLET VE DEVRİM

V. İ. Lenin

Devlet ve Devrim

Marksizmin Devlet Öğretisi ve Proletaryanın Devrimdeki Görevleri[1]

Türkçesi :
M. Halim Spatar — Celal Üster

AYDINLIK
YAYINLARI

V.İ. Lenin'in *Devlet ve Devrim* adlı bu eseri, *The State and Revolution* (Yabancı Diller Yayınevi, Pekin, 1973) adlı İngilizce basımından dilimize çevrilmiş ve *L'Etat et La Révolution* (Yabancı Diller Yayınevi, Pekin, 1970) adlı Fransızca basımıyla karşılaştırılmıştır.

Birinci Baskı Aralık 1978

AYDINLIK
YAYINLARI

No. 58

Yönetim Yeri
Mollafenari Sokak 37/2
Cağaloğlu — İstanbul

Dizgi — Baskı
Özdem Kardeşler Matbaası

İ Ç İ N D E K İ L E R

BİRİNCİ BASIMA ÖNSÖZ

Bugünlerde devlet sorunu gerek teorik bakımdan, gerekse pratik siyaset açısından özel bir önem kazanmaktadır. Emperyalist savaş, tekelci kapitalizmin tekelci devlet kapitalizmine dönüşmesi sürecini büyük ölçüde hızlandırmış ve yoğunlaştırmıştır. Son derece güçlü kapitalist gruplarla gittikçe daha fazla bütünleşen devletin, emekçi kitleler üzerindeki korkunç baskısı her geçen gün daha da amansızlaşmaktadır. Gelişmiş ülkeler —burada bu ülkelerin «cephe gerileri»nden söz ediyoruz— işçilerin zorla çalıştırıldığı birer askeri cezaevi durumuna getirilmektedir.

Sonu gelmeyen savaşın yol açtığı eşi görülmemiş dehşet ve yoksulluk, kitlelerin durumunu dayanılmaz kılmakta, kitlelerin öfke dolu tepkisini artırmaktadır. Uluslararası proletarya devrimi gözle görülür bir biçimde olgunlaşmaktadır. Uluslararası proletarya devriminin devlete ilişkin tutumu pratik bir önem kazanmaktadır.

Onlarca yıl süren nispeten barışçı gelişme döneminde birikmiş olan oportünizm unsurları, bütün dünyadaki resmi sosyalist partileri egemenliği altına alan sosyal-şovenizm akımını yaratmıştır. Sözde sosyalizm, uygulamada şovenizm anlamına gelen bu akım (Rusya'da Plehanov, Portresov, Breşkovskaya,

Rubanoviç ve üstü biraz örtülü bir biçimde Sayın Tsereteli*, Çernov** ve kafadarları; Almanya'da Scheidemann, Legien, David ve öbürleri; Fransa ve Belçika'da Renaudel, Guesde, Vandervelde; İngiltere'de Hyndman ve Fabianlar[2] vb. vb.) «sosyalizm önderleri»nin yalnızca «kendi» milli burjuvazilerinin çıkarlarına değil, aynı zamanda özellikle «kendi» devletlerinin çıkarlarına da alçakça ve kölece ayak uydurmalarında ifadesini bulmaktadır; çünkü Büyük Devletler adı verilen devletlerin çoğu, birçok küçük ve zayıf milleti uzun bir zamandır sömürmekte ve köleleştirmektedir. İşte emperyalist savaş da, böyle bir yağmanın paylaşılması ve yeniden paylaşılması için verilen bir savaştır. «Devlet» konusundaki oportünist önyargılara karşı mücadele etmeden, emekçi kitleleri genel olarak burjuvazinin, özel olarak da emperyalist burjuvazinin etkisinden kurtarma mücadelesi verilemez.

İlkin, Marks ve Engels'in devlet konusundaki öğretilerini inceleyecek ve bu öğretinin unutulmuş ya da oportünistler tarafından çarpıtılmış yönlerini özellikle ayrıntılı olarak ele alacağız. Ardından, özel olarak, bu çarpıtmaların başta gelen sorumlusu olan ve bugünkü savaşta yürekler acısı bir iflasa uğramış bulunan İkinci Enternasyonal'in (1889-1914) en tanınmış önderi Karl Kautsky'yi ele alacağız. Son olarak da, 1905 ve

---

* *İ.G. Tsereteli* (1882-1959), Menşeviklerin önderlerinden biridir. 1917'de burjuva Geçici Hükümetinde içişleri bakanlığı yaptı. Büyük Ekim Sosyalist Devriminden sonra da karşı-devrimci faaliyetlerini sürdürdü. —Ç.N.

** *V.H. Çernov* (1876-1952), Sosyalist-Devrimci Partinin önderlerinden biridir. Burjuva Geçici Hükümetinde tarım bakanlığı yaptı. Büyük Ekim Sosyalist Devriminden sonra karşı-devrimin örgütlenmesinde çalıştı. Daha sonra yurt dışında da devrim düşmani faaliyetlerini sürdürdü. —Ç.N.

özellikle de 1917 Rusya Devrimlerinde kazanılan tecrübelerin belli başlı sonuçlarını toparlayacağız. Aslında 1917 Devrimi şu sıralar (1917 Ağustosunun başları) gelişmesinin ilk aşamasını tamamlamaktadır; ama bu devrim, bir bütün olarak, ancak emperyalist savaşın yol açtığı sosyalist proletarya devrimleri zincirinin bir halkası olarak kavranabilir. Demek ki, sosyalist proletarya devriminin devlet konusundaki tutumu, yalnızca pratik bir siyasi önem kazanmakla kalmamakta, aynı zamanda günümüzün en acil sorunu olması, kitlelere kapitalizmin boyunduruğundan kurtulmak için hemen önümüzdeki dönemde ne yapmaları gerektiğini açıklama sorunu olması bakımından da önem kazanmaktadır.

Yazar

Ağustos 1917

İKİNCİ BASIMA ÖNSÖZ

Bu ikinci basım, İkinci Bölüme üçüncü bir alt bölümün eklenmesi dışında, hemen hiç bir değişiklik yapılmadan yayınlanmıştır.

Yazar

Moskova
17 Aralık 1918

BİRİNCİ BÖLÜM

SINIFLI TOPLUM VE DEVLET

1. SINIF KARŞITLIKLARININ UZLAŞMAZLIĞININ BİR ÜRÜNÜ OLARAK DEVLET

Bugün Marks'ın öğretisinin başına gelenler, tarih boyunca, devrimci düşünürlerin ve kurtuluşları uğrunda mücadele veren ezilen sınıfların önderlerinin öğretilerinin başına defalarca gelmiştir. Ezen sınıflar, büyük devrimcileri sağlıklarında durmadan oradan oraya sürmüş, onların öğretilerinin karşısına en vahşi düşmanlık, en kudurgan nefret ve en kaba yalan ve karalama kampanyalarıyla dikilmişlerdir. Ölümlerinden sonra ise bir yandan onları zararsız putlar durumuna getirmeye, deyim yerindeyse evliyalaştırmaya ve ezilen sınıfları «yatıştırmak» ve aldatmak amacıyla *adlarını* halelerle süslemeye çalışırken, öte yandan da devrimci öğretinin özünü iğdiş etmişler, devrimci ucunu köreltmişler ve bayağılaştırmışlardır. İşte bugün burjuvazi ve işçi sınıfı hareketi içindeki oportünistler, Marksizmin bu «adam edilmesi» konusunda birleşmektedirler. Bu öğretinin devrimci yanını, devrimci ruhunu gözlerden kaçırmakta, karalamakta ve çarpıtmaktadırlar. Burjuvazi için kabul edilebilir olan ya da kabul edilebilir görünen ne varsa onu öne sürmekte ve göklere çıkarmaktadırlar. Bugün bütün sosyal-şovenler «Marksist»tir (gülmeyin!). Daha düne kadar Mark-

sizmin kökünü kazımakta uzman kesilmiş olan Alman burjuva bilim adamları, şimdilerde, bir yağma savaşının yürütülebilmesi için, son derece iyi örgütlenmiş işçi sendikalarını eğittiğini söyledikleri bir «milli-Alman» Marks'tan gittikçe daha sık söz etmektedirler!

Bu durumda, Marksizmin bu eşi görülmedik ölçüde yaygın çarpıtılması karşısında, en başta gelen görevimiz, Marks'ın devlet konusunda gerçekten öğretmiş olduğu şeyleri *yeniden ortaya koymaktır.* Bunun için de, Marks ve Engels'in kendi eserlerinden uzun uzadıya alıntılar yapmak zorunlu olacaktır. Gerçi uzun alıntıların metni ağırlaştıracağı ve yaygın bir biçimde okunmasına hiç de yardımcı olmayacağı açıktır, ama bu alıntılardan vazgeçmemiz olanaksızdır. Okurun bilimsel sosyalizmin kurucularının görüşlerinin bütünselliği ve bu görüşlerin gelişimi konusunda kendi başına bir kanıya varabilmesi, bu görüşlerin günümüzde yaygın olan «Kautskycilik» tarafından çarpıtılmasının belgelerle kanıtlanabilmesi ve açıkça gözler önüne serilebilmesi için Marks ve Engels'in eserlerinde devlet konusundaki bölümlerin tümü ya da hiç değilse en can alıcı bölümlerin tümü mutlaka elden geldiğince eksiksiz bir biçimde aktarılmalıdır.

Önce Engels'in en çok bilinen eserinden, daha 1894 yılında Stuttgart'ta altıncı basımı yapılmış olan *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*'nden başlayalım. Bu kitabın birçok Rusça çevirisi olmasına karşın, bunlar genellikle ya eksik ya da son derece yetersizdir, dolayısıyla alıntıları eserin Almanca aslından çevirmemiz gerekmektedir.

Engels tarihi tahlilini özetlerken şöyle diyor:

> «Demek ki, devlet, asla topluma dışarıdan zorla kabul ettirilmiş bir güç değildir; hele Hegel'

in ileri sürdüğü gibi 'ahlaki düşüncenin gerçekliği', «aklın imgesi ve gerçekliği» hiç değildir. Devlet, daha çok, toplumun kendi kendisiyle çözülmez bir çelişmeye düşmesinin, üstesinden gelemeyeceği uzlaşmaz karşıtlıklara bölünmemesinin kabullenilmesidir. Ne var ki, bu karşıtlıkların, ekonomik çıkarları çelişen sınıfların gerek kendilerini, gerekse toplumu kısır bir mücadele içinde tüketmemeleri için, görünüşte toplumun üzerinde duran bir güç, çatışmayı yumuşatmak ve 'düzen'in sınırları içinde tutmak amacıyla zorunlu duruma gelmiştir. İşte, toplumun bağrından doğan, ama kendini toplumun üzerine koyan ve ona gittikçe yabancılaşan bu güç, devlettir.» (Altıncı Almanca basım, s. 177-178)[3]

Bu sözler, Marksizmin, devletin tarihteki rolü ve anlamına ilişkin temel düşüncesini tam bir açıklıkla dile getirmektedir. Devlet, sınıf karşıtlıklarının *uzlaşmazlığının* bir ürünü ve yansımasıdır. Devlet, sınıf karşıtlıklarının uzlaşması nesnel olarak *mümkün olmadığı* anda, yerde ve ölçüde ortaya çıkar. Tersinden söylersek, devletin varlığı, sınıf karşıtlıklarının uzlaşmazlığını kanıtlar.

İşte, Marksizmin iki ana koldan yürütülen çarpıtılması bu en önemli ve temel noktada başlar.

Bir yandan, su götürmez tarihi gerçeklerin baskısı karşısında devletin ancak uzlaşmaz sınıf karşıtlıklarının ve sınıf mücadelesinin var olduğu yerlerde bulunduğunu kabullenmek zorunda kalan burjuva ve özellikle de küçük burjuva ideologlar, Marks'ı, devleti sınıfların *uzlaştırılmasının* bir organı olarak gösterecek biçimde «düzeltirler». Marks'a göre, eğer sınıfları uz-

laştırmak mümkün olsaydı, devlet ne ortaya çıkabilir, ne de varlığını sürdürebilirdi. Oysa küçük burjuva ve dar kafalı profesör ve siyaset yazarlarına göre, devlet, sınıfları gerçekten uzlaştırır — bunu kanıtlamak amacıyla Marks'tan sık sık ahmakça alıntılar yaparlar. Marks'a göre, devlet, bir sınıf hakimiyeti organıdır, bir sınıfın başka bir sınıf üzerindeki *baskı* organıdır; sınıflar arasındaki çatışmayı yumuşatarak bu baskıyı yasallaştıran ve ona süreklilik kazandıran «düzen»in kurulmasıdır. Küçük burjuva politikacılara bakılırsa düzen, bir sınıfın başka bir sınıfı ezmesi değil, tam anlamıyla sınıfların uzlaştırılması demektir; çatışmayı yumuşatmak da, ezilen sınıfları ezenleri alaşağı etme mücadelesinin belirli araç ve yöntemlerinden yoksun kılmak değil, sınıfları uzlaştırmak demektir.

Sözgelimi, 1917 Devriminde, devletin anlamı ve rolü sorunu kitle çapında doğrudan eylemi gerektiren pratik bir sorun olarak tüm önemiyle ortaya çıktığında, Sosyalist-Devrimcilerin ve Menşeviklerin hepsi de «devlet»in sınıfları «uzlaştırdığı»nı ileri süren küçük burjuva teorisine hiç vakit kaybetmeden dört elle sarılıvermişlerdi. Bu iki partinin politikacılarının kaleme aldıkları bir yığın karar ve yazı baştan aşağı bu küçük burjuva ve dar kafalı «uzlaştırma» teorisiyle doludur. Devletin, kendi karşıtıyla (karşıtı olan sınıfla) uzlaştırılması *mümkün olmayan* belirli bir sınıfın hakimiyet organı olması, küçük burjuva demokratlarının hiç bir zaman kavrayamayacakları bir şeydir. Bunların devlet karşısındaki tutumları, bizim Sosyalist-Devrimcilerimiz ve Menşeviklerimizin asla sosyalist olmadıklarını (biz Bolşeviklerin her zaman savunduğumuz bir görüştür bu), sosyalizmi andıran sözler eden küçük burjuva demokratları olduklarını ortaya koyan en çarpıcı kanıtlardan biridir.

Öte yandan, Marksizmin «Kautskyci» çarpıtılması çok daha ustacadır. «Teorik olarak», devletin bir sınıf hakimiyeti organı olduğu ya da sınıf karşıtlıklarının uzlaşmaz olduğu inkar edilmez. Ama bir nokta gözden kaçırılır ya da geçiştirilir: Devlet, sınıf karşıtlıklarının uzlaşmazlığının bir ürünü olduğuna göre, toplumun *üzerinde* yer alan ve «topluma *g i t t i k ç e y a b a n c ı l a ş a n*» bir güç olduğuna göre, ezilen sınıfın kurtuluşunun yalnızca şiddete dayanan bir devrim olmaksızın değil, *a y n ı z a m a n d a* hakim sınıf tarafından yaratılmış bulunan ve bu «yabancılaşma»nın somut ifadesi olan devlet aygıtı *y ı k ı l m a k s ı z ı n*da olanaksız olduğu açıktır. Daha ileride de göreceğimiz gibi, Marks, teorik bakımdan son derece açık olan bu sonuca, devrimin görevlerinin somut bir tarihi tahlili sonucunda tam bir kesinlikle varmıştı. İşte -ileride ayrıntılı olarak göreceğimiz gibi- Kautsky'nin... «unutmuş» ya da çarpıtmış olduğu şey de bu sonuçtur.

2. ÖZEL SİLAHLI MÜFREZELER, HAPİSHANELER VB.

Engels şöyle devam ediyor:

> «Devlet, kan bağına dayanan eski örgütlenmenin (kabile ya da klan) tersine, kendi uyruklarını ilkönce toprağa göre ayırır.»

Bu bölünme bize «doğal» görünür, oysa kabile ya da kan bağına dayanan toplumun eski biçimine karşı uzun bir mücadeleyi gerektirmiştir.

> «İkinci belirleyici özellik, artık halkın kendini silahlı bir kuvvet olarak örgütlemesiyle doğrudan doğruya aynı şey olmayan bir kamu gücünün kurulmasıdır. Bu özel kamu gücü zorunludur, çünkü sınıflara bölünme yüzünden, halkın başına buy-

ruk silahlı örgütlenmesi olanaksız duruma gelmiştir... Bu kamu gücü her devlette vardır ve yalnızca silahlı adamlardan değil, aynı zamanda kan bağına dayanan toplumda [klan] hiç rastlanmayan maddi uzantılardan, hapishanelerden ve her türlü baskı kurumundan oluşur.»

Engels, toplumun bağrından doğan, ama kendini toplumun üzerine koyan ve topluma gittikçe daha fazla yabancılaşan ve devlet adı verilen bu «güç» kavramını daha da açıklığa kavuşturur. Bu güç esas olarak nelerden oluşmaktadır? Emrinde hapishaneler vb. de bulunan özel silahlı müfrezelerden.

Özel silahlı müfrezeler dememiz yerindedir, çünkü her devletin belirleyici niteliği olan kamu gücü, «başına buyruk silahlı örgütlenmesi» olan silahlı halkla «doğrudan doğruya aynı şey» değildir.

Bütün büyük devrimci düşünürler gibi Engels de, sınıf bilincine varmış işçilerin dikkatini, yaygın dar kafalılığın en önemsiz, en alışılmış saydığı ve yalnızca kökleşmiş değil, aynı zamanda taşlaşmış denilebilecek önyargılar tarafından kutsanmış olan bu gerçeğe çekmeye çalışmaktadır. Sürekli ordu ve polis, devlet iktidarının başlıca araçlarıdır. Zaten başka türlü olabilir mi?

Engels'in seslendiği ve tek bir büyük devrimi bile yaşamamış ya da yakından gözlememiş olan 19. yüzyıl sonu Avrupalılarının büyük çoğunluğuna göre, başka türlü olamazdı. Onlar, «halkın başına buyruk silahlı örgütlenmesi»nin ne olduğunu zerre kadar kavrayamadılar. Toplumun üzerinde yer alan ve topluma yabancılaşan özel silahlı müfrezelere (polis ve sürekli ordu) niçin gerek duyulduğu sorusuna, Batı Avrupalı ve Rus dar kafalılar toplumsal hayatın artan karma-

şıklığından, görevlerin farklılaşmasından vb. dem vurarak Spencer ya da Mihaylovski'den* ödünç alınmış birkaç sözcükle cevap verme eğilimindedirler.

Böyle bir açıklama «bilimsel» görünmekte ve en önemli ve en temel gerçeği, yani toplumun uzlaşması mümkün olmayan karşıt sınıflara bölünmüş olduğunu gizleyerek sokaktaki adamın duyularını adamakıllı köreltmektedir.

Eğer bu bölünme olmasaydı, gene de karmaşıklığı, gelişmiş tekniği vb. ile «halkın başına buyruk silahlı örgütlenmesi», sopa kullanan bir maymun sürüsünün ya da ilkel insanın ya da klanlar halinde birleşmiş insanların ilkel örgütlenmelerinden farklı olurdu; ama böyle bir örgütlenme gene de mümkün olurdu.

Oysa böyle bir örgütlenme olanaksızdır, çünkü uygar toplum, «başına buyruk» silahlanmaları aralarında silahlı mücadeleye yol açacak karşıt, hem de uzlaşması mümkün olmayan karşıt sınıflara bölünmüştür. Bir devlet ortaya çıkar, özel bir güç, özel silahlı müfrezeler yaratılır ve her devrim devlet aygıtını yıkarak, hakim sınıfın *kendisine* hizmet eden özel silahlı müfrezeleri nasıl yeniden kurmaya, ezilen sınıfın ise sömürenlere değil de, sömürülenlere hizmet edebilecek bu türden yeni bir örgütlenmeyi nasıl yaratmaya çalıştığını bize açık bir biçimde gösterir.

Yukarıdaki sözlerinde Engels, her büyük devrimin pratikte somut olarak, hem de bir kitle eylemi ölçüsünde önümüze getirdiği sorunu, yani «özel» silahlı müfrezeler ile «halkın başına buyruk silahlı örgütlenmesi»

---

* *N.K. Mihaylovski* (1842-1904), liberal Narodizmin önde gelen teorisyenlerinden biri olan Rus toplumbilimci, sanat eleştirmeni ve gazetecisi. 1892'de çıkarmaya başladığı *Russkoye Bogatstvo (Rus Zenginliği) dergisinde* Çarlık hükümetiyle işbirliğini savundu ve Marksizme düşman bir tutum takındı. —Ç.N.

arasındaki ilişki sorununu teorik olarak ortaya koymaktadır. Bu sorunun, Avrupa ve Rusya devrimlerinin tecrübeleriyle nasıl somut olarak açıklığa kavuştuğunu ileride göreceğiz.

Ama şimdi Engels'in açıklamasına dönelim.

Engels, bu kamu gücünün bazan, örneğin Kuzey Amerika'nın belirli yörelerinde (burada, kapitalist toplumda pek ender rastlanan bir istisnayı ve Kuzey Amerika'nın emperyalizm öncesi döneminde, özgür göçmenlerin ağır bastığı yörelerini kastetmektedir) zayıf olduğunu, ama genel olarak bakıldığında güçlendiğini belirtmektedir:

> «...Ne var ki, devlet içindeki uzlaşmaz sınıf karşıtlıkları keskinleştiği ve komşu devletler genişlediği ve kalabalıklaştığı ölçüde kamu gücü de güçlenir. Sınıf mücadelesinin ve fetih yarışının, kamu gücünü, bütün toplumu ve hatta devleti yutmakla tehdit edecek boyutlara ulaştırdığı günümüz Avrupasına bir göz atmamız yeterlidir.»

Engels'in son önsözü 16 Haziran 1891 tarihini taşıdığına göre, bu sözler en geç 1890'ların başlarında kaleme alınmıştı. Tröstlerin mutlak hakimiyeti, büyük bankaların sınırsız gücü, geniş çapta bir sömürge siyaseti vb. demek olan emperyalizme yöneliş Fransa'da daha yeni başlıyordu, Kuzey Amerika ve Almanya'da ise daha da zayıftı. O zamandan bu yana, «fetih yarışı» dev adımlar atmıştır; özellikle 1910'lara gelindiğinde artık bütün dünya «rakip fatihler», yani büyük yağmacı devletler arasında bölüşülmüştü. O zamandan bu yana ordunun ve donanmanın silahlanması dev boyutlara ulaşmış ve dünyanın İngiltere ya da Almanya tarafından hakimiyet altına alınması, ganimetin paylaşılması için yapılan 1914-1917 yağma savaşı, toplumun

bütün güçlerini açgözlü devlet iktidarı tarafından «yutulmak» gibi tam bir felaketin eşiğine getirmiştir.

Engels, «fetih yarışı»nın, Büyük Devletlerin dış politikalarının en önemli belirleyici özelliklerinden biri olduğunu daha 1891 yılında gösterebilmişti. Oysa çok daha fazla şiddetlenmiş olan bu yarış 1914-1917 arasında emperyalist bir savaşa yol açtığında, sosyal-şoven alçaklar «kendi» burjuvazilerinin yağmacı çıkarlarının savunulmasını, «anayurdun savunulması»ndan, «cumhuriyetin ve devrimin savunulması»ndan vb. dem vurarak örtbas etmektedirler!

3. EZİLEN SINIFIN SÖMÜRÜLMESİNİN BİR ARACI OLARAK DEVLET

Toplumun üzerinde yer alan özel kamu gücünün varlığının sürdürülmesi için vergilere ve devlet borçlarına gerek duyulur.

> «Kamu gücüne ve vergi toplama hakkına sahip olan görevliler,» diye yazıyor Engels, «toplumun organları olarak, artık toplumun *üstünde* yer alırlar. Kan bağına dayanan örgütlenmenin (klan) organlarına gösterilen özgür, gönüllü saygı, bunu kazanabilmiş olduklarını düşünsek bile, onlara yetmez...» Görevlilere kutsallık ve dokunulmazlık tanıyan özel yasalar çıkarılır. «En sıradan polis memuru» klan temsilcilerinden daha fazla «otorite»ye sahiptir, ama uygar bir devletin askeri gücünün başı bile toplumun yaşlı bir klan üyesine gösterdiği «zorlamasız saygı»yı pekala kıskanabilir.

Burada, karşımıza, devlet iktidarının organları olarak görevlilerin ayrıcalıklı olması sorunu çıkmak-

tadır. Dikkat çekilen asıl soru şudur: Onların toplumun *üzerinde* yer almalarını sağlayan nedir? Bu teorik sorunun 1871'de Paris Komünüyle pratikte nasıl cevaplandırıldığını ve 1912'de Kautsky tarafından gerici bir anlayışla nasıl geçiştirildiğini göreceğiz.

«Devlet, sınıf karşıtlıklarını dizginleme ihtiyacından, ama aynı zamanda bu sınıfların çatışması içinde doğduğuna göre, bir kural olarak, en güçlü iktisadi bakımdan hakim durumda bulunan, devlet aracılığıyla siyasi bakımdan da hakim sınıf durumuna gelen ve böylece ezilen sınıfı baskı altında tutabilmek ve sömürmek için yeni araçlar elde eden sınıfın devletidir.» Eski çağ devleti ve feodal devlet nasıl kölelerin ve serflerin sömürülmelerinin organları idiyse, «modern temsili devlet de ücretli emeğin sermaye tarafından sömürülmesinin aracıdır. Ne var ki, istisnai olarak, mücadele halindeki sınıfların birbirlerini nerdeyse dengeledikleri öyle dönemler olur ki, devlet iktidarı görünüşte bir arabulucu olarak o an için her iki sınıf karşısında da belirli ölçüde bir bağımsızlık kazanır». İşte 17. ve 18. yüzyılların mutlakiyetçi krallıkları, Fransa'daki Birinci ve İkinci İmparatorlukların Bonapartçılığı ve Almanya'daki Bismark rejimi böyleydi.

Buna, küçük burjuva demokratlarının önderliği yüzünden Sovyetlerin *daha şimdiden* iktidarsız duruma geldiği, buna karşılık *daha* Sovyetleri dağıtacak kadar güçlü olmadığı bir anda, devrimci proletaryaya baskı uygulamaya başlamasından bu yana cumhuriyetçi Rusya'daki Kerenski hükümetini de katabiliriz.

«Demokratik bir cumhuriyette,» diye devam ediyor Engels, «servet, iktidarını dolaylı, ama çok

daha güvenli bir biçimde», birincisi «memurların doğrudan yiyiciliği» yoluyla (Amerika); ikincisi «hükümet ile borsa arasındaki ittifak» yoluyla (Fransa ve Amerika) uygular.

Günümüzde, emperyalizm ve bankaların hakimiyeti, servetin sınırsız gücünü savunma ve hayata geçirme konusundaki bu iki yöntemi de her türden demokratik cumhuriyette «geliştirerek» son derece ince bir sanat haline getirmiştir. Eğer, örneğin Rus demokratik cumhuriyetinin daha ilk aylarında ya da başka bir deyişle burjuvaziyle nikahlanan «sosyalist» SR'ler (Sosyalist-Devrimciler) ile Menşeviklerin balayı sırasında, koalisyon hükümetindeki Bay Palçinski, kapitalistleri ve onların talanlarını, hazineyi savaş ihaleleri yoluyla yağmalamalarını dizginlemeye yönelik her türlü önlemi engellediyse; ve eğer sonradan Bay Palçinski istifa etti (ve elbette yerine tıpkı ona benzeyen bir başka Palçinski atandı) ve kapitalistler tarafından yılda 120 bin ruble ücretli «tatlı» bir işle «ödüllendirildiyse», buna ne ad verirdiniz, dolaysız rüşvet mi, yoksa dolaylı rüşvet mi? Hükümet ile işveren sendikalarının yöneticileri arasında bir ittifak mı, yoksa «yalnızca» dostça ilişkiler mi? Çernovlar, Tsereteliler, Avksentyevler ve Skobelevler nasıl bir rol oynamaktadır? Bunlar, milyoner hazine yağmacılarının «dolaysız» müttefikleri midirler, yoksa yalnızca dolaylı müttefikleri mi?

«Servet»in sınırsız gücünün demokratik bir cumhuriyette daha *güvenlikte* olmasının nedeni, kapitalizmin çürük siyasi kabuğuna bağımlı olmamasıdır. Demokratik cumhuriyet, kapitalizmin mümkün en iyi siyasi kabuğudur; işte bu yüzden de sermaye bu en iyi kabuğun denetimini (Palçinksiler, Çernovlar, Tsereteliler ve kafadarları aracılığıyla) bir kere ele geçir-

bir biçimde kurar ki, burjuva-demokratik cumhuriyetindeki kişilerde, kurumlarda ya da partilerde meydana gelen *hiç bir* değişiklik onu sarsamaz.

Bu arada, Engels'in, genel oy hakkının burjuva hakimiyetinin bir aracı olduğunu söylerken son derece kesin bir ifade kullandığını belirtmemiz gerekir. Hiç kuşkusuz Alman Sosyal-Demokrasisinin uzun tecrübelerini dikkate alarak, «genel oy hakkı,» diyor Engels, «işçi sınıfının olgunluğunun bir göstergesidir. Bugünkü devlette şimdikinden fazla bir şey olamaz ve hiç bir zaman da olmayacaktır».

Bizim Sosyalist-Devrimcilerimiz ve Menşeviklerimiz ve onların ikiz kardeşleri olan Batı Avrupa'daki tüm sosyal-şovenler ve oportünistler gibi küçük burjuva demokratları, genel oy hakkından tam da bu «fazla» yı beklemektedirler. Bunlar, genel oy hakkının «*modern* devlette» emekçilerin çoğunluğunun iradesini gerçekten ortaya koyabileceği ve bu iradenin gerçekleşmesini sağlayabileceği şeklindeki asılsız düşünceyi paylaşmakta ve bu düşünceyi halka aşılamaktadırlar.

Burada, bu asılsız düşünceye, Engels'in son derece açık, kesin ve somut açıklamasının, «resmi» (yani oportünist) sosyalist partilerin propaganda ve ajitasyonunun her adımında çarpıtıldığını belirterek değinmekten başka bir şey yapamayız. Engels'in burada çürüttüğü bu düşüncenin olanca yanlışlığını, ileride Marks ve Engels'in «*modern*» devlete ilişkin görüşlerini açıklamaya devam ederken ayrıntılı bir biçimde gözler önüne sereceğiz.

Engels, en tanınmış eserinde, görüşlerinin genel bir özetini şu sözlerle dile getirmektedir:

> «Öyleyse, devlet, ezelden beri var olmuş değildir. Geçmişte işlerini onsuz da görebilen, devlet ve

devlet iktidarı diye bir şeyden haberi olmayan toplumlar var olmuştur. Toplumun sınıflara bölünmesine kaçınılmaz olarak bağlı olan belirli bir iktisadi gelişme aşamasında devlet, bu bölünme yüzünden bir zorunluluk durumuna gelmiştir. Bugün artık, üretimin gelişmesinde, bu sınıfların varlığının yalnızca bir zorunluluk olmaktan çıkmakla kalmayıp, aynı zamanda üretimin önünde kesin bir engel durumuna geleceği bir aşamaya hızla yaklaşıyoruz. Bu sınıflar bir zamanlar ne kadar kaçınılmaz bir biçimde ortaya çıktılarsa, o ölçüde kaçınılmaz bir biçimde ortadan kalkacaklardır. Onlarla birlikte devlet de kaçınılmaz olarak ortadan kalkacaktır. Üretimi üreticilerin özgür ve eşit birliği temelinde örgütleyecek olan toplum, o zaman tüm devlet aygıtını layık olduğu yere, Eski Eserler Müzesine, çıkrık ile tunç baltanın yanı başına koyacaktır.»

Günümüz Sosyal-Demokrasisinin propaganda ve ajitasyon yazılarında bu alıntıya pek rastlayamıyoruz. Rastladığımız zaman da, bu bölüm, tıpkı bir ikona önünde secdeye varırcasına aktarılıyor, Engels'e resmi bir saygı göstermek amacıyla ve şu «tüm devlet aygıtının Eski Eserler Müzesine» gönderilmesinin öngördüğü devrimin genişliğini ve derinliğini göz önüne alma doğrultusunda en küçük bir çabada bulunulmaksızın aktarılıyor. Çoğu zaman, Engels'in devlet aygıtı dediği şeyin ne anlama geldiği bile kavranılmıyor.

4. DEVLETİN «YOK OLUP GİTMESİ» VE ZORA DAYANAN DEVRİM

Engels'in devletin «yok olup gitmesi»ne ilişkin sözleri öylesine yaygın bir biçimde bilinir, o kadar sık

aktarılır ve Marksizmi oportünizme benzetmek için yapılan alışılagelmiş sahteciliğin özünü öylesine açık seçik gözler önüne serer ki, bu sözleri ayrıntılı olarak ele almamız gerekmektedir. Bu sözlerin alındığı bölümü olduğu gibi aktarmak istiyoruz.

> «Proletarya devlet iktidarını ele geçirir ve ilk ağızda üretim araçlarını devlet mülkiyetine dönüştürür. Ama bunu yaparken, proletarya olarak kendi kendini ortadan kaldırır, bütün sınıf ayrılıklarını ve uzlaşmaz sınıf karşıtlıklarını ortadan kaldırır; ve aynı zamanda devlet olarak devleti de ortadan kaldırır. Uzlaşmaz sınıf karşıtlıkları içinde ilerleyen daha önceki toplumun, devlete, yani sömürücü sınıfın her dönemde kendi dış üretim koşullarını sürdürmek, dolayısıyla da esas olarak sömürülen sınıfı var olan üretim biçimi tarafından belirlenen baskı koşulları (kölelik, toprak köleliği ya da serflik, ücretli emek) altında zorla tutabilmek için oluşturduğu bir örgüte ihtiyacı vardı. Devlet, bir bütün olarak toplumun resmi temsilcisi, onun gözle görülür bir birlik içindeki özetiydi; ama bu, kendi çağında bir bütün olarak toplumu temsil eden sınıfın devleti olduğu ölçüde böyleydi: Eski çağda köle sahibi yurttaşların devleti, Orta Çağda feodal soyluluğun devleti, çağımızda burjuvazinin devleti. Devlet en sonunda gerçekten bir bütün olarak toplumun temsilcisi durumuna geldiğinde, kendi kendini gereksiz kılar. Artık toplumda baskı altında tutulacak hiç bir sınıf kalmadığı zaman; sınıf egemenliği ve o güne kadarki üretim anarşisine dayalı bireysel var olma mücadelesiyle birlikte, bunlardan kaynaklanan çatışmalar ve aşırılıklar da

ortadan kalktığı zaman, artık özel bir baskı gücünü, devleti zorunlu kılan, bastırılması gereken hiç bir şey kalmaz. Devletin gerçekten bir bütün olarak toplumun temsilcisi olarak ortaya çıktığı ilk eylem —üretim araçlarına toplum adına el konulması— aynı zamanda onun bir devlet olarak son bağımsız eylemidir. Devlet iktidarının toplumsal ilişkilere müdahalesi birbiri ardından her alanda gereksiz duruma gelir ve sonunda kendi kendine son bulur. Kişilerin hükümetinin yerini, şeylerin yönetimi alır. Devlet 'ortadan kaldırılamaz', yok olup gider. İşte, 'özgür halk devleti' deyimini, salt ajitasyon açısından bir süre için kullanılması haklı görülebilen, ama bilimsel bakımdan son tahlilde yetersiz kalan bu deyimi bu açıdan değerlendirmemiz gerekir. Ayrıca, anarşist adı verilen kimselerin, devletin bugünden yarına ortadan kaldırılması gerektiğinde diretmelerini de bu açıdan değerlendirmemiz gerekir.» *(Bay Eugen Dühring'in Bilimde Yaptığı Devrim [Anti-Dühring],* üçüncü Almanca basım, s. 301-303)[4]

Yanılgıya düşmekten çekinmeksizin denilebilir ki, Engels'in son derece zengin düşüncelerle dolu olan bu sözlerinin yalnızca bir noktası, başka bir deyişle devletin «ortadan kaldırılması» yolundaki anarşist öğretinin tersine, Marks'a göre devletin «yok olup gitmesi», günümüzdeki sosyalist partilerdeki sosyalist düşüncenin ayrılmaz bir parçası durumuna gelmiştir. Marksizmi böylesine budamak onu oportünizme indirgemekten başka bir anlam taşımaz, çünkü böyle bir «yorum», geriye, sıçramalar ve patlamalardan yoksun, devrimden yoksun, ağır, düz ve kademeli bir değişikliğe ilişkin belirsiz bir düşünceden başka bir

şey bırakmaz. Devletin «yok olup gitmesi»ne ilişkin yürürlükteki, yaygın ve deyim yerindeyse kitle çapındaki anlayış, devrimin inkar edilmesi olmasa bile, hiç kuşkusuz ılımlılaştırılması anlamına gelir.

Ne var ki, böyle bir «yorum», Marksizmin en kaba bir biçimde çarpıtılmasıdır ve yalnızca burjuvazinin işine yarar; teorik bakımdan, örneğin Engels'in az önce tümüyle aktardığımız «özetleme»sinde en önemli koşulların ve düşüncelerin gözardı edilmesine dayanmaktadır.

Birincisi, Engels sözlerinin hemen başında, proletaryanın, devlet iktidarını ele geçirmekle «devlet olarak devleti ortadan kaldırdığını» söylemektedir. Bunun anlamı üzerinde kafa yormak «adet değildir». Bu genellikle ya olduğu gibi gözardı edilmekte, ya da Engels'in «Hegelci zaafı» gibi bir şey olarak görülmektedir. Gerçekteyse, bu sözler, özlü bir biçimde, en büyük proletarya devrimlerinden birinin, sırası geldiği zaman çok daha ayrıntılı olarak sözünü edeceğimiz 1871 Paris Komününün tecrübesini dile getirmektedir. Gerçekte burada Engels, proletarya devriminin *burjuva* devletini «ortadan kaldırmasından» söz etmektedir; buna karşılık, devletin yok olup gitmesine ilişkin sözleriyle, sosyalist devrimden *sonra proletarya* devletinin kalıntılarını kastetmektedir. Engels'e göre, burjuva devleti «yok olup gitmez», devrim süreci içinde proletarya tarafından «*o r t a d a n   k a l d ı r ı l ı r*». Bu devrimden sonra yok olup giden ise, proletarya devleti ya da yarı-devlettir.

İkincisi, devlet «özel bir baskı gücüdür». Engels, bu eşsiz ve son derece derin tanımlamayı burada tam bir açıklıkla dile getirmektedir. Ve bundan da, burjuvazinin proletaryaya karşı, bir avuç zenginin milyonlarca emekçiye karşı kullandığı «özel baskı gücü»nün ye-

rini, proletaryanın burjuvaziye karşı kullandığı bir «özel baskı gücü»nün (proletarya diktatörlüğünün) alması gerektiği sonucu çıkmaktadır. «Devletin devlet olarak ortadan kaldırılması»nın anlamı kesin olarak budur. Üretim araçlarına toplum adına el koyma «eylem»inin anlamı da kesin olarak budur. Ve elbette açıktır ki, bir (burjuva) «özel güç»ün yerini başka bir (proleter) «özel güç»ün *böylesine* almasının, «yok olup gitme» biçiminde gerçekleşmesi asla mümkün değildir.

Üçüncüsü, Engels, devletin «yok olup gitmesinden», hatta daha da canlı ve renkli bir deyimle «kendi kendine göçüp gitmesinden» söz ederken, son derece açık ve kesin olarak, «devletin bütün toplum adına üretim araçlarına el koymasından» *s o n r a k i,* yani sosyalist devrimden *s o n r a k i* dönemi kastetmektedir. «Devlet»in o dönemdeki siyasi biçiminin en eksiksiz demokrasi olduğunu hepimiz biliriz. Ama Engels'in burada sonuç olarak *d e m o k r a s i n i n* «kendi kendine göçüp gitmesinden» ya da «yok olup gitmesinden» söz ettiğini, Marksizmi hiç utanmadan çarpıtan oportünistlerden hiç birinin kafası hiç bir zaman almaz. Bu, ilk bakışta çok tuhaf görünür. Ama bu ancak, demokrasinin *d e* bir devlet olduğunu ve dolayısıyla devlet yok olduğu zaman demokrasinin de yok olacağını hiç akıllarından geçirmemiş olanlar için «anlaşılmaz» bir şeydir. Burjuva devletini ancak devrim «ortadan kaldırabilir». Genel olarak devlet yani en eksiksiz demokrasi ise ancak «yok olup gidebilir».

Dördüncüsü, Engels ünlü «devlet yok olup gider» önermesini ortaya koyduktan hemen sonra bu görüşün hem oportünistlere, hem de anarşistlere yöneltildiğini somut bir biçimde açıklamaktadır. Engels, bunu yaparken, «devlet yok olup gider» önermesinden çıkan

ve oportünistlere yöneltilmiş olan sonucu öne çıkarmaktadır.

Kesin olarak denilebilir ki, devletin «yok olup gitmesi» konusunda bir şeyler okumuş ya da bir şeyler işitmiş her 10000 kişiden 9990'ı Engels'in bu önermeden çıkardığı sonuçları *yalnızca* anarşistlere yöneltmekle *kalmadığını* ya hiç bilmez ya da hatırlamaz. Geriye kalan on kişiden dokuzu da büyük bir olasılıkla «özgür halk devleti»nin ne anlama geldiğini ya da bu slogana yöneltilen bir saldırının niçin aynı zamanda oportünistlere de yöneltilmiş bir saldırı olduğunu bilmez. Tarih böyle yazılıyor işte! Büyük bir devrimci öğretiyi fark ettirmeden böyle çarpıtıyor ve hüküm süren dar kafalılığa böyle uyduruyorlar işte! Anarşistlere yöneltilmiş olan sonuç binlerce kez tekrarlanmış, bayağılaştırılmış, en sığ biçimiyle insanların kafalarına sokulmuş ve bir önyargı kadar güçlü duruma gelmiştir; buna karşılık, oportünistlere yöneltilmiş olan sonuç, geçiştirilmiş ve «unutulmuştur»!

«Özgür halk devleti», 1870'lerde, Alman Sosyal-Demokratlarının programlarında bulunan bir talep ve bir hayli yaygın bir slogandı. Bu slogan, demokrasi kavramını tantanalı ve dar kafalı bir biçimde tanımlamasını saymazsak, en küçük bir siyasi içerik taşımamaktadır. Engels, demokratik cumhuriyeti yasal bakımdan izin verilebilir bir biçimde çağrıştırdığı ölçüde, bu sloganın ajitasyon açısından «bir süre için» kullanılmasını «haklı görmeye» hazırdı. Ama bu oportünist bir slogandı, çünkü yalnızca allanıp pullanmış bir burjuva demokrasisini dile getirmekle kalmıyor, aynı zamanda genel olarak devlete yöneltilen sosyalist eleştirinin kavranamayışını yansıtıyordu. Biz, kapitalist düzende proletarya için en iyi devlet biçimi olarak demokratik cumhuriyetten yanayız; ama en demokratik

burjuva cumhuriyetinde bile halkın payına düşenin ücretli kölelikten başka bir şey olmadığını unutmaya da asla hakkımız yoktur. Kaldı ki, her devlet, ezilen sınıfın «bastırılması için özel bir güçtür». Dolayısıyla, *hiç bir* devlet, *ne* «özgür»dür, *ne de* «halkın devleti» dir. Marks ve Engels bunu 1870'lerde partili yoldaşlarına tekrar tekrar açıklamışlardır.

Beşincisi, Engels'in, devletin yok olup gitmesine ilişkin sözlerini herkesin hatırladığı bu aynı eserinde, aynı zamanda zora dayanan devrimin önemine ilişkin bir başka görüş daha bulunmaktadır. Engels'in, zora dayanan devrimin rolüne ilişkin tarihî tahlili, zora dayanan devrimin gerçek bir övgüsüne dönüşür. Oysa bunu «hiç kimse hatırlamaz»; modern sosyalist partilerde bu düşüncenin öneminden söz etmek, hatta bunu düşünmek gibi bir alışkanlık yoktur; zora dayanan devrim düşüncesi, bu partilerin kitleler arasındaki gündelik propaganda ve ajitasyonunda hiç bir rol oynamaz. Ne var ki, bu düşünce, devletin «yok olup gitmesi» düşüncesine kopmaz bir biçimde bağlıdır ve onunla birlikte uyumlu bir bütün meydana getirir.

İşte Engels'in görüşü:

> «... Ama zor, tarihte,» (iblisçe bir gücün oynadığından) «başka bir rol, devrimci bir rol de oynarmış; Marks'ın deyişiyle, yeni bir topluma gebe olan her eski toplumun ebesiymiş, toplumsal hareketin ölmüş, taşıllaşmış siyasi biçimleri kırıp geçmesine ve dağıtmasına yardımcı olan bir araçmış — Bay Dühring bu konuda tek bir söz bile etmiyor. Yalnızca, zorun, iktisadi sömürü sisteminin yıkılması için ne yazık ki zorunlu olabileceğini yana yakıla kabul ediyor, çünkü ne şekilde olursa olsun zor kullanmak insanın ahlakını bozarmış.

Hem de bunu, her muzaffer devrimin sonucunda doğmuş olan o muazzam ahlaki ve ruhi atılıma karşın söylüyor! Hem de bunu, belki de gerçekten zorla kabul ettirilecek zora dayanan bir çatışmanın, Otuz Yıl Savaşının getirdiği aşağılanma sonucunda milli bilince işlemiş bulunan kölelik ruhunun hiç değilse kökünü kazıma üstünlüğüne sahip olduğu Almanya'da söylüyor! Üstelik bu cansız, yavan ve güçsüz rahip zihniyeti, kendini tarihte şimdiye kadar görülmüş en devrimci partiye kabul ettirme iddiasında!» (Üçüncü Almanca basım, Kısım II, Dördüncü Bölümün sonu, s. 193)

Engels'in 1878'den 1894'e, yani ta ölümüne kadar, Alman Sosyal-Demokratlarının sürekli olarak dikkatine sunduğu bu zora dayanan devrim övgüsü, devletin «yok olup gitmesi» teorisiyle aynı öğreti içinde nasıl birleştirilebilir?

Genellikle, bu iki düşünceden kimi zaman biri, kimi zaman da öteki gelişigüzel bir biçimde (ya da iktidardakileri hoşnut edecek biçimde) ele alınarak, eklektik bir yoldan, ilkesiz ya da saçmasapan bir seçmeyle birleştirilmekte ve ön plana çıkarılan şey, yüzde doksan dokuz —eğer daha fazla değilse— «yok olup gitme» düşüncesi olmaktadır. Diyalektiğin yerine eklektizm konulmaktadır; günümüz resmi Sosyal-Demokrat literatüründe Marksizme ilişkin olarak rastlanan en alışılmış, en yaygın olgu budur. Hiç kuşkusuz, diyalektiğin yerine ekletizmin geçirilmesi yeni bir şey değildir, aynı şey klasik Yunan felsefesi tarihinde bile görülmüştür. Marksizmi oportünistçe çarpıtırken diyalektiğin yerine eklektizmi geçirmek, kitleleri aldatmanın en kolay yoludur; aldatıcı bir doygunluk verir; sürecin bütün yönlerini, bütün gelişme eğilimlerini,

bütün çelişmeli etkileri vb. göz önüne alıyormuş gibi görünür, oysa gerçekte toplumsal gelişme sürecine ilişkin hiç bir bütünsel ve devrimci kavrayış getirmez.

Yukarıda belirtmiştik, ileride de daha ayrıntılı olarak ortaya koyacağız; Marks ve Engels'in devrimin zora dayanmasının kaçınılmazlığına ilişkin öğretileri burjuva devletiyle ilintilidir. Burjuva devletinin yerini proletarya devletinin (proletarya diktatörlüğünün) alması «yok olup gitme» süreciyle değil, genel bir kural olarak ancak zora dayanan bir devrimle gerçekleşebilir. Engels'in zora dayanan devrimden övgüyle söz etmesi, Marks'ın tekrar tekrar yaptığı açıklamalarla tam bir uygunluk içindedir. (zora dayanan bir devrimin kaçınılmazlığını onur duyarak ve açıkça ilan eden *Felsefenin Sefaleti*'nin[5] ve *Komünist Manifesto*'nun[6] sonuç bölümlerini hatırlayalım; Marks'ın aşağı yukarı otuz yıl sonra, 1875 Gotha Programını[7] eleştirirken programın oportünist niteliğini acımasızca mahkum ettiği zaman yazdıklarını hatırlayalım). Engels'in bu övgüsü, kesinlikle, bir «dürtü», tumturaklı söz söyleme düşkünlüğü ya da bir polemik hamlesi değildir. Özellikle *bu* zora dayanan devrim görüşünü kitlelere sistemli bir biçimde özümletme zorunluluğu, Marks ve Engels'in *bütün* öğretilerinin temelinde yatmaktadır. Günümüzde ağır basan sosyal-şoven ve Kautskyci akımların her ikisinin de *bu* propaganda ve ajitasyonu savsaklamaları, bu akımların Marks ve Engels'in öğretisine ihanetlerini çarpıcı bir açıklıkla gözler önüne sermektedir.

Zora dayanan bir devrim olmadan proletarya devletinin burjuva devletinin yerini alması olanaksızdır. Buna karşılık, proletarya devletinin, yani genel olarak devletin ortadan kalkması, ancak «yok olup gitme» süreciyle mümkün olabilir.

Marks ve Engels, ayrı ayrı her devrimci durumu incelerken, tek tek her devrimin tecrübelerinden çıkarılan dersleri tahlil ederken, bu görüşleri ayrıntılı ve somut bir biçimde geliştirmişlerdir. Şimdi de, öğretilerinin bu hiç kuşkusuz en önemli bölümünü ele alacağız.

İKİNCİ BÖLÜM

DEVLET VE DEVRİM
1848-1851 TECRÜBESİ

1. DEVRİMİN ARİFESİ

Olgunluğa erişmiş Marksizmin ilk eserleri —*Felsefenin Sefaleti ve Komünist Manifesto*— 1848 Devriminin hemen arifesinde yayınlandı. Bu nedenle, bu eserler, Marksizmin genel ilkelerini sunmalarının yanı sıra, bir ölçüde o dönemin somut devrimci durumunu da yansıtırlar. Dolayısıyla, bu eserlerin yazarlarının 1848-1851 yıllarının tecrübelerinden sonuçlar çıkarmalarından hemen önce devlet konusunda neler söylediklerini incelemek belki de daha uygun olacaktır.

Marks, *Felsefenin Sefaleti*'nde şöyle yazıyordu:

> «İşçi sınıfı, gelişme süreci içinde, eski burjuva toplumunun yerine, sınıfları ve bunlar arasındaki uzlaşmaz karşıtlıkları dışlayan bir birlik geçirecek ve o zaman artık siyasi iktidar diye bir şey olmayacaktır, çünkü siyasi iktidar burjuva toplumundaki uzlaşmaz sınıf karşıtlığının resmi ifadesinden başka bir şey değildir.» (Almanca basım, 1885, s. 182)[8]

Sınıfların ortadan kalkmasından sonra devletin yok olması düşüncesine ilişkin bu genel açıklama ile Marks ve Engels'in birkaç ay sonra, daha doğrusu 1847 Kasımında kaleme aldıkları *Komünist Manifesto*'daki açıklamayı karşılaştırmak öğretici olacaktır:

«Proletaryanın gelişmesinin en genel aşamalarını ortaya koyarken, bugünkü toplumun bağrında kaynaşan az çok üstü örtülü iç savaşı, bu savaşın açıktan açığa devrime yol açtığı ve burjuvazinin zor yoluyla alaşağı edilmesinin proletaryanın hakimiyetinin temelini hazırladığı noktaya kadar gözler önüne serdik.»

«Yukarıda da gördük ki, işçi sınıfının devrimde atacağı ilk adım, proletaryayı hakim sınıf durumuna yükseltmek, demokrasi savaşını kazanmaktır.

«Proletarya, siyasi üstünlüğünü, tüm sermayeyi burjuvazinin elinden adım adım söküp almak, tüm üretim araçlarını devletin elinde, yani hakim sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın elinde toplamak ve üretici güçleri niceliksel bakımdan olabildiğince hızlı bir biçimde artırmak için kullanacaktır.» (Yedinci Almanca basım, 1906, s. 31 ve 37)[9]

Burada, Marksizmin devlet konusundaki en dikkate değer ve en önemli düşüncelerinden birinin, yani (Marks ve Engels'in Paris Komününden sonra vermeye başladıkları adıyla) «proletarya diktatörlüğü» düşüncesinin dile getirildiğini ve aynı zamanda gene Marksizmin «unutulmuş sözleri» arasında yer alan son derece ilginç bir devlet tanımlanması görüyoruz: «*Devlet, yani hakim sınıf olarak örgütlenmiş proletarya.*»

Bu devlet tanımlaması, resmi Sosyal-Demokrat partilerin günümüzdeki propaganda ve ajitasyon yazılarında hiç bir zaman açıklanmamıştır. Dahası, bile bile unutulmuştur, çünkü reformculukla uzlaştırılması asla mümkün olmayan bu tanımlama, «demokrasinin barış içinde gelişmesi»ne ilişkin alışılmış oportünist önyargılara ve dar kafalı hayallere indirilmiş bir şamardır.

Proletaryanın devlete ihtiyacı vardır; bütün oportünistler, sosyal-şovenler ve Kautskyciler bizi, Marks'ın bunu böyle öğrettiğine inandırmaya çalışarak bu sözleri tekrarlayıp dururlar. Gelgelelim, Marks'a göre, her şeyden önce, proletaryanın ancak yok olup gitmekte olan bir devlete, yani hemen yok olup gitmeye başlayacak ve yok olup gitmeden edemeyecek biçimde kurulmuş bir devlete ihtiyacı olduğunu ve ikinci olarak da, emekçilerin «hakim sınıf olarak örgütlenmiş proletarya» olan bir «devlet»e ihtiyaçları olduğunu eklemeyi *«unuturlar»*.

Devlet, özel bir baskı örgütüdür; belirli bir sınıfın bastırılması için kullanılan bir şiddet örgütüdür. Peki, proletarya hangi sınıfı bastırmak zorundadır? Doğal olarak, yalnızca sömürücü sınıfı, yani burjuvaziyi. Emekçilerin yalnızca sömürücülerin direnişini bastırmak için bir devlete ihtiyaçları vardır ve bu bastırmayı yönetebilecek durumda olan biricik sınıf proletaryadır; çünkü proletarya sonuna kadar devrimci olan tek sınıftır, burjuvaziyi bütünüyle alaşağı ederken ona karşı verilen mücadelede tüm emekçileri ve sömürülenleri birleştirebilecek tek sınıftır.

Sömürücü sınıflar, siyasi hakimiyete, sömürüyü sürdürmek için, yani çok küçük bir azınlığın bencil çıkarlarını halkın büyük çoğunluğuna karşı korumak için ihtiyaç duyarlar. Sömürülen sınıfların siyasi ha-

kimiyete duydukları ihtiyaç ise, tüm sömürüyü tamamen ortadan kaldırmak içindir; yani halkın büyük çoğunluğunun çıkarlarını bir avuç azınlığa, modern köle sahipleri olan toprak ağalarına ve kapitalistlere karşı korumak içindir.

Sınıf mücadelesinin yerine sınıflararası uyum hayallerini geçiren küçük burjuva demokratları, şu sahte sosyalistler, sosyalist dönüşümü bile hayalci bir biçimde, yani sömürücü sınıfın hakimiyetinin alaşağı edilmesi biçiminde değil de, azınlığın, hedeflerinin bilincine varmış çoğunluğa barış içinde boyun eğmesi biçiminde düşünüyorlardı. Devletin sınıfların üzerinde yer alması düşüncesiyle sıkı sıkıya bağıntılı olan bu küçük burjuva ütopyası, sözgelimi 1848 ve 1871 Fransız Devrimleri tarihinin ve 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında İngiltere, Fransa, İtalya ve öteki ülkelerdeki burjuva hükümetlere «sosyalist»lerin katılması deneyinin ortaya koymuş olduğu gibi, pratikte emekçi sınıfların çıkarlarına ihanetle sonuçlanmıştır.

Marks, bugün Rusya'da Sosyalist-Devrimci ve Menşevik partiler tarafından hortlatılan bu küçük burjuva sosyalizmine karşı ömrü boyunca mücadele etmiş ve sınıf mücadelesine ilişkin öğretisini kararlılıkla uygulayarak, onu siyasi iktidara ilişkin öğretiye, devlete ilişkin öğretiye vardırmıştır.

Burjuva hakimiyetinin yıkılması ancak proletarya tarafından gerçekleştirilebilir; çünkü proletarya, ekonomik var oluş koşulları onu bu göreve hazırlayan ve ona bu görevi gerçekleştirme olanağını ve gücünü sağlayan biricik sınıftır. Burjuvazi, köylülüğü ve bütün küçük burjuva tabakaları parçalayıp dağıtırken, proletaryayı bir araya toplar, birleştirir ve örgütlü duruma getirir. Büyük çaplı üretimde oynadığı ik-

tisadi rolden dolayı proletarya, burjuvazinin genellikle proleterlerden daha fazla sömürdüğü, bastırdığı ve ezdiği ve kurtuluşları uğrunda *bağımsız* bir mücadele yürütemeyecek durumda bulunan *tüm* emekçi ve sömürülen kitlelere önderlik edebilecek biricik sınıftır.

Sınıf mücadelesine ilişkin öğreti, Marks tarafından devlet ve sosyalist devrim sorununa uygulandığında, ister istemez, proletaryanın *siyasi hakimiyeti*, diktatörlüğünün, yani kimseyle paylaşmadığı ve doğrudan doğruya kitlelerin silahlı gücüne dayanan iktidarının kabul edilmesi noktasına varır. Burjuvazi, ancak, burjuvazinin kaçınılmaz ve umutsuz direnişini ezebilecek ve *tüm* emekçi ve sömürülen kitleleri yeni ekonomik düzen uğrunda örgütleyebilecek *hakim sınıfa* dönüşen proletarya tarafından alaşağı edilebilir.

Proletaryanın hem sömürücülerin direnişini bastırmak için, hem de sosyalist ekonomiyi örgütleme çalışmasında geniş halk kitlelerine —köylülük, küçük burjuvazi, yarı-proleterler— önderlik etmek için devlet iktidarına, merkezi bir zor örgütüne, bir şiddet örgütüne ihtiyacı vardır.

Marksizm, işçi partisini eğitmekle, iktidarı ele alabilecek ve sosyalizme giden yolda *tüm halka önderlik edebilecek*, yeni düzeni yönetip örgütleyebilecek, toplumsal hayatlarını burjuvazi olmaksızın ve burjuvaziye karşı inşa etme görevinde tüm emekçilerin ve sömürülenlerin öğretmeni, kılavuzu ve önderi olabilecek proletarya öncüsünü eğitmiş olur. Buna karşılık, günümüzde ağır basmakta olan oportünizm, işçi partisinin üyelerini, tabanla olan bağlarını yitirmiş, kapitalizm koşullarında işleri oldukça «tıkırında giden», bir tas çorba için özünü inkar eden, yani burjuvaziye karşı halkın devrimci önderleri olma rollerinden

vazgeçen yüksek ücretli işçilerin temsilcileri olarak yetiştirir.

«Devlet, yani hakim sınıf olarak örgütlenmiş proletarya»: Marks'ın bu teorisi, proletaryanın tarihteki devrimci rolü konusunda öğrettiği her şeye ayrılmaz bir biçimde bağlıdır. Proletaryanın bu rolünün vardığı en yüksek nokta, proletarya diktatörlüğüdür, proletaryanın siyasi hakimiyetidir.

Ama proletaryanın, burjuvaziye *karşı özel* bir zor örgütü biçimi olarak devlete ihtiyacı varsa, o zaman ortaya şöyle bir sonuç çıkar: Burjuvazinin *kendisi için* yaratmış olduğu devlet aygıtı ortadan kaldırılmaksızın, yok edilmeksizin böyle bir örgütün yaratılması mümkün müdür? *İşte Komünist Manifesto* dosdoğru bu sonuca varmakta ve 1848-1851 Devriminin tecrübesini özetlerken Marks bu sonuçtan söz etmektedir.

2. BİR DEVRİMİN BİLANÇOSU

Marks, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*'nde 1848-1851 Devriminden çıkarılan sonuçları, bizim konumuz olan devlet sorununa ilişkin olarak şöyle özetlemektedir:

> «Ama devrim işini eksiksiz görür. Henüz araftan geçmektedir. Devrim, işini yol yordam izleyerek yürütür. 2 Aralık 1851'de [Louis Bonaparte'ın hükümet darbesinin tarihi] hazırlık çalışmasının ilk yarısını tamamlamış bulunuyordu; şimdi de ikinci yarısını tamamlamaktadır. İlkönce, parlamenter iktidarı yıkabilmek için onu yetkinleştirdi. Artık bu hedefine ulaştı ya, şimdi de *tüm yıkıcı güçlerini yürütme gücü üzerine yöneltebilmek için yürütme gücünü* [altını biz çizdik] yetkinleştiriyor, onu en katıksız ifadesine indirgiyor,

tecrit ediyor, onu tek hedef olarak kendi kendisinin karşısına dikiyor. Ve hazırlık çalışmasının bu ikinci yarısını da tamamladığında, Avrupa yerinden fırlayacak ve coşkuyla haykıracaktır: Helal olsun, babalık!

«Dev bürokratik ve askeri örgütü, geniş tabakaları kucaklayan usta işi devlet aygıtı ve yarım milyonluk gerçek ordusunun yanı sıra yarım milyonluk memurlar ordusuyla bu yürütme gücü, Fransız toplumunun gövdesini bir ağ gibi saran ve bütün gözeneklerini tıkayan bu korkunç asalak organ, mutlaka krallık döneminde, kendisinin hızlandırdığı feodal düzenin çöküşüyle ortaya çıktı...» Birinci Fransız Devrimi merkezileşmeyi geliştirdi, «ama aynı zamanda hükümet gücünün alanını, niteliklerini ve temsilcilerinin sayısını da» artırdı. «Napolyon bu devlet aygıtını yetkinleştirdi. Meşruti monarşi ve Temmuz monarşisi, bu aygıta, daha büyük bir işbölümünden başka bir şey getirmedi... En sonunda, devrime karşı yürüttüğü mücadelede parlamenter cumhuriyet, aldığı baskı önlemleriyle hükümet gücünün beslendiği kaynakları ve merkezileşmesini güçlendirmek zorunda kaldı. *Bütün devrimler, bu aygıtı parçalayacak yerde, yetkinleştirdi* [altını biz çizdik]. İktidar için mücadele eden partiler, bu dev devlet yapısının ele geçirilmesini, zaferi kazananın başlıca ganimeti olarak gördüler.» *(Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i,* dördüncü basım, Hamburg, 1907, s. 98-99)[10]

Marksizm, bu eşsiz değerlendirmede, *Komünist Manifesto*'ya oranla çok büyük bir ilerleme göstermektedir. *Komünist Manifesto*'da, devlet sorunu, henüz son derece soyut olarak, en genel deyim ve ifade-

lerle ele alınmıştır. Yukarıda aktardığımız bölümdeyse, bu sorun somut bir biçimde ele alınmıştır ve varılan sonuç son derece yerinde, kesin, pratik ve somuttur: Şimdiye kadar meydana gelen bütün devrimler devlet aygıtını yetkinleştirmiştir, oysa devlet aygıtının kırılması, parçalanması gerekir.

Bu sonuç, Marksizmin devlet öğretisinin başlıca ve temel noktasıdır. Ve hakim resmi Sosyal-Demokrat partiler tarafından yalnızca bütün bütüne *unutulmuş* olmakla kalmayıp, aynı zamanda İkinci Enternasyonal'in önde gelen teorisyeni K. Kautsky tarafından (ileride göreceğimiz gibi) düpedüz çarpıtılmış bulunan, işte bu temel noktadır.

Komünist Manifesto, tarihin genel bir özetini sunarak devletin bir sınıf hakimiyeti organı olduğunu açıkça gözlerimizin önüne serer ve bizi kaçınılmaz olarak, proletaryanın ilkönce siyasi iktidarı ele geçirmeksizin, siyasi üstünlüğü ele almaksızın, devleti «hakim sınıf olarak örgütlenmiş proletarya»ya dönüştürmeksizin burjuvaziyi alaşağı edemeyeceği; ve uzlaşmaz sınıf karşıtlıklarının bulunmadığı bir toplumda devlet artık gereksiz duruma geleceği ve var olamayacağı için, bu proletarya devletinin, zafere ulaştıktan hemen sonra yok olup gitmeye başlayacağı sonucuna vardırır. Tarihi gelişme açısından, burjuva devletinin yerini proletarya devletinin alışının nasıl gerçekleşeceği sorunu burada ele alınmamıştır.

Marks bu sorunu 1852 yılında ele alır ve cevaplandırır. Marks, diyalektik materyalizm felsefesi uyarınca, 1848'den 1851'e kadarki büyük devrim yıllarının tarihi tecrübesini temel alır. Marks'ın öğretisi, her zaman olduğu gibi burada da, dünyaya ilişkin derin bir felsefi kavrayışın ve zengin bir tarih bilgisinin ışığında, *tecrübenin özetlenmesidir.*

Devlet sorunu somut olarak konulmuştur: Burjuva devleti, burjuvazinin hakimiyeti için zorunlu olan devlet aygıtı, tarihi olarak nasıl oluşmuştur? Burjuva devrimleri sırasında ve ezilen sınıfların bağımsız eylemleri karşısında hangi değişikliklere uğramış, nasıl bir evrimden geçmiştir? Proletaryanın, bu devlet aygıtıyla ilgili görevleri nelerdir?

Burjuva toplumuna özgü merkezi devlet iktidarı, mutlakiyetin çöküş döneminde doğmuştur. Bu devlet aygıtının en ayırdedici nitelikteki iki kurumu, bürokrasi ve sürekli ordudur. Marks ve Engels, eserlerinde, bu kurumların burjuvaziye binlerce bağla bağlı olduğunu tekrar tekrar belirtirler. Her işçinin yaşadığı tecrübe, bu bağıntıyı son derece canlı ve etkileyici bir biçimde ortaya koyar. İşçi sınıfı, kendi acı tecrübesiyle, bu bağıntıyı görmeyi öğrenir; işte, küçük burjuva demokratlarının ya bilgisizlikleri ya da düşüncesizlikleri yüzünden inkar ettikleri ya da daha da büyük bir düşüncesizlikle «genel olarak» kabul edip gerekli pratik sonuçları çıkarmayı unuttukları bir öğretiyi, yani bu bağıntının kaçınılmazlığını gösteren öğretiyi işçi sınıfının böylesine kolaylıkla kavramasının ve böylesine iyi bir şekilde özümlemesinin nedeni budur.

Bürokrasi ve sürekli ordu, burjuva toplumunun gövdesindeki bir «asalak»tır; burjuva toplumunun uzlaşmaz iç karşıtlıklarının yarattığı, ama bu toplumun tüm can alıcı gözeneklerini «tıkayan» bir asalaktır. Günümüzde resmi Sosyal-Demokrasiye hakim olan Kautskyci oportünizm, devletin *asalak bir organizma* olduğu yolundaki görüşü, anarşizmin kendine özgü ve belirleyici özelliği olarak görmektedir. Açıktır ki, Marksizmin bu çarpıtılması, «anayurt savunması» kavramını sosyalizme uygulayarak, sosyalizmi emperyalist savaşı haklı göstermek ve allayıp pullamak gibi

akıl almaz bir çirkefe bulaştıran dar kafalıların ekmeğine yağ sürmektedir; ama gene de su götürmez bir çarpıtma olmaktan kurtulamamaktadır.

Avrupa'nın feodalizmin yıkılışından bu yana tanık olduğu bütün o burjuva devrimleri boyunca bürokratik ve askeri aygıt durmadan gelişmiş, yetkinleşmiş ve güçlenmiştir. Köylülüğün, küçük zanaatkarların, küçük esnafın vb. yukarı tabakalarına, onlara halkın *üzerinde* bir yer sağlayan oldukça rahat, belasız ve saygın görevler dağıtan bu aygıt aracılığıyla, özellikle küçük burjuvazi büyük burjuvazinin yanına çekilmiş ve ona büyük ölçüde bağımlı kılınmıştır. Rusya'da 27 Şubat 1917'yi izleyen altı ay içinde olup bitenleri düşünün. Bir zamanlar öncelikle Kara Yüzler örgütünün üyelerine verilen resmi görevler şimdi artık Kadetlerin, Menşeviklerin ve Sosyalist-Devrimcilerin ganimeti olup çıktı. Hiç kimse herhangi bir ciddi reform getirmeyi gerçekten düşünmedi; ciddi reformların «Kurucu Meclis toplanıncaya kadar» geri bırakılması ve Kurucu Meclisin toplanmasının da savaş sona erinceye kadar durmadan ertelenmesi için her türlü çaba gösterildi! Gelgelelim, iş ganimeti paylaşmaya, bakanlıkların, bakan yardımcılıklarının, genel valiliklerin vb. vb. yumuşak koltuklarına kurulmaya gelince, hiç kimse vakit kaybetmedi, hiç kimse Kurucu Meclisin toplanmasını beklemedi! Hükümetin kurulması konusunda çevrilen dolaplar, özünde, ülkenin dört bir yanında, üst ve alt kademelerde, merkezi ve yerel yönetimin bütün kesimlerinde devam eden bu «ganimet» paylaşımı ve yeniden paylaşımının bir ifadesinden başka bir şey değildi. 27 Şubat 1917 ile 27 Ağustos 1917 arasındaki altı ay hiç tartışmasız nesnel olarak şöyle özetlenebilir: Reformlar rafa kaldırılmış, resmi görevlerin dağıtılması tamamlanmış ve bu da-

ğıtımda yapılan «hatalar» birkaç yeniden dağıtımla düzeltilmiştir.

Ne var ki, bürokratik aygıt çeşitli burjuva ve küçük burjuva partileri arasında (sözgelimi, Rusya'da Kadetler, Sosyalist-Devrimciler ve Menşevikler arasında) «yeniden dağıtıldıkça», başta proletarya olmak üzere ezilen sınıflar burjuva toplumunun *tümüne* karşı olan uzlaşmaz düşmanlıklarını daha açık seçik kavrarlar. İşte bütün burjuva partilerinin, hattâ en demokratik ve «devrimci-demokratik» olanlarının bile, devrimci proletarya üzerindeki baskı önlemlerini şiddetlendirmek, baskı aygıtını, yani şu devlet makinasını güçlendirmek zorunda kalmalarının nedeni budur. Olayların böyle bir seyir izlemesi, devrimi, devlet iktidarına karşı *«bütün yıkıcı güçlerini bir araya toplamaya»* ve devlet makinasını yetkinleştirmeyi değil, *parçalayıp yok etmeyi* amaçlamaya zorlar.

Sorunun bu şekilde ortaya konulmasına yol açan, mantıksal akıl yürütme değil, olayların gerçek gelişimi, 1848-1851 döneminin canlı tecrübesiydi. Marks'ın 1852'de, yok edilmesi gereken bu devlet makinasının yerini *n e y i n* alacağı sorununu henüz somut olarak ele almaması, onun tarihi tecrübenin sağlam temeline ne kadar sıkı sıkıya bağlı kaldığını göstermektedir. Tecrübe, tarihin daha sonraları, 1871 yılında gündeme getireceği bu sorunun çözümü için gerekli malzemeyi o sıralar henüz sağlamamıştı. 1852 yılında, bilimsel bir gözlem kesinliğiyle ortaya konulabilecek tek şey, proletarya devriminin, devlet iktidarına karşı «tüm yıkıcı güçlerini bir araya toplama», devlet makinasını «parçalama» görevinin *e ş i ğ i n d e o l d u ğ u y d u.*

Burada akla şöyle bir soru gelebilir: Marks'ın tecrübesini, gözlemlerini ve vardığı sonuçları genelleştirmek ve bunları 1848-1851 arasındaki üç yıllık Fransa ta-

rihinden daha geniş bir alana uygulamak doğru mudur? Bu sorunu ele almadan önce, Engels'in bir görüşünü hatırlayalım, sonra da olguları inceleyelim. *18 Brumaire*'in üçüncü basımına yazdığı önsözde Engels şöyle diyordu:

> «...Fransa, her yerden daha fazla, tarihi sınıf mücadelelerinin her seferinde sonuna kadar sürdürüldüğü ve bunun sonucu olarak da bu sınıf mücadelelerinin içinde hareket ettiği ve sonuçlarının içinde özetlendiği değişen siyasi biçimlerin en belirgin çizgilere büründüğü bir ülkedir. Orta Çağda feodalizmin merkezi, Rönesanstan sonra sınıflara dayanan tipik bir birleşik krallık ülkesi olan Fransa, Büyük Devrim sırasında feodalizmi yıktı ve başka hiç bir Avrupa ülkesinde rastlanmamış eşsiz bir saflıkla burjuvazinin katıksız hakimiyetini kurdu. Ve yükselmeye çalışan proletaryanın hakim burjuvaziye karşı mücadelesi, orada, hiç bir yerde görülmemiş ölçüde keskin bir biçimde ortaya çıktı.» (1907 basımı, s. 4)

Fransız proletaryasının devrimci mücadelesine 1871'den bu yana bir durgunluk çöktüğünü gözönüne alırsak, bu son cümle zamanını doldurmuştur. Ama gene de, bu durgunluk, ne kadar uzun sürerse sürsün, önümüzdeki proletarya devriminde, Fransa'nın sınıf mücadelesini sonuna kadar götüren klasik ülke olduğunu gösterme olasılığını asla ortadan kaldırmamaktadır.

Ama gelişmiş ülkelerin 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarındaki tarihine genel olarak bir göz atalım. Aynı sürecin daha yavaş bir şekilde, daha değişik biçimlerde, çok daha geniş bir alanda devam etmiş olduğunu görürüz: Bir yandan, hem cumhuriyetçi

ülkelerde (Fransa, Amerika, İsviçre), hem de krallıklarda (İngiltere, bir ölçüde Almanya, İtalya, İskandinav ülkeleri vb.) «parlamenter iktidar»ın gelişmesi; öte yandan, burjuva toplumunun temelleri olduğu gibi kalırken, makam «ganimetler» ini paylaşmış ve yeniden paylaşmış bulunan çeşitli burjuva ve küçük burjuva partileri arasında bir iktidar mücadelesi; ve son olarak da, «yürütme gücü»nün, onun bürokratik ve askeri aygıtının yetkinleştirilmesi ve sağlamlaştırılması.

Bu özelliklerin, genel olarak bütün kapitalist devletlerin modern evriminin tamamı için geçerli özellikler oldukları konusunda en küçük bir kuşku yoktur. Tüm kapitalist dünyaya özgü olan bu gelişme süreçlerinin aynısını, Fransa, 1848-1851 arasındaki üç yıl içinde hızlı, keskin ve yoğun bir biçimde yaşamıştır.

Emperyalizm —banka sermayesi çağı dev kapitalist tekeller çağı, tekelci kapitalizmin tekelci devlet kapitalizmine dönüşme çağı— gerek krallıkla yönetilen ülkelerde, gerekse en özgür, cumhuriyetçi ülkelerde, proletaryaya karşı alınan baskı önlemlerinin şiddetlendirilmesiyle bağıntılı olarak, «devlet makinası»nın olağanüstü güçlendiğini ve onun bürokratik ve askeri aygıtının eşi görülmemiş çapta büyüdüğünü çarpıcı bir biçimde gözler önüne sermiştir.

Bugün artık, dünya tarihi, en küçük bir kuşkuya yer bırakmaksızın, 1852'dekinden çok daha geniş çapta, proletarya devriminin «bütün güçlerini toplayarak» devlet aygıtını «parçalamaya yönelmesine» doğru gitmektedir.

Proletaryanın bunun yerine neyi koyacağını, Paris Komününün sağladığı son derece öğretici malzeme göstermiştir.

3. MARKS 1852'DE SORUNU NASIL KOYUYORDU?*

Mehring, 1907 yılında, *Neue Zeit*[11] dergisinde (Cilt 25, 2, s. 164), Marks'ın 5 Mart 1852'de Weydemeyer'e yazdığı mektuptan bazı bölümler yayınlamıştı. Bu mektupta, daha birçok şeyin yanı sıra, şu olağanüstü gözlem de bulunmaktadır:

> «... Bana gelince, modern toplumdaki sınıfların varlığının, hele bu sınıflar arasındaki mücadelenin keşfedilmesinde benim zerre kadar payım yoktur. Burjuva tarihçileri bu sınıf mücadelesinin tarihi gelişmesini, burjuva iktisatçıları da sınıfların iktisadi yapısını benden çok önce açıkladılar. Benim yeni olarak yaptığım, şunları kanıtlamak olmuştur: 1) *Sınıfların varlığı,* yalnızca *üretimin gelişmesindeki belirli tarihi aşamalara* (historische Entwicklungsphasen der Produktion) bağlıdır; 2) sınıf mücadelesi kaçınılmaz olarak *proletarya diktatörlüğüne* yol açar; 3) bu diktatörlüğün kendisi, yalnızca, *bütün sınıfların ortadan kaldırılmasına ve sınıfsız topluma* geçişi meydana getirir...»[12]

Bu sözleriyle Marks, birinci olarak kendi öğretisi ile burjuvazinin en önde gelen ve en bilgili düşünürlerinin öğretileri arasındaki başlıca ve köklü ayrımı; ikinci olarak da devlete ilişkin öğretisinin özünü çarpıcı bir açıklıkla dile getirmeyi başarmıştır.

Sık sık Marks'ın öğretilerindeki ana noktanın sınıf mücadelesi olduğu söylenir ve yazılır; ama doğru değildir bu. Marksizmin oportünistçe çarpıtılması, Marksizmin burjuvazi tarafından kabul edilebilir bir duruma getirilmek üzere çarpıtılması çoğu zaman bu

---

* Bu bölüm, eserin ikinci basımına eklenmiştir.

yanılgıdan kaynaklanır. Çünkü sınıf mücadelesi öğretisi Marks tarafından *değil*, Marks'tan *önce* burjuvazi tarafından yaratılmıştır ve genel olarak, burjuvazi tarafından *kabul edilebilir* bir şeydir. *Yalnızca* sınıf mücadelesini kabul edenler, henüz Marksist değildirler; denilebilir ki, bunlar hâlâ burjuva düşüncesinin ve burjuva siyasetinin sınırlarını aşamamışlardır. Marksizmi sınıf mücadelesi öğretisiyle sınırlamak demek, Marksizmi budamak, çarpıtmak ve burjuvazi tarafından kabul edilebilir bir şeye indirgemek demektir. Ancak sınıf mücadelesini kabul etmeyi *proletarya diktatörlüğünü* kabul etmeye *vardıran* bir kimse Marksisttir. Marksist ile sıradan küçük (aynı zamanda büyük) burjuva arasındaki en derin ayrımı oluşturan şey de budur. Marksizmin *gerçekten* kavranıp kavranmadığı, kabul edilip edilmediği bu denektaşında sınanmalıdır. Avrupa tarihi, işçi sınıfını bu sorunla *pratik* olarak karşı karşıya getirdiğinde, yalnızca bütün oportünist ve reformcuların değil, aynı zamanda bütün «Kautskyciler» in de (reformculuk ile Marksizm arasında bocalayanlar) proletarya diktatörlüğünü *reddeden* zavallı dar kafalılar ve küçük burjuva demokratları olarak ortaya çıkmaları hiç de şaşırtıcı değildir. Kautsky'nin 1918 Ağustosunda, yani elinizdeki kitabın birinci basımından çok sonra yayınlanan *Proletarya Diktatörlüğü* adlı broşürü, Marksizmin küçük burjuvaca çarptırılmasının ve Marksizmi *sözde* ikiyüzlü bir biçimde kabul ederken, *pratikte* alçakça reddetmenin çok iyi bir örneğidir (*Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky* adlı broşürüme bakınız, Petrograd ve Moskova, 1918).

Günümüz oportünizmi, baş temsilcisi sabık Marksist K.Kautsky'nin kişiliginde, *burjuva* tutumunun yukarıdaki alıntıda Marks tarafından yapılan tanımla-

masına tamamen uygun düşmektedir; çünkü bu oportünizın, sınıf mücadelesinin kabul edilmesini burjuva ilişkilerinin alanıyla sınırlamaktadır. (Burjuva ilişkilelerinin alanı içinde, bu çerçeve içinde, sınıf mücadelesini «ilke olarak» kabul etmeyecek tek bir mürekkep yalamış liberal bulamazsınız!) Oportünizm, sınıf mücadelesinin kabul edilmesini, asıl temel noktaya, kapitalizmden komünizme *geçiş* dönemine, burjuvazinin *alaşağı edilmesi* ve tamamen *ortadan kaldırılması* dönemine *vardırmaz.* Aslında bu dönem kaçınılmaz olarak, görülmemiş ölçüde keskin biçimlere bürünmüş, eşine rastlanmamış ölçüde şiddetli bir sınıf mücadelesi dönemidir ve işte bu yüzden de bu dönemde devlet, kaçınılmaz olarak, *yeni tarzda* demokratik (proletarya ve genel olarak mülksüzler için) ve *yeni tarzda* diktatörlük uygulayan (burjuvaziye karşı) bir devlet olmak zorundadır.

Devam edelim. Ancak *tek* bir sınıfın diktatörlüğünün, yalnızca genel olarak bütün sınıflı toplumlar için değil, yalnızca burjuvaziyi alaşağı etmiş olan *proletarya* için değil, aynı zamanda kapitalizmi *«sınıfsız* toplum»dan, komünizmden ayıran bütün bir *tarihi dönem* için de gerekli olduğunu kavrayan kimseler, Marks'ın devlet teorisinin özünü kavramış sayılabilir. Burjuva devletleri biçim bakımından çok çeşitlidir, ama öz bakımından hepsi birdir: Biçimleri ne olursa olsun bütün bu devletler, son tahlilde, kaçınılmaz olarak *burjuva diktatörlüğüdür.* Kapitalizmden komünizme geçiş hiç kuşkusuz ortaya çok sayıda ve çeşitli siyasi biçimler çıkaracaktır, ama öz ister istemez aynı olacaktır: *Proletarya diktatörlüğü.*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEVLET VE DEVRİM 1871 PARİS KOMÜNÜ TECRÜBESİ MARKS'IN TAHLİLİ

1. KÖMÜNCÜLERİN GİRİŞİMİ NİÇİN KAHRAMANCAYDI?

Komünden birkaç ay önce, 1870 güzünde, Marks'ın, Parisli işçileri hükümeti devirmeyi amaçlayan her girişimin umutsuzca bir çılgınlık olacağı yolunda uyardığı herkesçe bilinir. Ama 1871 Martında, işçiler belirleyici bir savaşa *zorlandıkları* ve bunu kabul ettikleri zaman, ayaklanma artık bir olgu durumuna geldiği zaman, bütün elverişsiz belirtilere karşın Marks proletarya devrimini en büyük coşkuyla selamlamıştır. Marks. 1905 Kasımında işçilerin ve köylülerin mücadelesi konusunda yüreklendirici yazılar yazan, ama 1905 Aralığından sonra tam bir liberal ağzıyla, «Silaha sarılmamalıydılar» diye haykıran, Marksizmin o pek tanınmış Rus döneği Plehanov'un yaptığı gibi, «vakitsiz» bir hareketi mahkum eden ukalaca bir tutum benimsememiştir.

Ne var ki, Marks, kendi deyimiyle «göğe saldıran» Komüncülerin kahramanlığı karşısında yalnızca büyük bir coşku duymakla yetinmemiştir. Marks, hedefine ulaşmamış da olsa devrimci kitle hareketini,

çok büyük önem taşıyan tarihi bir tecrübe, dünya proletarya devriminin belirli bir ilerlemesi, yüzlerce program ve tartışmadan daha önemli pratik bir adım olarak görmüştür. Bu tecrübeyi tahlil etmek, ondan taktik dersler çıkarmak, kendi teorisini bu tecrübenin ışığında incelemek: işte Marks bu görevi üstlenmiştir.

Marks, *Komünist Manifesto*'da yapılmasını zorunlu bulduğu tek «düzeltme»yi, Paris Komüncülerinin devrimci tecrübesine dayanarak yapmıştır.

Komünist Manifesto'nun yeni Almanca basımının her iki yazarın da imzasını taşıyan son önsözü, 24 Haziran 1872 tarihini taşır. Bu önsözde Karl Marks ve Friedrich Engels, *Komünist Manifesto*'daki programın «bazı ayrıntıları bakımından eskimiş» olduğunu söyleyerek şöyle devam ederler:

> *«Komün, özellikle bir şeyi, 'işçi sınıfının, hazır devlet makinasını ele geçirip onu kendi amaçları için kullanmakla yetinemeyeceğini' kanıtlamıştır.»*[13]

Yazarlar, bu bölümdeki tek tırnak içindeki sözleri, Marks'ın *Fransa'da İç Savaş* adlı kitabından almışlardır.

Demek Marks ve Engels, Paris Komününden çıkarılan bu ana ve temel derse çok büyük bir önem veriyorlardı ki, onu *Komünist Manifesto*'ya öze ilişkin bir düzeltme olarak aldılar.

Oportünistlerin işte tam da bu öze ilişkin düzeltmeyi çarpıtmış olmaları son derece belirleyici bir noktadır ve herhalde *Komünist Manifesto* okurlarının yüzde doksan dokuzu değilse bile onda dokuzu bunun ne anlama geldiğini bilmemektedir. İleride, özel olarak çarpıtmalara ayrılmış bir bölümde bu çarpıtmayı da-

ha ayrıntılı olarak ele alacağız. Şimdilik, Marks'ın yukarıda aktardığımız ünlü sözlerinin günümüzdeki, kaba «yorum»unda, Marks'ın burada sözümona iktidarın ele geçirilmesini değil de, tedrici bir gelişme düşüncesini vurguladığının ileri sürüldüğünü belirtmekle yetineceğiz.

Gerçekte, *durum bunun tam tersidir.* Marks, işçi sınıfının, «hazır devlet makinası»nı yalnızca ele geçirmekle yetinmemesi, onu *kırıp parçalaması* gerektiği düşüncesindedir.

Marks, 12 Nisan 1871'de, yani tam Komün günlerinde, Kugelmann'a şunları yazıyordu:

> «Benim *18 Brumaire*'imin son bölümüne bir göz atarsanız, orada, Fransız Devriminin bir dahaki girişiminde, daha önce olduğu gibi bürokratik-askeri aygıtın bir elden ötekine aktarılamayacağını, tam tersine *parçalanacağını* söylediğimi göreceksiniz» (altını çizen Marks'tır; metnin aslındaki sözcük «zerbrechen»dir), «ve bu, kıtadaki her gerçek halk devriminin önkoşuludur. İşte, Paris'teki yiğit Partili yoldaşlarımızın giriştikleri de budur.» (*Neue Zeit*, Cilt 20, 1, 1901-1902, s. 709)[14] (Marks'ın Kugelmann'a mektuplarının, Rusya'da, birini benim düzenlediğim ve bir de önsöz yazdığım en azından iki basımı vardır.)[15]

«Bürokratik-askeri aygıtı parçalamak» sözü, Marksizmin, devrim sonrasında proletaryanın devlet konusundaki görevlerine ilişkin başlıca dersini özlü bir biçimde dile getirmektedir. Ve Marksizmin geçerlikte olan Kautskyci «yorum»unda yalnızca bütün bütüne unutulmuş olmakla kalmayan, aynı zamanda açıktan açığa çarpıtılmış olan şey, işte tam da bu derstir!

Marks'ın değindiği *18 Brumaire*'deki bölümüyse daha önce bütünüyle aktardık.

Marks'ın yukarıda aktardığımız sözlerinde, belirtmekte özellikle yarar gördüğümüz iki nokta var. Birincisi, vardığı sonucu Avrupa kıtasıyla sınırlandırıyor. Bu, 1871 yılında olağandı, çünkü o dönemde İngiltere henüz örnek bir katıksız kapitalist ülke olmasına karşın, militarist bir klikten ve büyük ölçüde de bir bürokrasiden yoksundu. Bu nedenle, Marks, o dönemde «hazır devlet aygıtı»nın parçalanması önkoşulu *olmaksızın* bir devrimin, hattâ bir halk devriminin mümkün göründüğü ve gerçekten de mümkün olduğu İngiltere'yi ayrı tutuyordu.

Bugün, 1917 yılında, birinci büyük emperyalist savaş döneminde, Marks'ın bu sınırlaması artık geçerliliğini yitirmiştir. Hiç bir militarist kliğin ve bürokrasinin bulunmaması bakımından, Anglo-Sakson «özgürlüğü»nün tüm yeryüzündeki en büyük ve son temsilcileri olan İngiltere ve Amerika, bugün artık, her şeyi kendilerine bağımlı kılan ve her şeyi ayaklar altına alan bürokratik-askeri kurumların tepeden tırnağa Avrupa damgası taşıyan iğrenç ve kanlı batakliğına gırtlaklarına kadar batmış bulunmaktadırlar. Bugün, İngiltere ve Amerika'da, «her gerçek halk devriminin önkoşulu», (bu ülkelerde 1914 ile 1917 arasında «Avrupai», genel emperyalist düzeye yükseltilmiş bulunan) «hazır devlet aygıtı»nın *parçalanması, yok edilmesidir.*

İkincisi, Marks'ın, bürokratik-askeri devlet aygıtının yok edilmesinin, «her gerçek *halk* devriminin önkoşulu» olduğu yolundaki son derece derin düşüncesine özel bir önem verilmelidir. Bu «halk» devrimi düşüncesinin Marks'tan çıkması tuhaf görülebilir, hattâ Rusya'daki Plehanovcular ve Menşevikler, hani

Struve'nin* şu Marksist sayılmak isteyen takipçileri, Marks'ın kullandığı bu deyimi pekala bir «kalem sürçmesi» olarak ilan edebilirler. Onlar Marksizmi öylesine aşağılık bir liberal çarpıtmaya uğratmışlardır ki, gözleri burjuva devrimi ile proletarya devrimi arasındaki karşıtlığın ötesinde hiç bir şey görmez olmuştur; üstelik bu karşıtlığı da hayattan son derece kopuk bir biçimde yorumlamaktadırlar.

Eğer örnek olarak 20. yüzyıldaki devrimleri alacak olursak, hiç kuşkusuz Portekiz ve Türkiye devrimlerinin her ikisinin de burjuva devrimleri olduğunu kabul etmemiz gerekecektir. Ne var ki, bu devrimlerin hiç biri bir «halk» devrimi değildir; çünkü bu devrimlerde halk kitleleri, halkın büyük çoğunluğu etkin bir biçimde, bağımsız olarak, kendi iktisadi ve siyasi taleplerlyle gözle görülür bir biçimde ortaya çıkmaz. Oysa, 1905-1907 Rus burjuva devrimi, Portekiz ve Türkiye devrimlerinin zaman zaman payına düşen «parlak» başarıları kazanmamış olmasına karşın, kesinlikle «gerçek bir halk» devrimiydi. Çünkü baskı ve sömürü altında inleyen halk yığınları, halkın çoğunluğu, toplumun en alt tabakaları, bağımsız bir biçimde ayağa kalkmışlar ve bütün bir devrim sürecine *kendi* taleplerinin, yıkılmakta olan eski toplumun yerine kendi bildikleri yoldan yeni bir toplum inşa etme yolundaki *kendi* çabalarının damgasını vurmuşlardı.

1871 yılında, Avrupa kıtasında, proletaryanın halkın çoğunluğunu oluşturduğu tek bir ülke yoktu. Ancak hem proletaryayı, hem de köylülüğü kucaklayan

---

* *P.B. Struve* (1870-1944), Bir Rus burjuva iktisatçısı ve gazetecisidir. 1890'larda «legal Marksizm»in önde gelen savunucularından olan Struve, Marks'ın öğretilerini, burjuvazinin çıkarlarıyla uzlaştırmak üzere kendince «eleştirmeye» ve «düzeltmeye» kalkışmıştır. —Ç.N.

bir devrim, bir «halk» devrimi olabilirdi. O sıralar «halk» bu iki sınıftan meydana gelmekteydi. Bu iki sınıfı birleştiren, «bürokratik-askeri devlet aygıtı» tarafından bastırılmaları, ezilmeleri ve sömürülmeleridir. Bu aygıtın *parçalanması, kırılması,* «halk»ın, çoğunluğun, işçilerin ve köylülerin çoğunluğunun gerçekten çıkarınadır; bu, en yoksul köylüler ile proleterler arasındaki özgürce bir ittifakın «önkoşulu»dur, böyle bir ittifak olmaksızın demokrasi sağlam olamaz ve sosyalist dönüşüm gerçekleştirilemez.

Çok iyi bilindiği gibi, çeşitli iç ve dış nedenlerden ötürü hedefine ulaşamadığı halde Paris Komünü gerçekten böyle bir ittifaka doğru ilerliyordu.

Dolayısıyla, Marks, «gerçek bir halk devrimi»nden söz ederken, (sık sık ve epeyce sözünü ettiği) küçük burjuvazinin kendine özgü özelliklerini bir an unutmaksızın, 1871 kıta Avrupasındaki ülkelerin çoğunluğundaki gerçek sınıf güçleri dengesini titizlikle hesaba katmaktaydı. Öte yandan da, hem işçilerin, hem de köylülerin çıkarlarının devlet aygıtının «parçalanması»nı zorunlu kıldığını, işçileri ve köylüleri birleştirdiğini, onlara bu «asalak»ın ortadan kaldırılması ve yerine yeni bir şeyin konulması ortak görevini verdiğini belirtiyordu.

Peki, neydi bu yeni şey?

2. PARÇALANAN DEVLET AYGITININ YERİNE NE KONULMALIDIR?

Bu soruya Marks'ın 1847'de, *Komünist Manifesto*'da verdiği cevap henüz tamamen soyut, ya da daha kesin söylemek gerekirse, görevleri belirten, ama bu görevlerin hangi yollardan yerine getirileceğini ortaya koymayan bir cevaptı. *Komünist Manifesto*'da verilen

cevapta, bu aygıtın yerini «hakim sınıf olarak örgütlenmiş proletarya»nın, «demokrasi savaşının kazanılması»nın alacağı belirtiliyordu.

Marks, kendini ütopyalara kaptırmadan, hakim sınıf olarak proletaryanın bu örgütlenmesinin hangi somut biçimleri alacağı ve bu örgütlenmenin «demokrasi savaşının» en eksiksiz, en tutarlı bir şekilde «kazanılmasıyla» hangi kesin biçimde birleştirileceği sorusunun cevabını, kitle hareketinin tecrübesinden bekliyordu.

Marks, yetersiz de olsa Komün tecrübesini, *Fransa'da İç Savaş* adlı eserinde kılı kırk yararcasına bir tahlilden geçirdi. Şimdi bu eserin en önemli bölümlerini aktaralım:

> 19. yüzyılda, Orta Çağdan kaynaklanan «sürekli ordu, polis, bürokrasi, kilise ve mahkeme gibi her yerde hazır ve nazır organlarıyla birlikte merkezi devlet iktidarı» gelişti. Sermaye ile emek arasındaki uzlaşmaz sınıf karşıtlığının gelişmesiyle birlikte, «devlet iktidarı, sermayenin emek üzerindeki ülke çapında iktidarı niteliğine, toplumu köleleştirmek için örgütlenmiş bir kamu gücü niteliğine, bir sınıf zorbalığı aygıtı niteliğine gittikçe daha fazla büründü. Devlet iktidarının katıksız baskıcı niteliği, sınıf mücadelesinde bir gelişme aşamasını belirleyen her devrimin ardından gittikçe daha açık bir biçimde ortaya çıkar». 1848-1849 Devriminden sonra, devlet iktidarı, «sermayenin emeğe karşı ülke çapındaki savaş makinası» durumuna geldi. İkinci İmparatorluğun yaptığı ise, bunu sağlamlaştırmak oldu.
>
> «İmparatorluğun dolaysız karşıtı, Komündü!» Komün, «sınıf hakimiyetinin yalnızca krallık biçi-

> minin değil, aynı zamanda sınıf hakimiyetinin kendisinin de yerine geçecek olan bir Cumhuriyet»in «gerçek biçimi»ydi.

Proleter, sosyalist cumhuriyetin bu «gerçek» biçimi nasıl bir şeydi? Yaratmaya başladığı devlet nasıl bir şeydi?

> «... Komünün çıkardığı ilk kararname... sürekli ordunun kaldırılması ve onun yerine silahlandırılmış halkın geçirilmesi oldu.»

Bugün bu talep, sosyalist olduğunu ileri süren her partinin programında bulunmaktadır. Ama bunların programlarının ne menem bir program olduğunu, 27 Şubat Devriminden hemen sonra bu talebi yerine getirmeyi reddeden Sosyalist-Devrimcilerimiz ve Menşeviklerimiz kendi tutumlarıyla en açık bir biçimde ortaya koydular!

> «Komün, kentin çeşitli kesimlerinden genel oyla seçilmiş, kısa süreler için sorumlu ve gerektiğinde görevden alınabilen belediye kurulu üyelerinden meydana geliyordu. Komün üyelerinin çoğunluğu, doğal olarak, ya emekçilerden ya da işçi sınıfının benimsenmiş temsilcilerinden oluşuyordu... Merkezi Hükümetin aracı olmaktan çıkarılan polis, siyasi niteliklerinden derhal yoksun kılınmış ve Komünün sorumlu ve her an görevden alınabilen bir aracına dönüştürülmüştü. Yönetimin bütün öteki kollarında çalışan memurlar da aynı durumdaydı. Komün üyelerinden en alt kademelere kadar bütün kamu görevleri, *işçi ücretleriyle* aynı düzeyde bir ücret alınarak yapılmak zorundaydı. Devletin ileri gelenlerinin kazanılmış hakları ve temsil ödenekleri, kendileriyle bir-

likte yok olup gitmişti...

«Komün, eski Hükümetin maddi baskı unsurları olan sürekli ordu ve polisi ortadan kaldırdıktan sonra, manevi baskı gücünü, 'papazların iktidarı'nı kırmaya koyuldu...

«Adli görevlilerin o sahte bağımsızlıklarına son verilecekti... bunlar seçimle göreve getirilecek, sorumlu ve gerektiğinde görevden alınabilen bir duruma getirileceklerdi.»[16]

Anlaşılan, Komün, parçalanmış devlet aygıtının yerine «yalnızca» daha eksiksiz bir demokrasi koymuştu: Düzenli ordunun kaldırılması, bütün memurların seçimle göreve gelmesi ve gerektiğinde görevden alınabilmesi. Oysa bu «yalnızca» sözcüğü gerçekte, bazı kurumların yerini temelden farklı yapıda birtakım kurumların alması gibi muazzam bir olayı yansıtmaktadır. Bu, «niceliğin niteliğe dönüşmesi» durumundan başka bir şey değildir: Düşünülebilecek en eksiksiz ve en tutarlı biçimde getirilmiş olan demokrasi, burjuva demokrasisinden proletarya demokrasisine; devletten (= belirli bir sınıfın baskı altında tutulmasında kullanılan özel bir güç) artık gerçekten devlet olmayan bir şeye dönüştürülmüştür.

Burjuvaziyi bastırmak ve onun direnişini ezmek hâlâ zorunludur. Bu, Komün için özellikle zorunluydu; Komünün yenilgiye uğramasının bir nedeni de, bunu yeterli bir kararlılıkla yapmamış olmasıydı. Ama baskı organı artık, kölelik, serflik ve ücretli kölelik koşullarında her zaman olduğu gibi bir azınlık değil, nüfusun çoğunluğudur. Ve halkın çoğunluğu kendisini ezenleri *kendisi* baskı altında tuttuğundan, baskı için «özel bir güç» *a r t ı k g e r e k l i d e ğ i l d i r!* İşte bu anlamda devlet *yok olup gitmeye*

başlar. Ayrıcalıklı bir azınlığın (ayrıcalıklı memurlar, sürekli ordunun şefleri) özel kurumları yerine, çoğunluğun kendisi bütün bu işlevleri doğrudan doğruya yerine getirebilir ve devlet iktidarının işlevleri halkın tümüne ne ölçüde devrolursa, bu iktidarın varlığına duyulan ihtiyaç da o kadar azalır.

Bununla ilgili olarak, Komün tarafından alınan ve Marks'ın önemle üzerinde durduğu şu önlemler özellikle dikkate değerdir: Tüm temsil ödeneklerinin ve memurlara tanınmış tüm parasal ayrıcalıkların kaldırılması, *tüm* devlet memurlarının aylıklarının *«işçi ücretleri»* düzeyine indirilmesi. Bu, burjuva demokrasisinden proletarya demokrasisine, ezenlerin demokrasisinden ezilen sınıfların demokrasisine, belirli bir sınıfın baskı altında tutulmasında kullanılan *«özel bir güç»* olarak devletten halkın çoğunluğunun, yani işçilerin ve köylülerin *genel gücü* tarafından ezenlerin baskı altına alınmasına *yönelişi* en açık bir biçimde göstermektedir. Ve Marks'ın öğretileri, devlet sorunu açısından tam da bu son derece can alıcı ve belki de en önemli noktada bütün bütüne unutulmuştur! Bir yığın basitleştirilmiş yorumda bunun lafı bile edilmez. Tıpkı, dinleri devlet dini durumuna geldikten sonra, demokratik devrimci bir ruh taşıyan ilkel Hıristiyanlığın «saflığını» «unutan» Hıristiyanlar gibi, bu konuda modası geçmiş bir «saflık»mış gibi susmak «adettendir».

En yüksek devlet memurlarının aylıklarının azaltılması, saf, ilkel demokrasinin bir talebinden «ibaretmiş» gibi görünür. Modern oportünizmin «kurucularından» biri olan sabık Sosyal-Demokrat Eduard Bernstein, «ilkel» demokrasiye kaba burjuva alayları yöneltmeyi bir alışkanlık haline getirmiştir. Bütün oportünistler ve günümüzdeki Kautskyciler gibi Bernstein

da, her şeyden önce, «ilkel» demokrasiye belirli bir «geri dönüş» olmaksızın kapitalizmden sosyalizme geçişin *mümkün olmadığını* (çoğunluk ve daha sonra da halkın tümü devlet işlevlerini başka türlü nasıl yerine getirebilir ki?); ikinci olarak da, kapitalizme ve kapitalist kültüre dayalı «ilkel demokrasi»nin çok eski ya da kapitalizm öncesi çağlardaki ilkel demokrasiyle aynı şey olmadığını zerre kadar kavrayamamıştır. Kapitalist kültür büyük çapta üretimi, fabrikaları, demiryollarını, posta hizmetlerini, telefonları vb. *yaratmıştır*. Ve *bu temel üzerinde* eski «devlet iktidarı»nın işlevlerinin büyük çoğunluğu öylesine basitleşmiş ve öylesine basit kayıt, dosyalama ve denetleme işlemlerine indirgenebilir bir duruma gelmiştir ki, bunlar okuması yazması olan herkes tarafından kolaylıkla yapılabilir, sıradan «işçi ücretleri» karşılığında bal gibi yerine getirilebilir; bu işlevlerde ayrıcalığın ve «resmi tantana»nın izi bile kalmayabilir (ve kalmamalıdır da).

İstisnasız tüm memurların seçimle göreve gelmesi ve *her an* görevden alınabilmesi, aylıklarının sıradan «işçi ücretleri» düzeyine indirilmesi, bu basit ve apaçık» demokratik önlemler, hem işçilerin ve köylülerin çoğunluğunun çıkarlarını tamamen birleştirir, hem de kapitalizmden sosyalizme giden bir köprü görevi görür. Bu önlemler, devletin yeniden inşasıyla, toplumun salt siyasi yeniden inşasıyla ilgilidir; ama hiç kuşkusuz gerçek anlam ve önemlerine ancak, tamamlanmakta ya da hazırlanmakta olan «mülk sahiplerinin mülksüzleştirilmesi»yle, başka bir deyişle üretim araçları üzerindeki kapitalist özel mülkiyetin toplumsal mülkiyete dönüştürülmesiyle kavuşurlar.

«Komün» diye yazıyordu Marks, «en büyük

iki gider kaynağını, yani sürekli ordu ve devlet memurluğunu ortadan kaldırarak, burjuva devrimlerinin şiarı olan ucuz yönetimi gerçek kıldı».

Küçük burjuvazinin öteki kesimleri gibi köylülüğün de ancak çok küçük bir azınlığı, burjuva anlamda «tepeye yükselir», «işini yoluna koyar», yani ya hali vakti yerinde kişiler, burjuvalar ya da sağlam ve ayrıcalıklı mevkiler edinen memurlar durumuna gelir. Köylülüğün bulunduğu her kapitalist ülkede (kapitalist ülkelerin çoğunda olduğu gibi) köylülerin büyük çoğunluğu yönetim tarafından ezilmekte ve yönetimin yıkılması için, «ucuz» bir yönetim için büyük bir özlem duymaktadır. Bu, *ancak* proletarya tarafından gerçekleştirilebilir; ve proletarya, bunu gerçekleştirmekle, aynı zamanda devletin sosyalist yeniden inşasına doğru bir adım atmış olur.

3. PARLAMENTOCULUĞUN ORTADAN KALDIRILMASI

> «Komün,» diye yazıyordu Marks, «parlamenter bir organ değil, hem yasama, hem de yürütme görevlerini bir arada üstlenmiş işleyen bir organ olacaktı...»
>
> «...Genel oy hakkı, her üç ya da altı yılda bir halkı Parlamentoda egemen sınıfın hangi üyesinin temsil edeceğinin ve ezeceğinin (ver-und zertreten) kararlaştırılmasına değil de, bireysel oy hakkının her işverene kendi işi için işçiler, ustabaşılar ve muhasebeciler bulması için hizmet etmesi gibi, Komünlerde bir araya gelmiş halka hizmet edecekti.»[17]

Parlamentoculuğun 1871'de yapılmış bu eşsiz eleştirisi de, sosyal-şovenizmin ve oportünizmin yaygın-

lığından ötürü, bugün Marksizmin «unutulmuş sözleri» arasındadır. Profesyonel Hükümet Üyeleri ve parlamenterler, proletaryaya ihanet edenler ve günümüzün «pratik» sosyalistleri parlamentoculuğun her türlü eleştirisini artık anarşistlere bırakmış bulunuyorlar ve bu akıllara durgunluk veren gerekçeyle, parlamentoculuğa yöneltilen *her türlü* eleştiriyi «anarşizm» olarak mahkum ediyorlar!! Aslında, Scheidemannlar, Davidler, Legienler, Sembatlar, Kenaudeller, Hendersonlar, Vanderveldeler, Stauningler, Brantingler, Bissolatiler ve kafadarları gibi «sosyalistler» karşısında tiksintiye kapılan «ileri» parlamenter ülkelerin proletaryasının, oportünizmin ikiz kardeşinden başka bir şey olmayan anarko-sendikalizme gittikçe daha sık yakınlık göstermeleri hiç de şaşırtıcı değildir.

Plehanov, Kautsky ve öbürleri, devrimci diyalektiği bugün revaçta olan boş bir lafazanlık, bir kaynana zırıltısı haline getirmişlerdir. Oysa Marks devrimci diyalektiği hiç bir zaman böyle görmemiştir. Marks, özellikle koşulların devrim için hiç de elverişli olmadığı durumlarda, anarşizmi burjuva parlamentoculuğunun «domuz ağılı»ndan bile yararlanmasını beceremediği için amansızca mahkum etmesini bildiği gibi, parlamentoculuğa gerçekten proleter devrimci bir eleştiri yöneltmesini de bilmişti.

Birkaç yılda bir, halkı parlamento aracılığıyla egemen sınıfın hangi üyesinin bastıracağının ve ezeceğinin kararlaştırılması: İşte, yalnızca parlamenter-anayasal krallıklarda değil, aynı zamanda en demokratik cumhuriyetlerde de burjuv parlamentoculuğunun gerçek özü budur.

Peki, devlet sorununu ele alacak ve parlamentoculuğu devletin kurumlarından biri olarak kabul edecek olursak, proletaryanın *bu* alandaki görevleri açısın-

dan, parlamentoculuktan kurtulmanın yolu nedir? Onsuz edebilmenin yolu nedir?

Döne döne tekrarlamamız gerekiyor: Marks'ın Komünün incelenmesinden çıkardığı dersler öylesine unutulmuştur ki, günümüz «Sosyal-Demokrat»ı (günümüzde sosyalizme ihanet eden diye okuyun) parlamentoculuğa yöneltilen anarşist ya da gerici eleştiri dışında hiç bir eleştiriyi zerre kadar kavrayamamaktadır.

Hiç kuşkusuz, parlamentoculuktan kurtulmanın yolu,temsili kurumları ve seçim ilkesini ortadan kaldırmak değil, temsili kurumları gevezelik edilen yerler olmaktan çıkarıp «işleyen» organlar durumuna getirmektir. «Komün, parlamenter bir organ değil, hem yürütme, hem de yasama görevlerini bir arada üstlenmiş işleyen bir organ olacaktı.»

«Parlamenter değil, işleyen bir organ»: İşte bu sözler, günümüz parlamenterlerini ve Sosyal-Demokrasinin parlamenter «fino köpekleri»ni can evlerinden vurmaktadır! Amerika'dan İsviçre'ye, Fransa'dan İngiltere'ye, Norveç'e vb. kadar dilediğiniz parlamenter ülkeyi alın: Bu ülkelerin hepsinde de «devlet»in asıl işleri perde arkalarında yürütülmekte, devlet daireleri, bakanlıklar ve genelkurmaylar tarafından görülmektedir. Parlamentoya ise, özel olarak «sıradan halk»ı aldatmak amacıyla laf ebeliği yapma görevi verilmiştir. Bu o kadar doğrudur ki, bir burjuva-demokratik cumhuriyet olan Rusya cumhuriyetinde bile, parlamentoculuğun bütün bu günahları, daha gerçek bir parlamento kurulamadan hemen açığa çıkmıştır. Skobelevler ve Tsereteliler, Çernovlar ve Avksentyevler gibi çürümüş dar kafalılığın kahramanları, en iğrenç burjuva parlamentoculuğuna uyarak Sovyetleri yoldan çıkarmayı, Sovyetleri gevezelikten başka bir işin yapılmadığı yerler haline getirmeyi bile başarmışlardır. Sovyetler-

de, «sosyalist» bakan beyler, saf köylüleri lafazanlık ve karar tasarılarıyla aldatmaktadırlar. Hükümet içindeyse, bir yandan «pasta»nın, kârlı ve şerefli mevkilerin başına sırayla mümkün olduğu kadar çok Sosyalist-Devrimci ve Menşeviğin çökebilmesi, öte yandan da «halkın dikkatinin» çekilebilmesi için bitmek bilmeyen bir oyun oynanmaktadır. Bu arada «devlet işlerini» de bakanlıklardan ve kurmay dairelerinden «yürütmektedirler.»

İktidardaki «Sosyalist-Devrimci» Partinin yayın organı *Dyelo Naroda*, geçenlerde yayınladığı bir başyazıda, «herkes»in siyasi fuhuşa batmış olduğu «kibarlar alemi» mensuplarının o eşsiz açık yürekliliğiyle, başında «sosyalistler»in (bakın şu işe!) bulunduğu bakanlıklarda bile tüm bürokratik aygıtın eskisi gibi durduğunu, eskisi gibi sürüp gittiğini ve devrimci önlemleri «dilediği gibi» baltaladığını itiraf etmiştir! Bu itiraf olmasa bile, Sosyalist-Devrimcilerin ve Menşeviklerin hükümete katılmaları olayının kendisi bunun böyle olduğunu kanıtlamıyor mu? Bu itirafın tek dikkate değer yanı, Kadetlerin bakanlar takımının, Sayın Çernovlar, Rusanovlar, Zenzinovların ve *Dyelo Naroda*'nın öteki yazı kurulu üyelerinin, «kendi» bakanlıklarında her şeyin eskisi gibi durduğunu çok önemsiz bir şeymiş gibi hiç yüzleri kızarmadan ilan edecek kadar utanma duygularını yitirmiş olmalarıdır!! Enayi köylüleri aldatmak için devrimci-demokratik laflar; kapitalistlerin «yüreğinin yağ bağlaması» için de bürokrasi ve kırtasiyecilik: İşte, «dürüst» koalisyonun *özü* budur.

Komün, burjuva toplumunun satılık ve kokuşmuş parlamentoculuğunun yerine, düşünce ve tartışma özgürlüğünün yozlaşarak bir aldatmacaya dönüşmediği kurumlar getirir; çünkü parlamenterler kendileri ça-

lışmak, kendi çıkardıkları yasaları yürürlüğe koymak, bu yasaların gerçek hayattaki sonuçlarını sınamak ve seçmenlerine doğrudan doğruya hesap vermek zorundadırlar. Temsili kurumlar kalır; ama burada artık, özel bir sistem olarak, yasama ile yürütme arasındaki işbölümü olarak, temsilciler için ayrıcalıklı bir mevki olarak bir parlamentoculuk *yoktur*. Demokrasi, hattâ proletarya demokrasisi temsili kurumlar olmadan düşünülemez; ama eğer burjuva toplumunun eleştirisi bizim için sadece boş bir laf değilse, eğer burjuvazinin hakimiyetini yıkma isteğimiz Menşeviklerde ve Sosyalist-Devrimcilerde, Scheidemanlarda, Legienlerde, Sembatlarda ve Vanderveldelerde olduğu gibi işçilerin oylarını elde etmek için atılmış bir «seçim» çığlığı değil de, ciddi ve yürekten bir istekse, demokrasiyi parlamentoculuk olmadan düşünebiliriz ve *düşünmeliyiz* de.

Marks'ın, Komün için ve proletarya demokrasisi için gerekli olan *bu* memurların işlevlerinden söz ederken, onları, «herhangi bir işveren»in, yani sıradan kapitalist işletmenin «işçileri, ustabaşıları ve muhasebecileri» ile kıyaslaması son derece öğreticidir.

Marks'ta ütopyacılığın kırıntısını göremezsiniz. Marks'ın «yeni» bir toplum uydurmak ya da icat etmek gibi bir sorunu yoktur. Hayır, Marks, yeni toplumun eskisinin *b a ğ r ı n d a n doğuşunu*, eski toplumdan yeni topluma geçiş biçimlerini doğal-tarihi bir süreç olarak incelemiştir. Proletaryanın kitle hareketinin somut tecrübesini incelemiş ve ondan pratik dersler çıkarmaya çalışmıştır. Marks, tıpkı ezilen sınıfların büyük hareketlerinin tecrübesinden ders çıkarmaktan korkmayan bütün büyük devrimci düşünürler gibi, Komünden «ders çıkarmış» ve ezilen sınıflara hiç bir zaman («silaha sarılmamalıydılar» diyen Ple-

hanov ya da «bir sınıf kendini sınırlamasını bilmelidir» diyen Tsereteli gibi) bilgiççe «vaazlar» vermemiştir.

Bürokrasinin bir anda, her yerde ve tamamen ortadan kaldırılması söz konusu olamaz. Bu bir ütopyadır. Ama eski bürokratik aygıtın hemen *parçalanması* ve tüm bürokrasinin giderek yok edilmesini mümkün kılacak yeni bir aygıtın inşasına hemen girişilmesi bir ütopya *d e ğ i l*, Komünün tecrübesidir, devrimci proletaryanın dolaysız ve acil görevidir.

Kapitalizm, «devlet» yönetiminin işlevlerini basitleştirir; bu da, «tepeden-inmeciliğin» bir yana bırakılmasını ve bütün işin, tüm toplum adına «işçiler, ustabaşılar ve muhasebeciler» tutacak olan proleterlerin (hakim sınıf olarak) örgütlenmesine kalmasını sağlar.

Biz ütopyacı değiliz; tüm yönetime, tüm bağımlılığa *bir anda* son vermek gibi bir «hayal»e kapılmıyoruz. Proletarya diktatörlüğünün görevlerinin kavranmamasından kaynaklanan bu anarşist hayaller, Marksizme bütünüyle yabancı olduğu gibi, aslında yalnızca sosyalist devrimin insanlar değişene kadar ertelenmesine hizmet etmektedir. Hayır, biz, sosyalist devrimi, bugünkü insanlarla, bağımlılıktan, denetimden ve «ustabaşılar ve muhasebeciler»den vazgeçemeyen insanlarla gerçekleştirmek istiyoruz.

Ama bağımlılık, tüm sömürülen ve çalışanların silahlı öncüsüne, yani proletaryaya bağımlılık olmalıdır. Devlet memurlarının «tepeden-inmeciliğinin» yerine, «ustabaşılar ve muhasebeciler»in basit işlevlerinin, daha şimdiden herhangi bir kentlinin pekala yerine getirebileceği ve «işçi ücretleri» karşılığında pekala yapılabilecek olan işlevlerin geçirilmesine bir an önce, bugünden yarına başlanabilir ve başlanmalıdır da.

Biz işçiler, büyük çaplı üretimi, kapitalizmin şim-

diye kadar yarattıklarının temeli üzerinde, kendi işçi tecrübelerimize dayanarak, silahlı işçilerin devlet iktidarı tarafından desteklenen sıkı, demirden bir disiplin yaratarak, *biz kendimiz* örgütleyeceğiz; devlet memurlarının rolünü, talimatlarımızı (hiç kuşkusuz her çeşit, her türden ve her düzeyden teknisyenlerin yardımıyla) uygulayan sorumlu, gerektiğinde görevden alınabilen ve alçak gönüllü bir ücret karşılığında çalışan «ustabaşılar ve muhasebeciler»in rolüne indirgeyeceğiz. Bu, *bizim* proleter görevimizdir; proletarya devriminin tamamlanmasıyla ilgili olarak, *başlayabileceğimiz ve başlamamız* gereken şey budur. Geniş çaplı üretim temeli üzerindeki böyle bir başlangıç, her türlü bürokrasinin yavaş yavaş «yok olup gitmesi»ne, giderek bir düzenin, tırnak içinde olmayan bir düzenin, ücretli kölelikle uzak yakın hiç bir benzerliği olmayan bir düzenin, her geçen gün basitleşen denetim ve muhasebe işlevlerinin herkes tarafından sırayla yerine getirileceği, bir alışkanlık durumuna geleceği ve en sonunda halkın özel bir kesiminin *özel* işlevleri olarak yok olup gideceği bir düzenin yaratılmasına kendiliğinden yol açacaktır.

1870'lerin şakacı Alman Sosyal-Demokratlarından biri, *posta hizmetlerini*, bir sosyalist ekonomik sistem örneği olarak nitelendirmişti. Tamamen doğrudur. Posta hizmetleri, bugün, tekelci devlet *kapitalizmi* uyarınca örgütlenmiş bir çalışmadır. Emperyalizm yavaş yavaş bütün tröstleri bu türden örgütlere dönüştürmektedir ve bu türden örgütlerde, aşırı çalışmadan ve açlıktan bitkin düşen «sıradan» emekçiler gene aynı burjuva bürokrasisinin pençesi altındadırlar. Ne var ki, toplumsal yönetim mekanizması, bu türden örgütlerde daha şimdiden hazırdır. «Asalak»tan arındırılmış ve son derece yetkin bir biçimde donatılmış bir mekaniz-

maya; teknisyenler, ustabaşılar ve muhasebeciler tutacak ve bunların *hepsine,* tıpkı genel olarak *tüm* «devlet» memurlarına olduğu gibi, işçilerle aynı ücreti ödeyecek olan birleşmiş işçilerin kendileri tarafından pekala işletilebilecek bir mekanizmaya sahip olmamız için, kapitalistleri alaşağı etmemiz, bu sömürücülerin direnişini silahlı işçilerin demir pençesiyle ezmemiz ve modern devletin bürokratik aygıtını parçalamamız yeterlidir. Bu, bütün tröstlerle ilgili olarak hemen gerçekleştirilmesi mümkün, somut ve pratik bir görevdir; emekçileri sömürüden kurtaracak ve Komünün (özellikle devletin inşası açısından) uygulamaya başlamış bulunduğu tecrübeyi göz önüne alacak bir görevdir.

Tüm ülke ekonomisini, posta hizmetleri örneğine uygun olarak ve teknisyenlerin, ustabaşıların, muhasebecilerin ve aynı zamanda *bütün* memurların «işçi ücreti»nden yüksek aylık almayacakları ve hepsinin silahlı proletaryanın denetimi ve önderliği altında olacağı biçimde örgütlemek: İşte, önümüzdeki ilk hedef budur. Bizim, böyle bir ekonomik temele dayanan, böyle bir devlete ihtiyacımız vardır. Parlamentoculuğun ortadan kaldırılmasını ve temsili kurumların korunmasını sağlayacak olan budur. Emekçi sınıfları, bu kurumların burjuvazi tarafından yozlaştırılmasından kurtaracak olan budur.

4. ÜLKENİN BİRLİĞİNİN ÖRGÜTLENMESİ

«...Komünün geliştirmeye vakit bulamadığı ülke çapında örgütlenmenin kaba bir taslağında, en küçük köylerin bile siyasi biçiminin Komün olması gerektiği açık seçik belirtilmektedir...» Paris'teki «Millî Temsilciler Kurulu» da Komünler tarafından seçilecekti.

«...Hâlâ merkezi bir hükümetin elinde kalmış olabilecek sayıca az, ama önemli işlevler, bile bile yanlış bir biçimde açıklandığı gibi ortadan kaldırılmayacak, Komün temsilcileri olan ve bu niteliklerinden dolayı son derece sorumlu kimselerce üstlenilecekti.

«...Ülkenin birliği parçalanmayacak, tam tersine Komün Anayasası tarafından örgütlenecek ve milletin kendisinden bağımsız ve üstün olarak bu birliğin somut ifadesi olduğunu öne süren, ama aslında asalak bir urdan başka bir şey olmayan devlet iktidarının yıkılması yoluyla gerçekleşecekti. Eski devlet iktidarının salt baskıcı organları kesilip atılacak, ama bu devlet iktidarının yasal işlevleri kendini toplumun üstünde tutan bir otoriteden sökülüp alınacak ve toplumun sorumlu temsilcilerine devredilecekti.»

Günümüzdeki Sosyal-Demokrasi oportünistlerinin, Marks'ın bu gözlemlerini ne ölçüde kavrayamadıkları —belki de, kavramak istemedikleri demek daha doğru olacak— dönek Bernstein'a Herostratosvari* bir ün, daha doğrusu nam kazandıran *Sosyalizmin Temelleri ve Sosyal-Demokrasinin Görevleri* adlı kitapta en açık bir biçimde görülmektedir. Bernstein, Marks'ın yukarıda aktardığımız sözleriyle ilgili olarak şöyle yazıyordu: Bu program «...siyasi içeriği açısından, bütün temel özellikleriyle, Proudhon'un federalizmine büyük bir benzerlik göstermektedir... Marks ile 'küçük bur-

* *Herostratos*, İÖ 356 yılında Yunan mitologyasındaki bereket tanrıçası Artemis'in Efes kentindeki tapınağını yakan bir Efeslidir. Dünyanın yedi harikasından biri sayılan bu tapınağı yakmasıyla kötü bir nam kazanmıştır. —Ç.N.

juva' Proudhon (Bernstein, alay etme çabasıyla, «küçük burjuva» sözünü tırnak içinde kullanıyor) arasındaki bütün öteki ayrılık noktalarına karşın, bu noktalardaki düşünce tarzları birbirine son derece yaklaşmaktadır. «Hiç kuşkusuz», diye devam ediyor Bernstein, belediyelerin önemi artmaktadır, ama «demokrasinin ilk görevinin, modern devletin bu şekilde dağıtılması (Auflösung) ve bu devletlerin örgütlenmelerinin Marks ve Proudhon'un düşündükleri gibi (kendileri de Komünlerden gelen delegelerden oluşan il ya da semt delegelerinin meydana getirdiği bir Millî Meclisin kurulması) böylesine eksiksiz bir biçimde dönüştürülmesi (Umwandlung) ve böylece daha önceki bütün millî temsil biçiminin tamamen silinip gitmesi, benim pek aklıma yatmıyor.» (Bernstein, *Temeller*, Almanca basım, 1899, s. 134 ve 136)

Marks'ın «asalak bir ur olan devlet iktidarının yıkılması» konusundaki görüşleri ile Proudhon'un federalizmini aynı kefeye koymak, tek kelimeyle korkunçtur! Ama bu bir rastlantı değildir, çünkü burada Marks'ın, merkeziyetçiliğin karşıtı olarak federalizmden değil de, bütün burjuva ülkelerinde var olan eski burjuva devlet makinasının parçalanmasından söz ettiği, oportünistin aklının ucundan bile geçmez.

Oportünistin kafasının aldığı tek şey, çevresindeki küçük burjuva dar kafalılığı ve «reformcu» hareketsizlik ortamında gördükleridir; yani, yalnızca «belediyeler»! Oportünist, proletarya devrimini düşünmeyi bile unutmuştur.

Bu, gülünç bir şeydir. Ama asıl şaşırtıcı olan, bu nokta üzerinde hiç kimsenin Bernstein'la tartışmamış olmasıdır. Bernstein birçokları tarafından, özellikle de Rus literatüründe Plehanov, Avrupa literatüründe de Kautsky tarafından çürütülmüş, ama Plehanov da,

Kautsky de, Marks'ın Bernstein tarafından *bu* çarpıtılması konusunda *tek bir söz* söylememişlerdir.

Oportünist, devrimci bir biçimde düşünmeyi ve devrim üzerinde kafa yormayı öylesine unutmuştur ki, «federalizm» düşüncesini Marks'a yakıştırmakta ve Marks'ı anarşizmin kurucusu Proudhon'la karıştırmaktadır. Ve sağlam Marksistler olduklarını ve devrimci Marksizm öğretisini savunduklarını ileri süren Kautsky ve Plehanov bu konuda ağızlarını bile açmamaktadırlar! İşte, Marksizm ile anarşizm arasındaki farklılığa ilişkin görüşlerin, Kautskycilere ve oportünistlere özgü aşırı bayağılaştırılmasının köklerinden biri bu noktadadır. Bunu ileride daha tartışacağız.

Marks'ın, yukarıda aktardığımız Komün tecrübesine ilişkin gözlemlerinde federalizmin izi bile yoktur. Marks, Proudhon'la yalnızca oportünist Bernistein'in göremediği bir noktada anlaşmaktadır. Bernstein'ın aralarında benzerlik gördüğü noktadaysa, Marks Proudhon'dan ayrılmaktadır.

Marks, Proudhon'la, her ikisinin de var olan devlet aygıtının «parçalanması»nı savundukları noktada birleşmektedir. Marksizm ile anarşizm (hem Proudhon, hem Bakunin) arasındaki bu noktada ortaya çıkan görüş benzerliğini oportünistler de, Kautskyciler de görmek istemezler, çünkü kendileri Marksizmden tam da bu noktada ayrılmışlardır.

Marks ise, hem Proudhon'dan, hem Bakunin'den, (proletarya diktatörlüğü bir yana) tam da bu federalizm sorununda ayrılmıştır. Bir ilke olarak federalizm, anarşizmin küçük burjuva görüşlerinin mantıkı sonucudur. Marks, merkeziyetçiydi. Az önce aktardığımız gözlemlerinde, merkeziyetçilikten en küçük bir ayrılma yoktur. Ancak kafaları devlet konusundaki dar kafalı «boş inanç»la dolu olanlar, burjuva devlet ay-

gıtının parçalanmasını merkeziyetçiliğin parçalanması olarak anlayabilirler!

Ama proletarya ve yoksul köylüler iktidarı kendi ellerine alırlarsa, son derece özgür bir biçimde komünlerde örgütlenirlerse ve bütün komünlerin eylemini, sermayeye darbe indirme, kapitalistlerin direnişini ezme ve özel mülkiyete ait demiryollarını, fabrikaları, toprakları vb. *bütün* millete, bütün topluma devretme noktasında *birleştirirlerse,* bu, merkeziyetçilik olmaz mı? En tutarlı demokratik merkeziyetçilik olmaz mı? Hem de proletarya merkeziyetçiliği olmaz mı?

Açıkçası Bernstein, gönüllü merkeziyetçiliğin mümkün olabileceğini, komünlerin gönüllü olarak bir millet içinde kaynaşabileceğini ve proletarya komünlerinin burjuva hakimiyetini ve burjuva devlet aygıtını yok etmek amacıyla gönüllü olarak birleşebileceğini düşünememektedir. Bütün dar kafalılar gibi Bernstein da, merkeziyetçiliği, ancak tepeden uygulanan bir şey olarak, ancak bürokrasi ve askeri klik tarafından dayatılan ve ayakta tutulan bir şey olarak düşünebilmektedir.

Marks, görüşlerinin çarpıtılabileceğini önceden görmüşçesine, Kömünü ülkenin birliğini ortadan kaldırmak, merkezi otoriteye son vermek istemiş olmakla suçlamanın, bilinçli bir aldatmaca olduğunu üzerine basa basa belirtmiştir. Marks, burjuva, askeri, bürokratik merkeziyetciliğin karşısına bilinçli, demokratik proletarya merkeziyetciliğini koymak amacıyla, «ülkenin birliği... örgütlenecekti,» sözlerini bilinçli olarak kullanmıştır.

Ama ...işitmek istemeyenlerden daha sağırı yoktur. Ve günümüz Sosyal- Demokrasi oportünistlerinin işitmek istemedikleri bir şey varsa, o da devlet iktidarının yıkılması, asalak urun kesilip atılmasıdır.

5. ASALAK DEVLETİN ORTADAN KALDIRILMASI

Marks'ın bu konudaki sözlerini daha önce aktarmıştık. Şimdi bu sözleri tamamlamamız gerekiyor.

«Genellikle, yepyeni tarihi yaratıların yazgısı,» diye yazıyordu Marks, «yanlışlıkla, belirli bir benzerlik gösterebilecekleri toplumsal hayatın daha eski, hattâ ölüp gitmiş biçimlerinin bir sureti olarak görülmektir. Dolayısıyla, modern devlet iktidarını parçalayan bu yeni Komün de, yanlışlıkla, Orta Çağ Komünlerinin bir kopyası... bir küçük devletler federasyonu (Montesquieu ve Girondinler)... aşırı merkeziyetçiliğe karşı eski mücadelenin abartılmış bir biçimi olarak görülmüştür...

«Komün Anayasası, o güne kadar toplumun sırtından geçinmiş olan ve toplumun özgürce hareket etmesini köstekleyen devlet asalağının kendi elinde topladığı bütün güçleri toplumsal yapıya geri vermeliydi. Yalnızca bu eylemiyle bile, Fransa'nın yeniden canlanışını başlatmış olacaktı...

«Komün Anayasası, köylük bölgelerdeki üreticileri, bulundukları bölgenin merkez kentinin düşünsel önderliği altına aldı ve böylece onlara, işçilerin kişiliğinde, çıkarlarının doğal vekillerini sağladı. Komünün kendisi, doğal olarak, yerel beledî özgürlüğü gerektiriyordu; ama bu, yerine yenisi konulmuş bulunan devlet iktidarı için artık bir engel olmayacaktı.»

«Asalak bir ur» olan «devlet iktidarının kırılması»; «kesilip atılması» ve «parçalanması»; «yerine yenisi konulmuş bulunan devlet iktidarı»: İşte, Komün tec-

rübesini değerlendirir ve tahlil ederken Marks'ın devletle ilgili olarak kullandığı deyimler bunlardı.

Bütün bunlar yarım yüzyıldan daha az bir zaman önce yazıldığı halde, bugün, çarpıtılmamış Marksizmi kitlelerin bilgisine sunabilmek için nerdeyse kazı çalışmalarına girişmek gerekmektedir. Marks'ın içinde yaşadığı son büyük devrime ilişkin gözlemlerinden çıkardığı sonuçlar, tam bir sonraki büyük proletarya devrimleri gelip çattığı anda unutulmuştur.

> «Komünle ilgili olarak yapılan yorumların ve Komünü kendilerine göre yorumlayan çıkarların çeşitliliği, Komünün son derece geniş kapsamlı bir siyasi biçim olduğunu göstermektedir; oysa daha önceki bütün hükümet biçimleri kesinlikle baskıcı nitelikteydi. Komünün gerçek sırrı da buradaydı. Komün, özünde, *bir işçi sınıfı hükümetiydi,* üretici sınıfın ürünlere el koyan sınıfa karşı mücadelesinin bir ürünüydü, emeğin ekonomik kurtuluşunu gerçekleştirebilmek için en sonunda bulunmuş siyasi biçimdi.
>
> «Bu son koşul olmasaydı, Komün Anayasası hem olanaksız bir şey, hem de bir aldatmaca olurdu...»

Ütopyacılar, toplumun sosyalist dönüşümünün gerçekleştirilebileceği siyasi biçimler «keşfetmeye» çabalamışlardır. Anarşistler, siyasi biçimler sorununu ellerinin tersiyle bir yana itmişlerdir. Günümüzdeki Sosyal-Demokrasi oportünistleriyse, parlamenter demokratik devletin burjuva siyasi biçimlerini, bir adım ötesine geçilmemesi gereken bir sınır olarak kabul etmişler, bu «model»in önünde huşuyla yerlere kapanmışlar ve biçimlerin *parçalanması* doğrultusundaki bütün isteklere anarşizm damgası vurmuşlardır.

Marks, bütün bir sosyalizm ve siyasi mücadele tarihinden, devletin kaçınılmaz olarak ortadan kalkacağı ve devletin ortadan kalkışının geçiş biçiminin de (devletten devletsizliğe geçiş) «hakim sınıf olarak örgütlenmiş proletarya» olacağı sonucunu çıkarmıştır. Ne var ki, Marks, bu gelecekteki aşamanın siyasi *biçimlerini keşfetmeye* kalkışmamıştır. Yalnızca Fransa tarihini incelemek ve tahlil etmekle, 1851 yılının ortaya çıkardığı sonucu, yani gelişmenin burjuva devlet aygıtının *parçalanması* yönünde olduğu sonucunu çıkarmakla yetinmiştir.

Proletaryanın devrimci kitle hareketi patlak verdiği zaman ise, bu hareketin başarısızlığına, ömrünün kısalığına ve açıkça görülen zayıflığına bakmaksızın, hangi biçimleri *keşfettiğini* incelemeye koyulmuştur.

Komün, proletarya devrimi tarafından «en sonunda keşfedilmiş» olan, emeğin ekonomik kurtuluşunun gerçekleşebileceği biçimdir.

Komün, proletarya devriminin, burjuva devlet aygıtını *parçalamak* için giriştiği ilk atılımdır; parçalanan devlet aygıtının *yerine konulabilecek ve konulması zorunlu olan,* «en sonunda keşfedilmiş» siyasi biçimdir.

Bundan sonra, 1905 ve 1919 Rusya devrimlerinin, farklı durumlarda ve farklı koşullar altında, Komünün başlattığı işi sürdürdüklerini ve Marks'ın tarihi tahlilini, onun dehasının ürününü doğruladıklarını göreceğiz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEVAM. ENGELS'İN TAMAMLAYICI AÇIKLAMALARI

Marks, Komün tecrübesinin önemine ilişkin esasları ortaya koymuştu. Engels, aynı konuyu tekrar tekrar ele aldı. Marks'ın tahlilini ve çıkardığı sonuçları açıkladı ve zaman zaman sorunun *öteki* yönlerini o kadar güçlü ve canlı bir biçimde açıklığa kavuşturdu ki, onun bu açıklamalarını ayrı olarak incelememiz gerekiyor.

1. KONUT SORUNU

Engels, *Konut Sorunu* (1872) adlı eserinde, Komün tecrübesini gözden geçirmiş ve devrimin devletle ilgili görevlerini birkaç kez ele almış bulunuyordu. Bu somut konunun incelenişinin, bir yandan proletarya devleti ile şimdiki devlet arasındaki benzerlik noktalarını —her iki durumda da devletin söz konusu edilebileceği— ve öte yandan da bunlar arasındaki ayrılık noktalarını ya da devletin ortadan kalkmasına geçişi son derece açık bir biçimde gözler önüne sermesi ilginçtir.

> «Peki, konut sorunu nasıl çözülmelidir öyleyse? Günümüz toplumunda bütün öteki toplumsal

sorunlar nasıl çözülüyorsa öyle: Arz ve talebin ekonomik bakımdan yavaş yavaş ayarlanmasıyla; ama bu çözüm, sorunu durmadan yeniden yarattığından aslında bir çözüm değildir. Bir toplumsal devrimin bu sorunu nasıl çözeceği, yalnızca her durumun özel koşullarına bağlı olmakla kalmaz. aynı zamanda çok daha geniş kapsamlı sorunlarla da bağıntılıdır; bu sorunların en önemlilerinden biri, kent ile köy arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılmasıdır. Geleceğin toplumunun düzenlenmesi için hayalci sistemler yaratmak bizim işimiz olmadığından, burada bu konuya girmek son derece gereksiz olacaktır. Ama şurası kesindir: Akılcı bir biçimde kullanılırlarsa, büyük kentlerde daha şimdiden gerçek bir 'konut *darlığı*'nı hemen giderecek yeterli sayıda oturulabilecek bina vardır. Tabii, bu ancak, bugünkü mülk sahiplerinin mülksüzleştirilmesiyle, yani evsiz barksızların ya da evlerinde balık istifi oturan emekçilerin bu evlere yerleştirilmesiyle gerçekleşebilir. Proletarya siyasi iktidarı ele geçirir geçirmez, kamu çıkarlarının zorunlu kıldığı böyle bir önlemin alınması, bugünkü devlet tarafından gerçekleştirilen öteki kamulaştırma ve yerleştirme işlemleri kadar kolay olacaktır.» (Almanca basım, 1887, s. 22)[18]

Burada, devlet iktidarı biçimindeki değişiklik değil, yalnızca devlet iktidarının faaliyetinin içeriği incelenmektedir. Kamulaştırma ve yerleştirme, bugünkü devletin emirleriyle bile yerine getiriliyor. Biçimsel olarak, proletarya devleti de, evlerin işgal edilmesini ve binaların kamulaştırılmasını «emredecektir». Ama eski yürütme aygıtının, yani burjuvaziye bağlı bulunan bürokrasinin, proletarya devletinin

emirlerinin uygulanması için hiç de elverişli olmadığı açıktır.

«...Bütün iş araçlarına 'gerçekten el koyma' nın, emekçi halk tarafından bütün sanayiye el konulmasının, Proudhoncu 'bedelini ödeyerek satın alma'nın tam karşıtı olduğunu belirtmek gerekir. İkincisinde, tek tek işçiler evlerin, çiftliklerin, iş araçlarının sahipleri durumuna gelirler; birincisinde ise, 'emekçiler' evlerin, fabrikaların ve iş araçlarının kollektif sahipleri olarak kalırlar ve hiç değilse bir geçiş döneminde bunların karşılığı ödenmeksizin tek tek bireyler ya da şirketler tarafından kullanılmasına pek izin vermezler. Tıpkı toprak mülkiyetinin ortadan kaldırılmasının, toprak kirasının ortadan kaldırılması değil de, değişik bir biçimde de olsa topluma aktarılması anlamına gelmesi gibi. Demek ki, emekçi halkın bütün iş araçlarına gerçekten el koyması, kira ilişkisinin korunmasını hiç de dışlamaz.» (s. 68)

Yukarıdaki alıntıda değinilen sorunu, yani devletin yok olup gitmesinin iktisadi temelini bundan sonraki bölümde ele alacağız. Engels son derece temkinli konuşarak, proletarya devletinin «hiç değilse bir geçiş döneminde» evlerin karşılık ödenmeksizin kullanılmasına «pek» izin vermeyeceğini söylemektedir. Bütün halkın malı olan evlerin tek tek ailelere kiralanması, kiraların toplanmasını gerektirir. Bütün bunlar belli bir devlet biçimini zorunlu kılar, ama özellikle ayrıcalıklı mevkileri paylaşan memurlarıyla özel bir askeri ve bürokratik aygıtı hiç bir zaman gerektirmez. Konutlarda kirasız oturmanın mümkün olacağı bir duruma geçiş, devletin tamamen «yok olup gitmesi»ne bağlıdır.

Bu arada, Engels, Blankicilerin* Komünden sonra ve Komün tecrübesinin etkisiyle inanç değiştirerek Marksizmin ilkelerini benimsemelerinden söz ederken, bu ilkeleri şöyle dile getirmektedir:

> «...Proletaryanın siyasi eyleminin zorunluluğu ve sınıfların ve onlarla birlikte devletin ortadan kalkmasına geçiş olarak proletarya diktatörlüğünün zorunluluğu...» (s. 55)

Eleştiri yaparken kılı kırk yarmaya düşkün olanlar ya da «Marksizm yıkıcısı» burjuvalar belki de burada «devletin ortadan kalkması»nın *kabul edilmesi* ile yukarıda *Anti-Dühring*'den aktarılan bölümde bu formülün anarşist bir formül olarak mahkum edilmesi arasında bir çelişme göreceklerdir. Eğer oportünistler Engels'i de «anarşist» olarak damgalarlarsa, bu hiç de şaşırtıcı bir şey olmayacaktır; çünkü günümüzde enternasyonalistleri anarşizmle suçlamak, sosyal-şovenler arasında gittikçe yaygınlık kazanmaktadır.

Marksizm, her zaman, sınıfların ortadan kalkmasıyla birlikte devletin de ortadan kalkacağını öğretmiştir. *Anti-Dühring*'deki «devletin yok olup gitmesi»ne ilişkin ünlü bölümde, anarşistler devletin ortadan kaldırılmasından yana çıktıkları için değil, devletin «akşamdan sabaha» ortadan kaldırılabileceğini savundukları için suçlanmaktadırlar.

---

* *L.A. Blanqui* (1805-1881), ütopyacı sosyalizmin Fransa'daki temsilcilerinden biridir. Özellikle Babeuf'ün düşüncelerinden etkilenmiş, Fransa'daki devrim hareketlerinde önemli bir rol oynamıştır. Blankiciler, devrimin, proletaryanın sınıf mücadelesiyle gerçekleşeceğini reddediyor, küçük bir aydın azınlığın halk yığınlarından tamamen kopuk eylemlerini savunuyor ve komplo ve suikastlere başvuruyorlardı. Proletarya partisinin gerekliliğini kavrayamamışlardı. —Ç.N.

Günümüzde egemen olan «Sosyal-Demokrat» öğretinin, devletin ortadan kalkması sorununda Marksizmin anarşizm karşısındaki tutumunu tamamen çarpıttığını gözönüne alacak olursak, Marks ve Engels'in anarşistlere karşı açtıkları bir tartışmayı hatırlamanın özellikle yararlı olacağını görürüz.

2. ANARŞİSTLERLE ÇIKAN TARTIŞMA

Bu tartışma 1873 yılında çıktı. Marks ve Engels, yılda bir yayınlanan sosyalist bir İtalyan dergisinde, Proudhonculara, «özerkçiler»e ya da «anti-otoriteciler»e karşı çıkan yazılar yayınladılar. Bu yazılar Almanca olarak *Neue Zeit*'ta ancak 1913'te yayınlanabildi.[19]

> «...Eğer işçi sınıfının siyasi mücadelesi devrimci biçimlere bürünürse,» diye yazıyor Marks, anarşistlerin siyaseti reddetmeleriyle alay ederek, «eğer işçiler burjuvazinin diktatörlüğünün yerine kendi devrimci diktatörlüklerini kurarlarsa, ilkeleri ayaklar altına almak gibi feci bir suç işlemiş olurlar, çünkü silahlarını bırakacak ve devleti ortadan kaldıracak yerde, adi, kaba ve gündelik ihtiyaçlarını karşılamak için, burjuvazinin direnişini ezmek için devlete devrimci ve geçici bir biçim vermiş olurlar...» **(*Neue Zeit*, Cilt 32, 1, 1913-1914, s. 40)**

İşte Marks, anarşistlerin görüşlerini çürütürken, devletin yalnızca bu tür «ortadan kaldırılması»na karşı savaşıyordu! Marks, sınıflar yok olduğu zaman devletin de yok olacağı ya da sınıfların ortadan kalkmasıyla birlikte devletin de ortadan kalkacağı yolundaki görüşe karşı hiç bir zaman mücadele etmemişti. Marks,

silah kullanılmasını, örgütlü zordan yararlanılmasını, *yani* «burjuvazinin direnişinin ezilmesi» ne hizmet edecek olan *devletten* yararlanılmasını işçilerin reddetmeleri gerektiği yolundaki öneriye karşı çıkmıştı.

Marks, anarşizme karşı yürüttüğü mücadelenin gerçek anlamının çarpıtılmasını önlemek için, proleteryanın ihtiyaç duyduğu devletin «devrimci ve geçici biçimi»ni özellikle vurgulamıştı. Proletaryanın devlete ancak geçici olarak ihtiyacı vardır. *Hedef* olarak devletin ortadan kaldırılması noktasında anarşistlerle aramızda hiç bir anlaşmazlık yok. Biz, sınıfların ortadan kaldırılması için ezilen sınıfın geçici diktatörlüğünün zorunlu olduğunu; devlet iktidarının araçlarından, kaynaklarından ve yöntemlerinden sömürücülere *karşı* geçici olarak yararlanmamız gerektiğini savunuyoruz. Marks, savını anarşistlere açıklarken en keskin ve en açık seçik yolu seçiyor: Kapitalistlerin boyunduruğu kırıldıktan sonra, işçiler «silahlarını bırakmalı» mıdırlar, yoksa kapitalistlerin direnişini ezmek üzere bu silahları onlara karşı mı kullanmalıdırlar? Peki, bir sınıfın başka sınıfa karşı sistemli olarak silah kullanması, devletin «geçici bir biçimi» değildir de nedir?

Her Sosyal-Demokrat kendi kendine şu soruyu sormalıdır: Ben, anarşistlerle çıkan tartışmada, devlet sorununu *böyle mi* ele aldım şimdiye kadar? Bu sorun İkinci Enternasyonalin resmi sosyalist partilerinin geniş çoğunluğu tarafından şimdiye kadar *böyle mi* ele alındı?

Engels, aynı düşünceleri çok daha ayrıntılı ve herkesin daha rahat anlayabileceği bir biçimde ortaya koymaktadır. İlkin, kendilerine «anti-otoriteciler» adını veren, yani her türlü otorite biçimini, her türlü bağımlılık biçimini, her türlü iktidar biçimini reddeden Proudhoncuların karmakarışık düşünceleriyle alay et-

mektedir. Bir fabrikayı, bir demiryolunu ya da açık denizde seyreden bir gemiyi alalım, diyor Engels: Makinaların kullanılmasına ve birçok insanın planlı işbirliğine dayanan bu karmaşık teknik yapıların bir tekinin bile, belli ölçüde bir bağımlılık olmadan ve dolayısıyla da belli ölçüde bir otorite ya da iktidar olmadan işletilemeyeceği açık değil midir?

«...En bağnaz anti-otoritecilere bu gibi görüşleri yönelttiğimde, bana ancak şu karşılığı verebildiler: Evet, bu doğru; ama burada söz konusu olan, bizim, delegelerimize otorite yöneltmemiz değil, onlara *bir görev vermemizdir!* Bu beyler, bir şeyin adını değiştirmekle, o şeyin kendisini de değiştirmiş olacaklarını sanıyorlar...»

Böylece Engels, otorite ile özerkliğin göreli terimler olduklarını, bunların uygulama alanlarının toplumsal gelişmenin çeşitli aşamalarına göre değiştiğini, bunları mutlak şeyler olarak düşünmenin saçma olduğunu gösterdikten ve makinaların ve geniş çaplı üretimin uygulama alanının durmadan genişlediğini ekledikten sonra, otoriteyle ilgili genel tartışmadan devlet sorununa geçmektedir:

«...Eğer özerkçiler» diye yazıyor Engels, «geleceğin toplumsal örgütlenmesinin, otoriteyi ancak üretim koşullarının zorunlu kıldığı ölçüde kısıtlayacağını söylemekle yetinselerdi, onlarla anlaşabilirdik; ama onlar, otoriteyi zorunlu kılan gerçeklere gözlerini kapatıyorlar ve otorite sözcüğüne karşı cansiperane savaşıyorlar.

«Anti-otoriteciler niçin siyasi otoriteyi, devleti suçlamakla yetinmiyorlar? Önümüzdeki toplumsal devrimin sonucunda siyasi devletin ve onunla

birlikte siyasi otoritenin ortadan kalkacağı, yani kamu görevlerinin siyasi niteliklerini yitirecekleri ve toplumun gerçek çıkarlarını gözetmek gibi basit yönetim görevlerine dönüştürülecekleri noktasında bütün sosyalistler birleşiyorlar. Oysa anti-otoriteciler, otoriter siyasi devletin, daha kendisini yaratan toplumsal koşullar yok edilmeden bir çırpıda ortadan kaldırılmasını istiyorlar. Toplumsal devrimin ilk işinin, otoriteyi ortadan kaldırmak olmasını istiyorlar.

«Bu beyler acaba hayatlarında hiç devrim gördüler mi? Devrim hiç kuşkusuz yeryüzünde var olan en otoriter şeydir; nüfusun bir bölümünün kendi iradesini nüfusun öteki bölümüne tüfekler, süngüler ve toplar aracılığıyla, deyim yerindeyse otoriter bir yoldan zorla kabul ettirdiği bir eylemdir devrim; ve zafer kazanan taraf verdiği mücadelenin boşa gitmesini istemiyorsa, bu hakimiyeti, silahlarının gericiler üzerinde yaratacağı terör aracılığıyla korumak zorundadır. Paris Komünü, bu silahlı halk otoritesini burjuvaziye karşı kullanmasaydı, bir günden fazla dayanabilir miydi? Tam tersine, Paris Komününü bu otoriteyi yeterince özgür bir biçimde kullanmamış olmakla kınamamız gerekmez mi? Dolayısıyla, iki olasılık vardır: Ya anti-otoritecilerin ağızlarından çıkanı kulakları duymamaktadır ve eğer böyleyse kafa karışıklığından başka bir şey yaratmamaktadırlar; ya da ne dediklerini çok iyi bilmekte ve bu durumda proletarya hareketine ihanet etmektedirler. Ama her iki durumda da gericiliğe hizmet etmektedirler.» (s. 39)

Burada, devletin «yok olup gitmesi» sırasında siyaset ile iktisat arasındaki ilişki konusuna (bu konu

bundan sonraki bölümde ele alınmıştır) bağlı olarak incelenmesi gereken sorunlara değinilmektedir. Bu sorunlar şunlardır: Kamu görevlerinin siyasi nitelikte görevler olmaktan çıkarılıp basit yönetim görevlerine dönüştürülmesi ve «siyasi devlet». Yanlış anlaşılmaya özellikle yatkın olan bu terim, devletin yok olup gitme sürecini göstermektedir: Yok olup gitmekte olan devlet, bu sürecin belirli bir aşamasında, siyasi olmayan devlet diye adlandırılabilir.

Engels'in bu sözlerinin en dikkate değer yanı, sorunu anarşistler karşısında ortaya koyuş tarzıdır. Engels'in takipçileri olduklarını ileri süren Sosyal-Demokratlar bu konuda anarşistlerle 1873'ten bu yana milyonlarca defa tartışmışlar, ama hiç bir zaman Marksistlerin tartışabileceği ve tartışması gerektiği gibi *t a r t ı ş m a m ı ş l a r d ı r.* Devletin ortadan kaldırılmasına ilişkin anarşist düşünce, bulanık ve *devrimci olmayan* bir düşüncedir; Engels sorunu böyle koymuştur. Anarşistlerin görmeye yanaşmadıkları, doğuşu ve gelişmesi içinde devrimin kendisi ve bunun yanısıra devrimin şiddetle, otoriteyle, iktidarla ve devletle ilgili özel görevleridir.

Günümüz Sosyal-Demokratlarının anarşizme yönelttikleri alışılmış eleştiri, suyunu çeke çeke şu en katıksız dar kafalı bayağılığa varmıştır: «Biz devleti kabul ediyoruz, ama anarşistler etmiyor!» Hiç kuşkusuz, kafasını biraz çalıştıran ve devrimci olan işçiler böyle bir bayağılık karşısında tiksinmeden edemezler. Oysa Engels öyle demiyor; Engels, bütün sosyalistlerin, toplumsal devrimin sonucunda devletin ortadan kalkacağını kabul ettiklerini belirtmekte ve sonra da, devrim sorununu, yani Sosyal-Demokratların oportünistlikleri yüzünden bir kural olarak yan çizdikleri ve deyim yerindeyse «çözülmesi»ni tamamen anarşistlere

bıraktıkları devrim sorununu somut olarak ele almaktadır. Ve Engels bu sorunu ele alırken gözünü budaktan sakınmadan şu soruyu sormaktadır: Komünün, *devletin devrimci* iktidarından, yani silahlanmış ve hakim sınıf olarak örgütlenmiş proletaryadan *daha fazla* yararlanması gerekmez miydi?

Günümüzde egemenliğini sürdüren resmi Sosyal-Demokrasi, genellikle, proletaryanın devrimdeki somut görevleri sorununu ya dar kafalı bir burun kıvırmayla, ya da en fazla, «bekle gör» şeklindeki içten pazarlıklı kaytarmayla savsaklamıştır. Ve böylece, bu Sosyal-Demokrasinin işçileri devrimci bir biçimde eğitme görevine ihanet ettiğini söyleyen anarşistler haklı çıkmışlardır. Engels, son proletarya devriminin tecrübesinden, özellikle proletaryanın gerek bankalarla, gerekse devletle ilgili olarak ne yapması gerektiğini ve bunu nasıl yapması gerektiğini en somut bir biçimde incelemek amacıyla dersler çıkarmaktadır.

3. BEBEL'E MEKTUP

Marks ve Engels'in eserlerinde devletle ilgili, en dikkate değer gözlemlerden biri, belki de en dikkate değer olanı, Engels'in Bebel'e 18-28 Mart 1875 tarihli mektubunun aşağıda yer alan bölümünde bulunmaktadır. Bu arada şunu da belirtelim ki, bildiğimiz kadarıyla, bu mektup ilk olarak Bebel tarafından, 1911'de yayınlanan anılarının *(Aus meinem Leben)* ikinci cildinde, yani mektubun yazılıp gönderilmesinden otuz altı yıl sonra yayınlanmıştır.

Engels'in mektubu, Marks'ın Bracke'ye ünlü mektubunda eleştirmiş olduğu Gotha Programı Taslağının aynı metnini eleştirmek üzere yazılmıştı. Özellikle devlet sorunu üzerinde duran Engels şöyle diyordu:

«Özgür halk devleti, özgür devlete dönüştürülmüştür. Kelime anlamıyla alınacak olursa, özgür devlet, kendi yurttaşları karşısında özgür olan bir devlet, dolayısıyla zorbaca bir yönetime sahip bir devlettir. Özellikle, artık sözcüğün gerçek anlamında bir devlet olmayan Komünden sonra devlet konusundaki bütün bu gevezeliği bir yana bırakmak gerekirdi. Önce Marks'ın Proudhon'a karşı yazdığı kitapta, daha sonra da *Komünist Manifesto*'da sosyalist toplum düzeninin kurulmasıyla devletin kendiliğinden dağılıp (*sich auflöst*) yok olacağı açıkça söylenmiş olduğu halde, anarşistler 'halk devleti' diye diye öyle bir başımızın etini yediler ki herkese gına geldi. Devlet, mücadelede, devrimde düşmanları zor yoluyla baskı altında tutmak için kullanılan yalnızca geçici bir kurum olduğuna göre, özgür halk devletinden söz etmek saçmalığın ta kendisidir: Proletarya, devleti *kullandığı* sürece onu özgürlük adına değil, düşmanlarını baskı altına almak için kullanır, özgürlükten söz etmek mümkün olur olmaz da bu anlamda devlet var olmaktan çıkar. Bu yüzden *devlet* yerine Fransızca 'Komün' sözcüğünü çok iyi karşılayan o güzelim eski Almanca sözcüğü, [*Gemeinwesen*] 'komünite'yi koymayı önermeliydik.» (Almanca aslının 321-322. sayfaları)[20]

Bu mektubun, Marks'ın bundan ancak birkaç hafta sonrasının tarihini taşıyan bir mektubunda eleştirdiği parti programına değindiği (Marks'ın mektubu 5 Mayıs 1875 tarihlidir), o sıralar Engels'in Londra'da Marks ile birlikte oturduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla son cümlede Engels «biz» derken kuşkusuz hem kendi adına, hem de Marks adına, Alman işçi partisinin önderine «devlet» sözcüğünün *programdan çıkarı-*

lıp atılmasını ve yerine *«komünite»* sözcüğünün konulmasını önermektedir.

Kendilerine böyle bir program düzeltmesi önerilseydi, oportünistlerin hoşuna gidecek biçimde çarpıtılmış günümüz «Marksizm»inin sivri zekalıları «anarşizm» diye ortalığı velveleye verirlerdi!

Bırakalım, ortalığı velveleye versinler. Bundan sağlayacakları kazanç, burjuvazinin övgüsü olur.

Biz ise işimize devam edeceğiz. Partimizin programını gözden geçirirken gerçeğe daha da yaklaşmak, Marksizmi çarpıtmalardan arındırarak yerli yerine oturtmak, işçi sınıfına kurtuluşu uğrundaki mücadelede daha doğru yol göstermek için Engels ve Marks'ın öğüdüne şaşmaz bir biçimde uymalıyız. Hiç kuşkusuz, Bolşevikler arasında Engels ve Marks'ın öğüdüne karşı çıkacak tek bir kişi bulunmaz. Tek güçlük çıksa çıksa terminoloji konusunda çıkabilir. Almancada «komünite» anlamına gelen iki sözcük var; Engels bunlardan tek bir komüniteyi *değil* de, bunların toplamını, bir komüniteler sistemini belirteni kullanmıştır. Rusçada böyle bir sözcük yoktur ve belki de bazı sakıncalarına karşın Fransızca «komün» sözcüğünü seçmemiz gerekecektir.

«Komün artık sözcüğün gerçek anlamında bir devlet değildi»: Teorik açıdan Engels'in ileri sürdüğü en önemli önerme budur. Yukarıda söylenenlerden sonra, bu önerme son derece açıktır. Komün, nüfusun çoğunluğunu değil de, bir azınlığı (sömürücüleri) ezmek zorunda olduğu ölçüde devlet olmaktan *çıkıyordu;* burjuva devlet makinasını parçalamıştı; *özel* bir baskı gücü yerine sahneye halkın kendisi çıkmıştı. Bütün bunlar sözcüğün gerçek anlamında devletten bir uzaklaşmaydı. Kaldı ki, Komün yerine sağlamca oturmuş olsaydı, devletin onun içinde varlığını sür-

düren bütün izleri kendiliğinden «yok olup giderdi»; Komünün devlet kurumlarını «ortadan kaldırması» zorunlu olmazdı; bu kurumlar yapacak işleri kalmadığı ölçüde işlerliklerini yitireceklerdi.

«Anarşistler 'halk devleti' diye diye başımızın etini yediler.» Engels bunu söylerken aklında her şeyden önce Bakunin ve onun Alman Sosyal-Demokratlarına karşı saldırıları vardır. Engels, «halk devleti»nin, «özgür halk devleti» gibi bir saçmalık ve sosyalizmden uzaklaşma *olduğu ölçüde* bu saldırıların haklılık kazandığını kabul eder. Engels, Alman Sosyal-Demokratlarının anarşistlere karşı mücadelesini doğru bir çizgiye oturtmaya, bu mücadeleyi ilkeler bakımından doğru kılmaya ve onu «devlet» konusundaki oportünist önyargılardan arındırmaya çalışır. Gel gör ki, Engels'in mektubu otuz altı yıl hasıraltı edilmiştir. İleride de göreceğimiz gibi, bu mektubun yayınlanmasından sonra bile Kautsky, özünde işte tam Engels'in uyarıda bulunduğu hataları inatla tekrarlamıştır.

Bebel, 21 Eylül 1875'te Engels'e cevap verdiği bir mektupta, başka şeylerin yanı sıra Engels'in program taslağı konusundaki eleştirisine «tümüyle katıldığını», Liebknecht'i taviz vermeye pek istekli oluşu nedeniyle kınadığını yazıyordu. (Bebel'in *Anılar*'ının Almanca basımı, Cilt 2, s. 334) Oysa Bebel'in *Hedeflerimiz* adlı broşürünü ele aldığımızda, orada devlet konusunda kesinlikle yanlış görüşler olduğunu görürüz.

> «Devlet, **sınıf hakimiyetine** dayalı bir devlet olmaktan çıkarılıp **halk devletine** dönüştürülmelidir.» (**Unsere Ziele**, Almanca basım, 1886, s. 14)

Bu sözler, Bebel'in broşürünün *dokuzuncu* (hem de dokuzuncu!) basımında yer almıştı! Özellikle Engels'in devrimci yorumlarının bir güzel hasıraltı edil-

diği ve tüm hayat koşullarının bu yorumları uzun bir süre devrimden «kopardığı» bir durumda, devletle ilgili olarak böylesine inatla tekrarlanan oportünist görüşlerin Alman Sosyal-Demokrasisi tarafından özümlenmesinde şaşılacak hiç bir yan yoktur!

4. ERFURT PROGRAM TASLAĞININ ELEŞTİRİSİ

Marksizmin devlet öğretisi incelenirken Engels tarafından Kautsky'ye 29 Haziran 1891'de gönderilen ve ancak on yıl sonra *Neue Zeit*'ta yayınlanan Erfurt Program[21] Taslağının eleştirisi gözardı edilemez;çünkü bu eleştiri esas olarak Sosyal-Demokrasinin özellikle *devletin* yapısına ilişkin sorunlar konusundaki *oportünist* görüşlerini ele alır.

Bu arada, Engels'in aynı zamanda ekonomik sorunlar konusunda son derece değerli bir gözlemde bulunduğunu, bunun da modern kapitalizmin geçirmekte olduğu çeşitli değişmeleri ne kadar büyük bir dikkatle ve ne kadar derin bir kavrayışla izlediğini, ve bu nedenle şimdiki, emperyalist çağımızın görevlerini bir dereceye kadar nasıl önceden görebildiğini gösterdiğini belirtmeden geçmeyelim. Gözlem şöyle: Program taslağında, kapitalizmin belirleyici özelliği olarak kullanılan «plansızlık» (Planlosigkeit) sözcüğüne değinerek Engels şunları yazıyor:

> «...Anonim şirketlerden, sanayinin bütün kollarını denetimi altına alan ve tekelleştiren tröstlere geçtiğimiz zaman, yalnızca özel üretimin değil, aynı zamanda plansızlığın da ortadan kalktığını görürüz.» (*Neue Zeit*, Cilt 20, 1, 1901-1902, s. 8).

Burada kapitalizmin en son aşamasının, yani em-

peryalizmin teorik değerlendirilmesindeki en önemli şeyi, yani kapitalizmin tekelci *kapitalizm* haline gelişini görüyoruz. Bunun vurgulanması gerekir, çünkü tekelci kapitalizmin ya da tekelci devlet kapitalizminin *artık* kapitalizm olmaktan çıktığı, bundan böyle «devlet sosyalizmi» ya da ona benzer bir şey olarak adlandırılabileceği yolundaki yanlış burjuva reformcu görüş alabildiğine yaygındır. Kuşkusuz, tröstler hiç bir zaman eksiksiz bir planlama yapmamışlardır, bugün de yapmamaktadırlar ve yapamazlar da. Ama ne kadar plan yaparlarsa yapsınlar, kapitalist parababaları üretim hacmini millî, hatta uluslararası ölçüde önceden ne kadar hesaplarlarsa hesaplasınlar ve bunu ne kadar sistemli bir şekilde düzenlerlerse düzenlesinler, biz gene de kapitalizm —gerçi bu, kapitalizmin yeni aşamasıdır, ama gene de su götürmez bir biçimde kapitalizmdir— koşullarında kalırız. *Böyle bir* kapitalizmin sosyalizme «yakınlığı», proletaryanın gerçek temsilcilerine sosyalist devrimin yakınlığını, kolaylığını, gerçekleşebilirliğini ve ivediliğini gösteren bir kanıt olarak hizmet etmelidir, yoksa böyle bir devrimin inkarına, tüm reformcuların giriştikleri bir uğraş olan kapitalizmi daha çekici kılma çabalarına göz yummaya yarayan bir kanıt olarak değil.

Ama gene devlet sorununa dönelim. Engels bu mektubunda özellikle değer taşıyan üç önermede bulunuyor: Birincisi, cumhuriyet konusunda; ikincisi, milli mesele ile devletin yapısı arasındaki bağıntı konusunda; üçüncüsü ise yerel yönetim özerkliği konusunda.

Engels, cumhuriyet konusunu Erfurt Program Taslağına ilişkin eleştirisinin ağırlık merkezi haline getirmişti. Ve Erfurt Programının bütün uluslararası Sosyal-Demokrasi açısından ne kadar önem kazandı-

ğını, bütün bir İkinci Enternasyonal için model haline geldiğini hatırlayacak olursak, hiç abartmasız diyebiliriz ki Engels böylece bütün bir İkinci Enternasyonal oportünizmini eleştirmiştir.

> «Taslağın siyasi taleplerinde» diye yazıyor Engels, «bir büyük hata var. Asıl söylenmesi gereken, *söylenmemiş*». (Altını çizen Engels)

Ve daha sonra Engels, Alman Anayasasının alabildiğine gerici 1850 Anayasasının bir kopyasından başka bir şey olmadığını; Reichstag'ın, Wilhelm Liebknecht'in deyimiyle yalnızca «mutlakiyetin ayıbını örttüğünü» ve küçük devletlerin ve küçük Alman devletleri federasyonunun varlığını yasallaştıran bir anayasa temelinde «bütün iş araçlarının kamu mülkiyetine dönüştürülmesini» istemenin «düpedüz saçmalık» olduğunu ortaya koyuyor.

> «Programa Almanya için cumhuriyet talebini koymanın yasal açıdan olanaksız olduğunu çok iyi bilen Engels, «Ne var ki buna değinmek tehlikelidir» diye ekliyor. Ama Engels «herkes»i memnun bırakan bu apaçık düşünce ile yetinmiyor. Şöyle devam ediyor: «Gene de bu işe şu ya da bu şekilde yüklenmek gerekir. Bunun ne kadar gerekli olduğu, özellikle günümüzde oportünizmin, Sosyal-Demokrat basının büyük bir kesiminde dal budak salmasından anlaşılıyor. Anti-Sosyalist Yasanın yeniden çıkarılmasından korktukları ve bu yasa yürürlükteyken söylenen bir yığın vakitsiz sözü hatırladıkları için, şimdi Partinin, Almanya'daki bugünkü yasal düzeni, Partinin bütün taleplerinin barışçı yollardan gerçekleştirmesi açısından yeterli bulmasını istiyorlar...»

Engels, Alman Sosyal-Demokratlarının Anti-Sosyalist Yasanın yeniden çıkarılması korkusuyla hareket ettikleri temel olgusunu özellikle belirtiyor ve hiç duraksamasız bunu oportünizm olarak nitelendiriyor. Almanya'da cumhuriyet ve özgürlük diye bir şey olmadığından, «barışçı» yol hayallerinin tamamen saçma olduğunu söylüyor. Engels elini kolunu bağlamayacak kadar temkinli. Cumhuriyetle yönetilen yada çok geniş özgürlüğün bulunduğu ülkelerde sosyalizme doğru barışçı bir ilerlemenin «düşünülebilir» olduğunu (yalnızca 'düşünülebilir') kabul ediyor, ama, Almanya'da diye tekrarlıyor,

> «...hükümetin nerdeyse her şeye hakim olduğu ve Reichstag ve bütün öteki temsili kuruluşların en küçük bir gerçek iktidara sahip olmadığı Almanya'da böyle bir şeyi, hem de hiç gereği yokken ileri sürmek, mutlakiyetin ayıbını örten incir yaprağının çekilip alınması, mutlakiyetin çıplaklığına insanın kendisinin paravana olması demektir...»

Alman Sosyal-Demokrat Partisinin bu öğüdü hasıraltı eden resmi önderlerinin büyük çoğunluğu, gerçekten de mutlakiyet için bir paravana olup çıkmışlardır.

> «...Böyle bir siyaset eninde sonunda ancak insanın kendi partisinin yolunu şaşırtabilir. Onlar genel, soyut siyasi sorunları ön plana çıkarıyor, böylece ivedi, somut sorunları, daha ilk büyük olaylar çıkar çıkmaz, ilk siyasi bunalım patlak verir vermez kendini gündeme getiren sorunları gizliyorlar. Bundan, karar anında Partinin ansızın rehbersiz kalması, en belirleyici sorunlar hiç

tartışılmadığı için bu sorunlar konusunda belirsizliğin ve uyuşmazlığın hüküm sürmesi dışında nasıl bir sonuç çıkabilir?...

«Günün anlık çıkarları uğruna asıl büyük bakış açısının böyle unutuluşu, doğuracağı sonuçları düşünmeden anlık başarı için böyle uğraşıp didinme, hareketin bugünkü uğruna geleceğinin böyle feda edilmesi, 'dürüstçe' düşünülmüş olabilir; ama gene de oportünizmdir ve oportünizm olmaktan kurtulamaz, kaldı ki oportünizmin 'dürüst' olanı belki de bütün oportünizmlerin en tehlikelisidir...

«Kesin olan bir şey varsa, o da Partimiz ve işçi sınıfının iktidara ancak demokratik cumhuriyet biçimi altında gelebileceğidir. Hattâ bu, Büyük Fransız Devriminin de göstermiş olduğu gibi, proletarya diktatörlüğünün özgül biçimidir...»

Engels burada, Marks'ın baştan sona bütün eserlerinin dokusunu ören temel düşünceyi, yani demokratik cumhuriyetin proletarya diktatörlüğüne en yakın yaklaşım olduğu düşüncesini üstüne basa basa tekrarlıyor. Çünkü böyle bir cumhuriyet, sermayenin sınıf hakimiyetini dolayısıyla da kitlelerin ezilmesini ve sınıf mücadelesini hiç bir şekilde ortadan kaldırmaksızın, kaçınılmaz olarak bu mücadelenin öyle bir genişlemesine, gelişmesine, açılmasına ve şiddetlenmesine yol açar ki, ezilen kitlelerin temel çıkarlarını karşılama olanağı doğar doğmaz bu olanak kaçınılmaz olarak ve ancak proletarya diktatörlüğüyle, proletaryanın o kitlelere önderlik etmesiyle gerçekleşir. Bunlar da İkinci Enternasyonal'in tümü için Marksizmin «unutulmuş sözler»idir ve bunların unutulmuş olduğu, 1917 Rusya Devriminin ilk altı ayı sırasında

Menşevik Partisinin tarihinde olanca canlılığıyla ortaya çıkmıştır.

Federal bir cumhuriyet konusunu nüfusun millî bileşimiyle bağıntılı olarak ele alan Engels şunları yazmıştı:

> «Günümüz Almanyasının» (gerici krallıkçı anayasası ve bir o kadar gerici olan küçük devletlere bölünmüşlüğü, onları Almanya'nın bütünü içinde eritecek yerde «Prusyacılığın» kendine özgü tüm özelliklerini sürdüren bölünmüşlüğüyle) «yerini ne almalıdır? Bana kalırsa, proletarya ancak tek ve bölünmez cumhuriyet biçimini kullanabilir. Federal cumhuriyet, Birleşik Amerika'nın uçsuz bucaksız topraklarında genel olarak hâlâ bir zorunluluktur; buna karşılık doğudaki eyaletlerde daha şimdiden ayakbağı olmaya yüztutmuştur. İki ada üzerinde dört milletin yaşadığı ve bugün bile tek parlamentoya karşın farklı üç yasama sisteminin yan yana var olduğu İngiltere'de federal cumhuriyet, ileriye doğru bir adım olabilir. Küçük İsviçre'de, çoktan ayakbağı durumuna gelmiş bulunan federal cumhuriyet sırf İsviçre Avrupa devlet sisteminin yalnızca edilgin bir üyesi olmakla yetindiği için hoşgörülebilmektedir. İsviçre örneğine uygun bir federalleşme, Almanya için geriye doğru atılmış çok büyük bir adım olur. Federal bir devlet tamamen birleştirilmiş bir devletten iki noktada da ayrılır: Birincisi, federal devletin bir bölümünü oluşturan tek tek her devletin, her kantonun kendi yurttaşlık yasalarına, ceza yasalarına ve adli sistemine sahip olması; ikincisi ise, halk meclisinin yanı sıra aynı zamanda küçük-büyük her kantonun kendi adına oy kullandığı federal bir meclisin de bulunma-

sıdır.» Almanya'da federal devlet, tamamen birleştirilmiş devlete geçiş aşamasını oluşturur; 1866 ve 1870'in «yukarıdan aşağı devrimi» tersine çevrilmemeli, «aşağıdan yukarı bir hareket»le tamamlanmalıdır.

Engels, devlet biçimleri konusuna kayıtsız kalmak şöyle dursun, tam tersine her ayrı durumun somut, tarihî, kendine özgü niteliklerine uygun olarak söz konusu geçiş biçiminin *çıkış ve varış noktalarını* saptamak için geçiş biçimlerini inceden inceye tahlil etmeye çalıştı.

Soruna proletarya ve proletarya devrimi açısından yaklaşan Engels, tıpkı Marks gibi, demokratik merkeziyetçiliği, tek ve bölünmez cumhuriyeti savundu. Engels, federal cumhuriyeti ya bir istisna ve gelişmenin önüne dikilen bir engel ya da belli bazı özel koşullar altında krallıktan merkezi cumhuriyete bir geçiş biçimi, bir «ileri adım» olarak değerlendirdi. Engels, bu özel koşullar arasında millî meseleyi ön plana çıkarır.

Küçük devletlerin gerici niteliğini ve bunun bazı somut durumlarda millî meseleden yararlanılarak gizlenmesini amansızca eleştirmiş olmasına karşın, tıpkı Marks'ta olduğu gibi Engels'te de, millî meseleyi bir yana atma yolunda bir isteğin —Hollandalı ve Polonyalı Marksistlerin çoğu kez suçlu oldukları, «kendi» küçük devletlerinin dar kafalı bağnaz milliyetçiliğine karşı son derece haklı muhalefetlerinin bir sonucu olan isteğin— en ufak belirtisi yoktur.

Hattâ coğrafi koşulların, ortak bir dilin ve yüzlerce yıllık tarihin, ülkenin birbirinden ayrı küçük parçalarında millî meseleye «son vermiş» gibi göründüğü İngitere'de bile Engels, millî meselenin henüz üstesin-

den gelinmemiş olması gibi apaçık bir gerçeği hesaba katmış ve dolayısıyla bir federal cumhuriyet kurulmasının «ileri bir adım» olacağını kabul etmiştir. Hiç kuşkusuz, burada Engels'in federal bir cumhuriyetin kusurlarını eleştirmekten vazgeçtiği ya da birleşik ve merkezi bir demokratik cumhuriyet uğrunda en kararlı propaganda ve mücadeleyi bıraktığı yolunda en ufak belirti yoktur.

Ne var ki, Engels demokratik merkeziyetçiliği hiç bir zaman, burjuva ve küçük burjuva ideologlarının ve bu ikinciler arasında anarşistlerin kullandığı anlamda anlamadı. Onun merkeziyetçilik anlayışı, devletin birliğinin «komünler» ve bölgeler tarafından gönüllü olarak savunulmasını, her türlü bürokrasinin (bürokratik uygulamalar) ve her türlü tepeden-inme «buyruğun» tamamen ortadan kaldırılmasıyla birleştirecek kadar geniş bir yerel yönetim özerkliğine hiç bir zaman kapalı değildir. Marksizmin devlete ilişkin program görüşlerini geliştirip genişletirken Engels şunları yazıyordu:

> «Öyleyse, birleştirilmiş bir cumhuriyet; ama 1798'de kurulan İmparatorsuz İmparatorluktan başka bir şey olmayan şimdiki Fransız Cumhuriyeti anlamında değil. 1792'den 1798'e kadar Fransa'nın her belediyesi, her komün (Gemeinde) Amerikan örneğine uygun tam bir yönetim özerkliğine sahipti; bizim sahip olmamız gereken de budur. Yönetim özerkliğinin nasıl örgütleneceğini, bürokrasi olmadan işleri nasıl çekip çevirebileceğimizi Amerika ve birinci Fransız Cumhuriyeti bizlere göstermiştir ve bugün bile Kanada, Avustralya ve öteki İngiliz sömürgeleri göstermektedir. Böyle bir il ve komün yönetim özerkliği,

örneğin kantonun gerçekten de Bund'dan» (yani bir bütün olarak federal devletten) «son derece bağımsız, ama aynı zamanda bölge ve komünden de bağımsız olduğu İsviçre federasyonundan çok daha özgürdür. Kanton hükümetleri, bölge valilerini (Bezirksstatthalter) ve yöneticilerini atarlar; bu, İngilizce konuşulan ülkelerde hiç bilinmeyen ve gelecekte bizim burada Prusya'nın Landräte ve Regierungsräte'lerini» (komiserler, bölge polis şefleri, valiler ve genel olarak yukarıdan atanan bütün memurları) «ne kadar kararlılıkla ortadan kaldıracaksak, o ölçüde kararlı bir biçimde ortadan kaldırmak zorunda kalacağımız bir özelliktir.» Buna uygun olarak Engels, programdaki yönetim özerkliği maddesi için şu tanımı önermektedir: «İller» (guberniya ve yöreler), «bölgeler ve komünler için genel oyla seçilmiş memurlar aracılığıyla tam yönetim özerkliği. Devlet tarafından atanan bütün yerel ve bölgesel görevlilerin kaldırılması.»

Kerenski hükümeti ve öteki «sosyalist» bakanlar tarafından yasaklanan *Pravda*'da (Sayı 68, 28 Mayıs 1917)[22], bizim sahte devrimci sahte demokrasimizin sahte sosyalist temsilcilerinin bu noktada (elbette ki sadece bu noktada değil) *demokrasiden* göz göre göre nasıl uzaklaşmış olduklarını ortaya koyma fırsatını bulmuştum. Hiç kuşkusuz, emperyalist burjuvaziye bir koalisyon ile bağlanmış olan kimseler bu eleştiriye kulaklarını tıkamışlardır.

Gerçeklerle silahlanmış olan Engels'in, özellikle küçük burjuva demokratlar arasında çok yaygın olan bir önyargıyı, federal bir cumhuriyetin ister istemez merkezi bir cumhuriyetten daha fazla özgürlük geti-

receği önyargısını çok yerinde bir örnekle çürüttüğünü belirtmek son derece önemlidir. Bu önyargı doğru değildir. 1792-1798 merkezi Fransız Cumhuriyeti ve federal İsviçre Cumhuriyeti konusunda Engels'in belirttiği olgular bu önyargıyı çürütmüştür. Gerçekten demokratik olan merkezi cumhuriyet, federal cumhuriyetten *daha geniş* özgürlük tanımıştır. Başka bir deyişle, tarihin tanık olduğu *en geniş* yerel, bölgesel ve başka her türlü özgürlük, federal bir cumhuriyet tarafından değil, *merkezi* bir cumhuriyet tarafından sağlanmıştır.

Parti propaganda ve ajitasyonumuzda, gerçekten tüm federal ve merkezi cumhuriyet ve yerel yönetim özerkliği sorununa olduğu gibi, bu olguya da yeteri kadar dikkat gösterilmemiştir ve hâlâ da gösterilmemektedir.

5. MARKS'IN FRANSA'DA İÇ SAVAŞI'NIN 1891 BASIMINDA ÖNSÖZ

Fransa'da İç Savaş'ın üçüncü basımına yazdığı önsözde (18 Mart 1891 tarihini taşıyan bu önsöz ilk olarak *Neue Zeit*'ta yayınlanmıştı) Engels, devlet konusundaki tutuma ilişkin sorunlar üzerine zaman zaman bazı düşünceler belirtmenin yanı sıra, Komünden çıkarılan derslerin son derece canlı bir özetini vermektedir.[23] Komün ile yazarın önsözü arasındaki yirmi yılın bütün bir tecrübesiyle daha da derinlik kazanan ve özellikle Almanya'da alabildiğine yaygın «devlete körü körüne inancı» hedef alan bu özet, incelenmekte olan sorun konusunda haklı olarak Marksizmin *son sözü* kabul edilebilir.

Engels, Fransa'da işçilerin her devrimden

silahlanmış olarak çıktıklarını belirtiyor; «bu nedenle de devletin dümeninin başındaki burjuvalar için işçilerin silahsızlandırılması birinci görev oldu. Dolayısıyla, işçilerin kanı pahasına gerçekleşen her devrimin ardından işçilerin yenilgisiyle sonuçlanan yeni bir mücadele patlak verdi».

Burjuva devrimleri konusundaki tecrübenin bu özeti, anlamlı olduğu kadar özlüdür de. Sorunun özü —bu arada devlet sorununa ilişkin olarak da *(ezilen sınıfın silahları var mı?)*— burada son derece iyi kavranmıştır. Hem burjuva ideolojisinden etkilenen profesörlerin, hem de küçük burjuva demokratların çoğu zaman gözardı ettikleri sorunun özü budur. 1917 Rusya Devriminde, burjuva devrimlerinin bu sırrını ağzından kaçırma şerefine (Cavaignac şerefi)[24] «Menşevik», «ve de Marksist» Tsereteli nail olmuştu. «Tarihi» 11 Haziran söylevinde Tsereteli, burjuvazinin Petrograd işçilerini silahsızlandırmaya kararlı olduğunu ağzından kaçırdı; tâbii bu kararı kendi kararıymış ve genel olarak «devlet» açısından bir zorunlulukmuş gibi göstererek!

Tsereteli'nin tarihi 11 Haziran söylevi, hiç kuşkusuz 1917 Devrimini yazan her tarihçiye başını Bay Tsereteli'nin çektiği Sosyalist-Devrimci ve Menşevik blokun devrimci proletarya karşısında nasıl burjuvaziye kapağı attığını gösteren en çarpıcı örneklerinden biri olacaktır.

Engels'in, gene devlet sorunuyla bağlantılı olarak arada belirttiği bir başka görüş de dinle ilgilidir. Alman Sosyal-Demokrasisi yozlaştıkça ve gitgide oportünist bir nitelik aldıkça, ünlü «din, herkesin kendi sorunudur» formülünün bağnazca yanlış yorumlanışına gittikçe daha sık düştüğü iyi bilinir. Yani, bu formül

dinin, devrimci proletaryanın *partisi için bile* özel bir sorun olduğu anlamına gelecek şekilde çarpıtılıyordu!! İşte Engels'in şiddetle kınadığı şey, proletaryanın devrimci programına bu katıksız ihanetti. 1891'de partisi içinde oportünizmin yalnızca *çok zayıf* tohumlarını görüyor, dolayısıyla da düşüncelerini son derece temkinli bir biçimde dile getiriyordu:

> «...Komünde hemen hemen yalnızca işçiler ya da işçilerin tanınmış temsilcileri bulunduğundan, Komünün kararları kesinlikle proleter bir nitelik taşımaktaydı. Komün, ya *devlet açısından* dinin bütünüyle özel bir sorun olduğu ilkesinin gerçekleşmesi gibi, cumhuriyetçi burjuvazinin sırf korkaklıktan geçiştirdiği, ama işçi sınıfının özgür eylemi için zorunlu bir temel oluşturan reformları karara bağlıyor ya da doğrudan doğruya işçi sınıfının yararına olan ve bir ölçüde de eski toplum düzeninde derin yaralar açan kararnameler çıkarıyordu.»

Engels, «devlet açısından» sözünü, dini *parti açısından* özel bir sorun olarak ilan eden ve böylece devrimci proletaryanın partisini, hiç bir dine bağlanılmamasını kabule hazır, ama halkı sersemleten din afyonuna karşı *parti* mücadelesini reddeden en kaba «özgür düşünceli» bağnazlık derekesine indiren Alman oportünizmine doğrudan bir darbe indirmek üzere özellikle vurguluyordu.

Gelecekte Alman Sosyal-Demokrasisinin tarihini yazacak kişi, Alman Sosyal-Demokrasisinin utanç verici iflasının temelinde yatan nedenleri araştırırken, bu sorunla ilgili olarak, partinin ideolojik önderi Kautsky'nin makalelerinde oportünizme kapıyı ardına kadar açan kaçamaklı açıklamalardan başlayan ve

partinin 1913'te «Los-von-Kirsche-Bewegung» («Kilisenin devletten ayrılması» hareketi) karşısındaki tutumuna kadar varan bir yığın ilginç belgeye rastlayacaktır.

Ama biz şimdi, Komünden yirmi yıl sonra Engels'in, proletarya için Komünden ne gibi dersler çıkardığına bakalım.

İşte Engels'in en önemli gördüğü dersler:

> «...Napolyon'un 1798'de yaratmış olduğu ve ondan bu yana da her yeni hükümetin bir araç olarak seve seve devraldığı ve hasımlarına karşı kullandığı eski merkezi hükümetin, ordunun, siyasi polisin, bürokrasinin işte bu baskı gücüydü, tıpkı daha önce Paris'te olduğu gibi her yerde devrilecek olan bu iktidardı.
>
> «Komün, daha ilk gününden, işçi sınıfının bir kez iktidara geldikten sonra yönetme işini artık eski devlet makinasıyla sürdüremeyeceğini; daha yeni ele geçirdiği hakimiyeti bir daha kaybetmemek için işçi sınıfının bir yandan, daha önce kendisine karşı kullanılan eski baskı aygıtını tümüyle parçalaması, öte yandan da kendisini kendi temsilcilerine ve memurlarına karşı, bunların istisnasız hepsinin her an görevden alınabilir olduklarını ilan ederek, koruması gerektiğini kabul etmek zorunda kaldı.»

Engels, yalnızca bir krallıkta değil, *aynı zamanda demokratik cumhuriyette* de devletin devlet olarak kaldığını, yani memurları, «toplum hizmetkarları»nı, kendi organlarını toplumun *efendilerine* dönüştürme temel belirleyici özelliğini koruduğunu döne döne vurgular.

«Devlet ve devlet organlarının toplumun hiz-

metkarları olmaktan çıkıp toplumun efendilerine dönüşmelerine —önceki bütün devletlerdeki kaçınılmaz dönüşüme— karşı Komün şaşmaz iki araçtan yararlandı. Birincisi, yönetim, adliye ve eğitimle ilgili tüm görevlere, ilgili herkesin genel oyuyla seçilen kişileri getirdi ve aynı seçmenlere onları her zaman görevden uzaklaştırabilme hakkını tanıdı. İkinci olarak da, büyük-küçük tüm memurlara ancak öteki işçiler kadar ücret ödendi. Komünde ödenen en yüksek maaş 6000 franktı.* Böylelikle, temsili organlara seçilen delegelere getirilen bağlayıcı hükümlerin ötesinde, post kapma ve mevki düşkünlüğüne karşı etkili bir engel konulmuş oluyordu.»

Engels burada tutarlı demokrasinin bir yandan sosyalizme *dönüştüğü*, bir yandan da sosyalizmi *zorunlu kıldığı* o ilginç sınır çizgisine varıyor. Çünkü, devletin ortadan kaldırılması için, devlet hizmetlerinin, nüfusun büyük çoğunluğu ve giderek tek tek her birey tarafından yapılabilecek kadar basit denetim ve hesap kitap işlerine dönüştürmesi gerekir. Ve mevki düşkünlüğünü tamamen ortadan kaldırmak için, devlet hizmetlerindeki kâr getirmeyen, ama «şerefli» mevkilerin, en özgür kapitalist ülkelerin hepsinde *her zaman* olduğu gibi banka ya da anonim şirketlerdeki kârlı mevkilere bir sıçrama tahtası olarak kullanılmasını *olanaksız* kılmak gerekir.

Ama Engels, bazı Marksistlerin, sözgelimi millet-

---

* Nominal kurdan yaklaşık 2400 ruble. Cari kurdan ise yaklaşık 6.000 ruble. Belediye Meclisi üyelerine, sözgelimi *bütün devlet için* geçerli olacak 6 000 rublelik azami bir yıllık maaş (oldukça yeterli bir miktar) yerine 9 000 rublelik yıllık maaş öneren kimi Bolşevikler bağışlanmaz bir hata işliyorlar.

lerin kendi kaderlerini tayin hakkından söz ederlerken, bunun kapitalizmde olanaksız olduğunu, sosyalizmde ise gereksiz olacağını ileri sürerek düştükleri hataya düşmemiştir. Bu akıllıca görünen, gerçekteyse yanlış olan anlayış, memurların yüksek olmayan maaşları da dahil *her* demokratik kurum için ileri sürülebilir; çünkü tam anlamıyla tutarlı demokrasi, kapitalist düzende olanaksızdır; sosyalist düzende ise tüm demokrasi *yok olup gider.*

Bu, kafasında tek tel kalmış bir adamın o tel de döküldüğü zaman dazlak kalıp kalmayacağı yolundaki eski fıkrayı hatırlatan bir safsatadır.

Demokrasiyi *sonuna kadar* geliştirmek, bu gelişme *biçimlerini* bulup çıkarmak, bunları *uygulama içinde* sınamak vb.; bu, tümüyle, toplumsal devrim mücadelesinin temel görevlerinden biridir. Tek başına alındığında, demokrasinin hiç bir türü sosyalizmi getirmez. Ama gerçek hayatta demokrasi hiç bir zaman «tek başına» alınmaz, başka şeylerle «birlikte alınır», ekonomik hayatı etkisi altına alır, *onun* dönüşümünü harekete geçirir ve bunun sonucunda kendisi ekonomik gelişmeden etkilenir vb. İşte yaşayan tarihin diyalektiği böyledir.

Engels devam ediyor:

> «Eski devlet iktidarının bu paramparça oluşu [Sprengung] ve onun yerini yeni ve gerçekten demokratik bir devlet iktidarının alması, *İç Savaş*'ın üçüncü bölümünde ayrıntılı bir biçimde anlatılmıştır. Bununla birlikte burada bunun bazı yanları üzerinde kısaca bir kez daha durmak gerekiyordu, çünkü Almanya'da özellikle devlet konusundaki körü körüne inanç, felsefe alanından çıkmış ve burjuvazinin, hattâ birçok işçinin genel bi-

lincine girmiş bulunmaktadır. Felsefi anlayışa göre devlet «düşüncenin gerçekleşmesi», ya da Tanrının yeryüzündeki Hükümdarlığı, yani felsefe diliyle söyleyecek olursak ebedi gerçeğin ve adaletin gerçekleştiği ya da gerçekleşmesi gerektiği alandır. Ve bu da, devlete ve devletle ilgili her şeye karşı körü körüne bir saygıya; insanlar, çocukluklarından beri bütün toplumun ortak sorun ve çıkarlarının geçmişte olduğundan, yani devlet ve devletin yüksek mevkilerdeki memurları aracılığıyla çözülmesinden farklı bir biçimde çözülemeyeceğini düşünmeye alışkın oldukları için, kolayca kök salan körü körüne bir saygıya yol açar. Ve insanlar soydan geçme krallığa besledikleri inançtan yakalarını sıyırıp demokratik cumhuriyet üzerine andiçtikleri zaman son derece cesur bir adım attıklarını sanırlar. Oysa gerçekte, devlet, bir sınıfın başka bir sınıfı ezdiği bir aygıttan başka bir şey değildir, üstelik demokratik bir cumhuriyette devletin krallıktan aşağı kalır yanı yoktur. Devlet olsa olsa, proletaryanın, sınıf hakimiyeti için verdiği mücadeleden zaferle çıkmasından sonra devraldığı bir kötülüktür. Tıpkı Komün gibi, muzaffer proletarya da, yeni ve özgür toplum koşullarında yetişmiş yeni bir kuşak tüm devlet döküntüsünü hurda yığınının içine atabilecek duruma gelinceye kadar, bu kötülüğün en berbat yanlarını zaman geçirmeden budamak zorunda kalacaktır».

Engels, Almanları, krallığın yerini cumhuriyetin alması durumunda, sosyalizmin genel olarak devlet sorununa ilişkin temel ilkelerini unutmamaları için uyarmıştı. Şimdi onun bu uyarıları, «koalisyon» uygulamalarında devlete körü körüne inançlarını ve körü

körüne saygılarını açığa vurmuş olan Sayın Tsereteliler ve Çernovlar için dolaysız bir ders niteliğindedir!

İki nokta daha. 1. Engels'in demokratik cumhuriyette devletin, krallıktan «aşağı kalır yanı» olmamak üzere bir sınıfın başka bir sınıfı ezdiği bir aygıt olduğunu söylemesi, hiç bir zaman bazı anarşistlerin «vaaz ettikleri» gibi, baskı *biçiminin* proletarya açısından bir önemi olmadığı anlamına gelmez. Sınıf mücadelesinin ve sınıf baskısının daha geniş, daha özgür ve daha açık bir *biçimi* proletaryaya genel olarak sınıfların ortadan kaldırılması uğrundaki mücadelesinde çok büyük ölçüde yardımcı olur.

2. Niçin ancak yeni bir kuşak tüm devlet döküntüsünü hurda yığınının içine atacaktır? Bu sorun, şimdi ele alacağımız demokrasinin aşılması sorununa bağlıdır.

6. ENGELS'İN DEMOKRASİNİN AŞILMASI ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ

Engels bu konuya ilişkin görüşlerini, «Sosyal-Demokrat» teriminin *bilimsel olarak* yanlış olduğunu ortaya koyarken açıklamak fırsatını bulmuştur.

1870-1880 yılları arasındaki çeşitli konulara, özellikle «uluslararası» sorunlara ilişkin makalelerinden oluşan bir derlemenin *(Internationales Aus dem Volksstaat)*[25] 3 Ocak 1894 tarihli, yani ölümünden bir buçuk yıl önce yazılmış önsözünde Engels, bütün makalelerinde «Sosyal-Demokrat» *değil*, «Komünist» sözcüğünü kullandığını, çünkü o sıralarda Fransa'da Proudhoncuların, Almanya'da ise Lassallecilerin* kendilerine Sosyal-Demokrat dediklerini yazmıştı.

---

* *Lassalleciler*, Alman küçük burjuva sosyalisti Ferdinand Lassalle'in (1825-1864) yolundan gidenlerdi. Bunlar, burjuva dev-

«...İşte bu yüzden,» diye devam ediyor Engels, «gerek Marks'ın, gerekse benim özel bakış açımızı belirtmek için böylesine gevşek bir terim kullanmamız kesinlikle olanaksızdı. Bugün durum farklıdır ve bu sözcük («Sosyal-Demokrat») gerçekten zorunluysa belki idareten kullanılabilir (mag passieren), ama ekonomik programı genel olarak sosyalist olmakla kalmayıp aynı zamanda doğrudan doğruya komünist olan ve nihai siyasi hedefi bütün devleti ve dolayısıyla demokrasiyi de aşmak olan bir parti için gene de uygun düşmeyen (unpassend-elverişsiz) bir sözcüktür. Ne var ki, siyasi partilerin *gerçek* (altı Engels tarafından çizilmiştir) adları hiç bir zaman kendilerine bütünüyle uymaz; parti gelişir, ama adı eskisi gibi kalır.»[26]

Diyalektikçi Engels, hayatının sonuna kadar diyalektiğe bağlı kalmıştır. Marks ve ben, diyordu, parti için bilimsel bakımdan uygun düşen harikulade bir ad bulmuştuk, oysa gerçek bir parti, yani bir proleter kitle partisi yoktu. Şimdi (19. yüzyılın sonunda) gerçek bir parti var, ama adı bilimsel açıdan yanlış. Zararı yok, parti *geliştiği* sürece, adının bilimsel açıdan uygun olmadığı partiden gizlenmedikçe ve onun doğru yönde gelişmesini önlemedikçe, «idareten kullanılabilir»!

Belki aklıevvelin biri çıkıp biz Bolşevikleri, Engels edasıyla yatıştırmaya kalkabilir: Bizim gerçek parti-

---

letinin de desteklediği işçi dernekleri aracılığıyla, kapitalizmden sosyalizme barış içinde geçilebileceğini savunuyorlardı. Devrim mücadelesini, genel oy hakkı ve parlamentoculuk uğrunda mücadeleyle sınırlıyorlardı. Marks, Lassallecilerin, proletaryanın örgütlenmesini yıllar yılı köstekledikleriııi ve sonunda polisin elinde bir oyuncak olup çıktıklarını belirtti; özellikle *Gotha Programının Eleştirisi*'nde onları şiddetle eleştirdi. —Ç.N.

miz var, olağanüstü bir gelişme gösteriyor; 1903 Brüksel-Londra Kongresinde çoğunlukta olmamız gibi tamamen rastlantısal bir olgudan başka hiç bir şey ifade etmese de, «Bolşevik» gibi anlamsız ve çirkin bir terim bile «idareten kullanılabilir...»[27] Artık cumhuriyetçilerin ve «devrimci» küçük burjuva demokrasisinin Temmuz ve Ağustos aylarında Partimize yönelttiği baskılar, «Bolşevik» adına dünya çapında bir saygınlık kazandırdığına ve gene bu baskılar Partimizin *gerçek* gelişmesinde sağladığı muazzam tarihi ilerlemeyi gösterdiğine göre, belki de ben bile Nisan ayında Partimizin adının değiştirilmesi yolunda yaptığım öneride diretmeyebilirim. Belki de yoldaşlarıma bir «uzlaşma» önerebilir, başka bir deyişle kendimize Komünist Partisi adını vermemiz, ama «Bolşevikler» sözcüğünü parantez içinde korumamız önerisinde bulunabilirim...

Ama Partinin adı sorunu, devrimci proletaryanın devlet konusundaki tutumu sorunuyla kıyaslanamayacak kadar önemsizdir.

Devlet konusundaki alışılagelmiş tartışmalarda, Engels'in bizi uyardığı ve bizim de yukarıda belirttiğimiz noktada sürekli olarak yanılgıya düşülmektedir. Başka bir deyişle, devletin ortadan kaldırılmasının aynı zamanda demokrasinin ortadan kaldırılması anlamına geldiği; devletin yok olup gitmesinin demokrasinin yok olup gitmesi anlamına geldiği sürekli olarak unutulmaktadır.

Bu görüş ilk bakışta son derece tuhaf ve anlaşılmaz görünmektedir. Gerçekten de, bazıları, azınlığın çoğunluğa bağımlı olması ilkesine uyulmayan bir toplum düzeninin gerçekleşmesini beklediğimizden bile korkmaya başlayabilirler; çünkü demokrasi, bu ilkenin kabul edilmesinden başka bir şey değildir.

Hayır, demokrasi, azınlığın çoğunluğa bağımlı olmasıyla aynı şey *d e ğ i l d i r*. Demokrasi, azınlığın çoğunluğa bağımlı olmasını kabul eden bir *devlettir*, başka bir deyişle bir sınıfın başka bir sınıfa karşı, nüfusun bir bölümünün başka bir bölümüne karşı sistemli bir biçimde *zor* kullanmasını sağlayan bir örgütlenmedir.

Biz, nihai hedefimizi devleti ortadan kaldırmak olarak, yani her türlü örgütlü ve sistemli zoru, genel olarak insanlara karşı kullanılan her türlü zoru ortadan kaldırmak olarak saptadık. Biz, azınlığın çoğunluğa bağımlı olması ilkesine uyulmayan bir toplum düzeninin gerçekleşmesini beklemiyoruz. Ne var ki, sosyalizm uğrunda mücadele ederken, sosyalizmin gelişerek komünizme dönüşeceğine ve dolayısıyla da insanlar toplumsal hayatın temel koşullarına *zor olmaksızın* ve *bağımlılık olmaksızın* uymaya *alışacaklarından* genel olarak insanlara karşı zor kullanmaya duyulan ihtiyacın bir insanın başka bir insana, nüfusun bir kesiminin başka bir kesimine bağımlılığına duyulan ihtiyacın tümüyle yok olacağına inanıyoruz.

Engels, bu alışkanlık unsurunu vurgulamak amacıyla, «yeni ve özgür toplum koşullarında yetişmiş» ve «bütün bir devlet döküntüsünü» —demokratik cumhuriyetçi devlet de içinde olmak üzere her türlü devleti— «hurda yığınının içine atabilecek» yeni bir *kuşaktan* söz etmektedir.

Bunu açıklayabilmek için, devletin yok olup gitmesinin ekonomik temeli sorununu incelemek gerekmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DEVLETİN YOK OLUP GİTMESİNİN EKONOMİK TEMELİ

Marks bu sorunu en derin bir biçimde *Gotha Programının Eleştirisi*'nde *açıklamaktadır* (1891'de *Neue Zeit*'ta, Cilt 9, 1'de basılana kadar hiç yayınlanmamış, Rusçası ise özel bir basında yayınlanmış Bracke'ye 5 Mayıs 1875 tarihli mektup). Bu değerli eserin, Lassalleciliğin eleştirisini içeren polemik bölümü, denilebilir ki olumlu olan bölümünü, yani komünizmin gelişmesi ile devletin yok olup gitmesi arasındaki ilişkinin tahlilini gölgede bırakmıştır.

1. MARKS'IN SORUNU ELE ALIŞI

Marks'ın Bracke'ye yazdığı 5 Mayıs 1875 tarihli mektup ile Engels'in Bebel'e yazdığı 28 Mart 1875 tarihli yukarıda incelediğimiz mektup arasında yüzeysel bir karşılaştırma yapıldığında, Marks'ın Engels'ten çok daha fazla «devlet savunucusu» olduğu ve devlet sorununda iki yazar arasındaki görüş ayrılığının çok büyük olduğu sanısı uyanabilir.

Engels, Bebel'e, devlet konusundaki bütün bu gevezeliğe kesinlikle son verilmesini; «devlet» sözcüğünün programdan tamamen çıkarılıp yerine «komünite»

sözcüğünün konulmasını önermişti. Hattâ Engels, artık Komünün sözcüğün gerçek anlamında bir devlet olmadığını bile ilan etmişti. Öte yandan Marks, komünizmde bile devletin gerekliliğini kabul ediyormuşçasına «komünist toplumun gelecekteki devletinin [Staatswesen] niteliği»nden bile söz etmiştir.

Oysa böyle bir görüş temelden yanlış olurdu. Daha yakından incelenince, Marks ve Engels'in devlet ve devletin yok olup gitmesine ilişkin görüşlerinin tamamen aynı olduğu ve Marks'ın yukarıda aktarılan sözlerinin özellikle *yok olup gitme* süreci içindeki devletin [Staatswesen] bu niteliğiyle ilgili olduğu görülür.

Gelecekteki «yok olup gitme»nin anını kesin olarak belirlemek diye bir sorunun sözkonusu olmayacağı açıktır; hele bunun oldukça uzun bir süreç olacağı ortadayken. Marks ile Engels arasında görülen farklılık, onların farklı konuları ele almalarından ve farklı amaçlar gütmelerinden ileri gelmektedir. Engels, Bebel'e, devlet konusunda o sıralar var olan (Lassalle tarafından da önemli ölçüde paylaşılan) önyargıların olanca saçmalığını açık seçik, kesin bir biçimde ve ana çizgileriyle göstermeyi amaçlıyordu. Marks ise, asıl başka bir konuyla, yani komünist toplumun *gelişmesiyle* ilgilendiğinden, *b u* soruna şöyle bir değinip geçmekteydi.

Marks'ın teorisinin tümü —en tutarlı, eksiksiz, enine boyuna düşünülmüş ve özlü biçimiyle— gelişme teorisinin modern kapitalizme uygulanmasıdır. Doğal olarak, Marks, bu teoriyi kapitalizmin *yaklaşan çöküşüne* olduğu kadar, *gelecekteki* komünizmin *gelecekteki* gelişmesine de uygulama sorunuyla karşı karşıyaydı.

Öyleyse, gelecekteki komünizmin gelecekteki gelişmesi hangi verilere dayanılarak incelenebilir?

Komünizmin kapitalizmden *kaynaklandığı,* tarihi gelişmesine kapitalizmden başladığı, kapitalizmin *doğurduğu* bir toplumsal gücün eyleminin sonucu olduğu gerçeğine dayanılarak incelenebilir. Marks'ta, bir ütopya icadetme, bilinemeyecek şeylerle ilgili gelişigüzel tahminlerde bulunma çabasının en ufak bir belirtisi yoktur. Bir doğabilimcisi, sözgelimi yeni bir biyolojik türün gelişmesi sorununu, onun kökeninin ne olduğunu ve tam olarak hangi yönde geliştiğini anlar anlamaz nasıl ele alırsa, Marks da komünizm sorununu işte öyle ele alır.

Marks, ilk ağızda, Gotha Programının devletle toplum arasındaki ilişki sorununda yarattığı karışıklığı ortadan kaldırır. Marks, şöyle yazar:

> «'Günümüz toplumu', bütün uygar ülkelerde var olan, ortaçağ kalıntılarından şu ya da bu ölçüde arınmış, her ülkenin özel tarihi gelişmesi sonucu şu ya da bu ölçüde değişikliğe uğramış, şu ya da bu ölçüde gelişmiş kapitalist toplumdur. Buna karşılık, 'günümüz devleti', her ülkenin sınırlarıyla birlikte değişir. Prusya-Almanya İmparatorluğunda İsviçre'de olduğundan, İngiltere'de Birleşik Amerika'da olduğundan farklıdır. Öyleyse 'günümüz devleti' bir uydurmacadır.
>
> «Bununla birlikte, biçim bakımından büyük bir çeşitlilik göstermelerine karşın, farklı uygar ülkelerdeki farklı devletlerin hepsinin ortak yanı, kapitalist açıdan şu ya da bu ölçüde gelişmiş modern burjuva toplumuna dayalı olmalarıdır. Dolayısıyla bunların ortak bazı temel özellikleri de vardır. İşte bu anlamda, 'günümüz devletinin' bugünkü kökünün, yani burjuva toplumunun ortadan kalkmış olacağı gelecekten tamamen farklı olarak

'günümüz devletinin niteliğinden [Staatswesen]' söz etmek mümkündür.

«Bu durumda ortaya şöyle bir soru çıkar: Devletin niteliği [Staatswesen] komünist toplumda nasıl bir dönüşüme uğrayacaktır? Başka bir deyişle, komünist toplumda devletin şimdiki işlevlerine benzer hangi toplumsal işlevler varlıklarını sürdürecektir? Bu soruya ancak bilimsel olarak cevap verilebilir; halk sözcüğü ile devlet sözcüğünü binbir biçimde bir araya getirerek soruna bir arpa boyu bile yaklaşılamaz.»[28]

Böylece «halk devleti» konusundaki bütün gevezelikleri maskara eden Marks, soruyu ortaya koyar ve bu soruya bilimsel bir cevabın ancak kesinlik kazanmış bilimsel verilere dayanılarak verilebileceği konusunda bizi bir anlamda uyarır.

Bütün bir gelişme teorisinin, bir bütün olarak bilimin şaşmaz bir kesinlikle belirlediği ilk gerçek —geçmişte ütopyacıların ve şimdi de sosyalist devrimden korkan günümüz oportünistlerinin unuttuğu bir gerçek— tarihi olarak kapitalizmden komünizme özel bir *geçiş* aşamasının ya da evresinin kuşkusuz var olması gerektiğidir.

2. KAPİTALİZMDEN KOMÜNİZME GEÇİŞ

Marks devam eder:

«Kapitalist toplum ile komünist toplum arasında, birinden öbürüne devrimci dönüşümünün yer aldığı bir dönem vardır. Bu döneme uygun düşen bir siyasi geçiş dönemi de vardır ve bu dönemde devlet *proletaryanın devrimci diktatörlüğünden* başka bir şey olamaz.»

Marks, vardığı bu sonucu, modern kapitalist toplumda proletaryanın oynadığı rolün tahliline, bu toplumun gelişmesine ilişkin verilere ve proletarya ile burjuvazinin birbirine taban tabana karşıt çıkarlarının uzlaşmazlığına dayandırır.

Eskiden sorun şöyle konulurdu: Proletarya, kurtuluşunu gerçekleştirmek için, burjuvaziyi devirmek, siyasi iktidarı ele geçirmek ve devrimci diktatörlüğünü kurmak zorundadır.

Şimdi ise sorun biraz daha farklı konuluyor: Komünizme doğru ilerlemekte olan kapitalist toplumdan komünist topluma geçiş, bir «siyasi geçiş dönemi» olmadan mümkün değildir ve bu dönemde devlet ancak proletaryanın devrimci diktatörlüğü olabilir.

Öyleyse, bu diktatörlükle demokrasi arasında nasıl bir ilişki vardır?

Komünist Manifesto'nun şu iki kavramı açıkça yan yana getirdiğini görmüştük: «Proletaryayı hakim sınıf durumuna yükseltmek» ve «demokrasi savaşını kazanmak». Yukarıda tüm söylenenlere dayanarak, demokrasinin, kapitalizmden komünizme geçişte nasıl değişeceğini daha kesin bir biçimde belirlemek mümkündür.

Kapitalist toplum, en elverişli koşullar altında gelişecek olursa, bize, demokratik cumhuriyette az çok eksiksiz bir demokrasi getirir. Ne var ki, bu demokrasi her zaman kapitalist sömürünün getirdiği dar sınırlar içine hapsolmuştur. Bu yüzden, bu demokrasi gerçekte her zaman azınlık için, ancak mülk sahibi sınıflar, ancak zenginler için bir demokrasi olarak kalır. Kapitalist toplumda özgürlük, eski Yunan cumhuriyetlerindeki özgürlüğün aşağı yukarı aynısı olarak kalmıştır. Köle sahipleri için özgürlük Kapitalist sömürü koşulları nedeniyle modern ücretli köleler yokluk ve yoksulluk

altında öylesine ezilmişler ki, «demokrasi umurlarında değil», «siyaset umurlarında değil»; olayların günlük sakin akışı içinde halkın çoğunluğu toplumsal ve siyasi hayata katılmaktan alıkonuluyor.

Bu sözlerin doğruluğunu belki de en açık biçimde Almanya kanıtlamıştır; bunun nedeni de, bu ülkede anayasal legalitenin oldukça uzun bir süre —neredeyse yarım yüzyıl (1871-1914)— varlığını istikrarlı bir biçimde sürdürmüş olmasıdır; ve bu dönem boyunca bu ülkedeki Sosyal-Demokrasi «legaliteden yararlanma» bakımından başka ülkelere kıyasla çok daha ileri adımlar atmış ve dünyanın hiç bir yerinde görülmedik ölçüde çok sayıda işçiyi bir siyasi parti içinde örgütlemiştir.

Siyasi bakımdan bilinçli ve etkin ücretli kölelerin kapitalist toplumda şimdiye kadar görülmüş bu en geniş kesimi ne kadardır? On beş milyon ücretli işçi içinde bir milyon Sosyal-Demokrat Parti üyesi! On beş milyon içinden sendikalarda örgütlenmiş üç milyon kişi!

Çok küçük bir azınlık için, zenginler için demokrasi: İşte kapitalist toplumun demokrasisi budur. Kapitalist demokrasi mekanizmasını daha yakından incelersek, her yerde, seçim yasasının «ufak» —sözümona ufak— ayrıntılarında (ikametgahla ilgili koşullar, kadınlara oy hakkı tanınması vb.) temsili kurumların işleyişinde, toplanma özgürlüğüne getirilen fiili engellerde (kamuya ait binalara «dilenciler» giremez!), günlük basının baştan aşağı kapitalist bir biçimde örgütlenmesinde vb. vb. demokrasiye kısıtlama üstüne kısıtlama konulduğunu görürüz. Yoksullara uygulanan bu kısıtlamalar, ayrım gözetmeler, yasaklamalar, engellemeler özellikle yokluk nedir bilmeyen ve ezilen sınıflarla, kitlelerin hayatıyla hiç bir zaman

yüz yüze gelmeyen (burjuva gazetecilerinin ve politikacılarının yüzde doksan dokuzu değilse de onda dokuzu bu sınıflamaya girer) bir kimseye önemsiz gelebilir; ama tümüyle ele alındığında bu kısıtlamalar yoksulları siyasetten, demokrasiye etkin bir biçimde katılmaktan alıkoyar ve bunların dışına iter.

Marks, Komün tecrübesini incelerken, ezilenlere birkaç yılda bir kendilerini parlamentoda, ezen sınıfın hangi temsilcilerinin temsil edeceğini ve ezeceğini kararlaştırma izni verildiğini söylediği zaman, kapitalist demokrasinin bu *ö z ü n ü* çok iyi kavramıştı!

Ama bu kapitalist demokrasiden, kaçınılmaz bir biçimde dar olan ve yoksulları sinsice bir yana iten, bu yüzden de iliğine kadar ikiyüzlü ve sahte olan bu kapitalist demokrasiden yola çıkılarak sağlanacak gelişme, liberal profesörlerin ve küçük burjuva oportünistlerinin bizi inandırmaya çalıştıkları gibi kolayca, dosdoğru ve dümdüz ilerleyerek «gitgide daha geniş bir demokrasi»ye götürmez. Hayır, ileriye doğru, yani komünizme doğru gelişme proletarya diktatörlüğünden geçer; başka türlü de olmaz, çünkü kapitalist sömürücülerin *direnmesi* başka hiç bir kimse tarafından, ya da başka hiç bir biçimde *kırılamaz.*

Ve proletarya diktatörlüğü, yani ezilenlerin öncüsünün ezenleri baskı altına almak amacıyla hakim sınıf olarak örgütlenmesi, sırf demokrasinin genişlemesiyle sonuçlanamaz. Proletarya diktatörlüğü *i l k k e z,* parababaları için değil de yoksullar için, halk için olan demokrasiyi görülmemiş bir biçimde genişletirken, *aynı anda* zalimlerin, sömürücülerin, kapitalistlerin özgürlüğüne bir dizi kısıtlamalar koyar. İnsanlığı ücretli kölelikten kurtarmak için zalimleri, sömürücüleri, kapitalistleri baskı altına almalıyız; bunların direnişi zor yoluyla ezilmelidir; baskının olduğu

yerde, şiddetin olduğu yerde özgürlüğün olmadığı, demokrasinin olmadığı açıktır.

Engels, okuyucunun hatırlayacağı üzere, Bebel'e yazdığı mektupta «proletarya, devleti kullandığı sürece onu özgürlük adına değil, düşmanlarını baskı altına almak için kullanır, özgürlükten söz etmek mümkün olur olmaz da bu anlamda devlet var olmaktan çıkar» dediği zaman bunu çok güzel ifade etmiştir.

Halkın büyük çoğunluğu için demokrasi ve halkı sömürenlerin ve ezenlerin zor yoluyla bastırılması, yani demokrasi dışına itilmesi: İşte kapitalizmden komünizme *geçiş* sırasında demokrasinin uğradığı değişiklik budur.

Ancak komünist toplumda, kapitalistlerin direnişi tümüyle ezildiği, kapitalistler ortadan kalktığı, artık hiç bir sınıfın kalmadığı (yani, toplumun bireyleri arasında toplumsal üretim araçlarıyla olan ilişkileri açısından bir fark kalmadığı) zaman, işte *ancak* o zaman «devlet... ortadan kalkar» ve *«özgürlükten söz etmek mümkün olur»*. İşte ancak o zaman gerçekten eksiksiz bir demokrasi, ne türden olursa olsun hiç bir istisnanın bulunmadığı bir demokrasi mümkün olur ve gerçekleştirilebilir. Ve ancak o zaman demokrasi *yok olup gitmeye* başlar. Bunun nedeni açıktır: Kapitalist kölelikten, kapitalist sömürünün görülmemiş dehşet, vahşet, saçmalık ve alçaklıklarından kurtulan insanlar, toplum hayatının yüzyıllardır bilinen ve bütün eski kitaplardaki özdeyişlerde binlerce yıldır tekrarlanmakta olan temel kurallarına uymaya yavaş yavaş *a l ı ş a c a k l a r d ı r;* bu kurallara uymaya, zor olmadan, baskı olmadan, boyun eğme olmadan, devlet denilen *ö z e l* baskı *a y g ı t ı o l m a d a n* alışacaklardır.

«Devlet *yok olup gider»* deyimi çok yerinde bir

seçimdir, çünkü sürecin hem tedrici, hem de kendiliğinden niteliğini göstermektedir. Böyle bir etkiyi ancak alışkanlık yaratabilir ve kuşkusuz yaratacaktır da; çünkü insanların, sömürünün olmadığı, öfke uyandıran hiç bir şeyin bulunmadığı, protestoya ve isyana yol açan ve *baskı altına alma* zorunluluğunu doğuran hiç bir şey kalmadığı zaman toplum hayatının zorunlu kurallarına uymaya ne kadar kolay alıştıklarını çevremizde milyonlarca örneğiyle görmekteyiz. Demek ki, kapitalist toplumda kuşa çevrilmiş rezil, sahte bir demokrasi, yalnızca zenginler için, azınlık için bir demokrasi vardır. Proletarya diktatörlüğü, komünizme geçiş dönemi, azınlığın, yani sömürücülerin zorunlu olarak baskı altına alınmasının yanı sıra, ilk kez halk için, çoğunluk için demokrasiyi yaratır. Gerçekten tam bir demokrasiyi ancak komünizm sağlayabilir ve bu demokrasi ne kadar eksiksiz olursa, o kadar çabuk gereksiz hale gelir ve kendiliğinden yok olup gider.

Başka bir deyişle, kapitalizm koşullarında, sözcüğün gerçek anlamında devlet, yani bir sınıfın başka bir sınıfı, hem de azınlığın çoğunluğu baskı altına almasını sağlayan özel bir aygıt vardır. Hiç kuşkusuz, sömürülen çoğunluğun sömürücü azınlık tarafından sistemli bir biçimde baskı altına alınması gibi bir görevin başarıyla yerine getirilmesi, baskı altına alma işinde en büyük gaddarlık ve vahşete başvurmayı gerektirir, insanlığın kölelik, serflik ve ücretli emek koşullarında aşmak zorunda bulunduğu bir kan denizini gerektirir.

Üstelik, kapitalizmden komünizme *geçiş* sırasında baskı *hâlâ* gereklidir; ama artık bu baskı sömürülen çoğunluğun sömüren azınlık üzerindeki baskısıdır. Özel bir aygıt, özel bir baskı makinası, «devlet» *hâlâ* gereklidir, ama bu artık bir geçiş devletidir; artık söz-

cüğün gerçek anlamında bir devlet değildir; çünkü, sömürücü azınlığın *dünün* ücretli köleler çoğunluğu tarafından baskı altına alınması, bir bakıma o kadar kolay, basit ve doğal bir görevdir ki, kölelerin, serflerin ve ücretli emekçilerin ayaklanmalarının bastırılmasında olduğundan çok daha az kan dökülecek, insanlık için bunun bedeli çok daha az olacaktır. Ve demokrasinin halkın böylesine ezici çoğunluğunu kapsayacak biçimde genişletilmesiyle birlikte *özel bir* baskı *aygıtına* duyulan ihtiyaç da yok olmaya başlayacaktır. Hiç kuşkusuz sömürücüler bu görevi yerine getirecek son derece karmaşık bir makina olmadan halkı baskı altına alamazlar; ama *halk*, sömürücüleri çok basit bir «makina»yla bile, hattâ «makina» olmadan, özel bir aygıt olmadan bile, yalnızca *silahlı kitlelerin örgütlenmesiyle* (biraz ilerisini düşünerek söyleyecek olursak. İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri gibi) baskı altına alabilir.

Son olarak devleti ancak komünizm tamamen gereksiz kılar, çünkü komünizmde baskı altına alınacak *hiç kimse* —bir *sınıf* anlamında, halkın belirli bir bölümüne karşı sistemli bir mücadele anlamında «hiç kimse»— yoktur. Biz ütopyacı değiliz ve *tek tek kişilerin* aşırılıklarının mümkün ve kaçınılmaz olduğu, ya da *bu tür* aşırılıkların bastırılması gerektiğini hiç bir zaman inkar etmeyiz. Ama her şeyden önce, bunun için özel bir makina, özel bir baskı aracı gerekmez; bu herhangi bir uygar insan topluluğunun modern toplumda bile kavgaya tutuşanları ayırması ya da bir kadına sataşılmasını önlemesi kadar basit ve kolay bir biçimde silahlı halkın kendisi tarafından yerine getirilecektir. İkinci olarak da, biliyoruz ki aşırılıkların, toplum hayatının kurallarını çiğneyen aşırılıkların temel toplumsal nedeni, kitlelerin sömürülmeleri, yokluk çek-

meleri ve yoksulluklarıdır. Bu başta gelen nedenin ortadan kalkmasıyla aşırılıklar da kaçınılmaz olarak «*yok olup gitmeye*» başlayacaktır. Ne kadar çabuk ve nasıl bir sıra izleyerek yok olup gideceklerini bilemeyiz, ama biliyoruz ki mutlaka yok olup gideceklerdir. Bunların yok olup gitmeleriyle birlikte devlet de *yok olup gidecektir.*

Marks bu geleceğe, yani komünist toplumun alt ve üst evreleri (düzeyleri, aşamaları) arasındaki farklılığa ilişkin, *bugünden* tanımlanabilecek şeyleri, ütopyalara dalmaksızın, daha ayrıntılı bir biçimde tanımlamıştır.

3. KOMÜNİST TOPLUMUN İLK EVRESİ

Gotha Programının Eleştirisi'nde Marks, Lassalle'in sosyalizmde işçinin «emeğinin eksilmemiş» ya da «tam karşılığını» alacağı yolundaki görüşünü ayrıntılı bir biçimde çürütmeye koyulur. Marks, toplumun bütün bir toplumsal emeğinden, üretimin artırılması, aşınan ve yıpranan makinaların yenilenmesi vb. için, sonra da tüketim araçlarından da yönetim harcamaları, okullar, hastaneler, yaşlıların kalacağı yurtlar vb. için bir ihtiyat akçesinin ayrılması gerektiğini gösterir.

Lassalle'in kullandığı belirsiz, bulanık, genel ifade («işçiye emeğinin tam karşılığı») yerine, Marks sosyalist toplumda işlerin tam olarak nasıl çekip çevrileceği konusunda ayakları yere basan bir değerlendirme yapar. Marks kapitalizm diye bir şeyin bulunmayacağı bir toplumun hayat koşullarının *somut* bir tahlilini yapmaya girişir ve şöyle der:

«Burada» (işçi partisinin programını tahlil

ederken) «ele almamız gereken, kendi temelleri üzerinde *gelişmiş* bir komünist toplum değil, tersine kapitalist toplumdan daha yeni *çıkmış*, dolayısıyla da her bakımdan, iktisadi, ahlaki ve düşünsel yönlerden hâlâ dölyatağından çıktığı eski toplumun doğum lekelerini taşıyan bir komünist toplumdur.»

Marks'ın komünist toplumun «ilk» ya da alt evresi olarak tanımladığı, işte kapitalizmin dölyatağından günışığına henüz çıkan ve eski toplumun doğum lekelerini her bakımdan taşıyan bir toplum olan bu komünist toplumdur.

Üretim araçları artık bireylerin özel mülkiyeti altında değildir. Üretim araçları toplumun tümünün malıdır. Toplumun toplum için yapılması zorunlu olan işin belli bir bölümünü yapan her bireyi, toplumdan ne kadar iş yapmış olduğunu gösteren bir belge alır. Ve bu belge ile, tüketim mallarının bulunduğu halk mağazalarından belgenin karşılığı kadar mal alır. Dolayısıyla her işçi, kamu fonuna ayrılan emek miktarı düşüldükten sonra topluma verdiği kadarını geri alır.

«Eşitlik» saltanatını kurmuş gibidir.

Oysa Lassalle, genellikle sosyalizm adı verilen, ama Marks tarafından komünizmin ilk evresi olarak tanımlanan böyle bir toplum düzenini kafasında canlandırırken, bunun «adil bölüşüm» olduğunu, «toplumun bütün bireylerinin eşit emek ürününe göre eşit hakkı» olduğunu söylediğinde yanılır ve Marks onun bu yanılgısını açığa vurur.

«Eşit hak,» der Marks, burada gerçekten vardır; ama bu *hâlâ* bir «burjuva hakkı»dır ve her hak gibi *eşitsizliğin varlığını kabul eder.* Her hak, gerçekte birbirine benzemeyen, birbiriyle eşit

olmayan *f a r k l ı* insanlara *e ş i t* bir ölçünün uygulanmasıdır. İşte bu yüzden, «eşit hak» gerçekten eşitliğin bir çiğnenmesi, bir adaletsizliktir. Gerçekte, herkes toplumsal üründen kendi gerçekleştirdiği toplumsal emeğin eşit bir parçası için (yukarıda sözü edilen çıkarmalar yapıldıktan sonra) eşit bir pay alır.

Oysa insanlar birbirinin aynı değildir: Bazısı güçlüdür, bazısı zayıf; bazısı evlidir, bazısı bekar; bazısının daha fazla çocuğu vardır, bazısının daha az vb... Ve Marks'ın çıkardığı sonuç şudur:

> «...eşit emek harcandığında ve dolayısıyla da toplumsal tüketim fonundan eşit pay alındığında, aslında biri öbüründen daha fazla almış olacak, biri öbüründen daha zengin olacaktır vb. Bütün bu sakatlıkların giderilebilmesi için hak, eşit olmak yerine eşit olmamak zorundadır.»

Demek ki, komünizmin ilk evresi daha adaleti ve eşitliği sağlayamaz: Servet bakımından farklılıklar, hem de haksız farklılıklar hâlâ var olacak, ama insanın insan tarafından *sömürülmesi* olanaksız duruma gelecektir, çünkü *üretim araçlarına*, fabrikalara, makinalara, toprağa vb. özel mülkiyet olarak el koymak mümkün olmayacaktır. Marks, Lassalle'in *genel olarak* «eşitlik» ve «adalet» konusundaki küçük burjuvaca, kafa karıştırıcı sözlerini yerle bir ederken önce *ancak* üretim araçlarının bireyler tarafından ele geçirilmesi «adaletsizliğini» yok etmek *zorunda olan* ve tüketim maddelerinin «harcanan emek miktarına göre» (ihtiyaca göre değil) bölüşümünden doğan öteki adaletsizliği bir anda *yok edemeyecek olan* komünist toplumun *gelişme sürecini* gösterir.

Aralarında burjuva profesörlerinin ve «bizim» Tugan'ımızın[29] da bulunduğu kaba ekonomistler, sosya-

listleri durmadan insanların eşit olmadığını unutmak ve bu eşitsizliği ortadan kaldırmayı «hayal etmek»le suçlarlar. Oysa gördüğümüz gibi böyle bir suçlama olsa olsa burjuva ideologu efendilerin ne kadar karacahil olduklarını gösterir.

Marks, yalnızca insanların kaçınılmaz eşitsizliğini en kesin bir şekilde göz önüne almakla kalmaz, aynı zamanda yalnızca üretim araçlarının tüm toplumun ortak mülkiyetine dönüştürülmesiyle (buna genellikle «sosyalizm» adı verilir) bölüşümdeki sakatlıkların ve ürünler «harcanan emek miktarına göre» bölüştürüldüğü sürece *egemenliğini sürdüren* «burjuva hakkı»nın eşitsizliğinin o r t a d a n k a l k m a d ı ğ ı gerçeğini de göz önüne alır. Marks devamlı şöyle der:

> «Ama bu sakatlıklar, uzun doğum sancılarından sonra kapitalist toplumdan daha yeni çıkmış olan komünist toplumun ilk evresinde kaçınılmazdır. Hak, hiç bir zaman, toplumun ekonomik yapısından ve onun belirlediği kültürel gelişmesinden yüksek olamaz.»

Ve dolayısıyla komünist toplumun (genellikle sosyalizm denilen) ilk evresinde, «burjuva hakkı» tümüyle *ortadan k a l k m a z;* sadece kısmen, sadece o ana kadar gerçekleştirilmiş olan ekonomik devrimle orantılı bir biçimde, yani sadece üretim araçları bakımından ortadan kalkar. «Burjuva hakkı», üretim araçlarını bireylerin özel mülkiyeti olarak görür. Sosyalizm ise üretim araçlarını *ortak* mülkiyete dönüştürür. «Burjuva hakkı» *bu ölçüde* —ama sadece bu ölçüde— ortadan kalkar.

Ne var ki, öteki bölümü açısından varlığını sürdürür; toplumun bireyleri arasında ürünlerin bölüştürülmesi ve emeğin paylaştırılmasını düzenleyen güç (be-

lirleyen etken) olarak varlığını sürdürür. Gerçi «çalışmayan aç kalır» şeklindeki sosyalist ilke *gerçekleşmiştir;* «eşit emeğe eşit ürün» şeklindeki öteki sosyalist ilke de *gerçekleşmiştir*. Ama bu henüz komünizm değildir eşit olmayan bireylere eşit olmayan (gerçekten eşit olmayan) miktarda emek karşılığında eşit miktarda ürün veren «burjuva hakkı»nı henüz ortadan kaldırmaz.

«Bu bir sakatlıktır,» diyor Marks, «ama komünizmin ilk evresinde kaçınılmazdır; çünkü ütopyacılığa batmak istemiyorsak, kapitalizmi yıkar yıkmaz insanların *hiç bir hak ölçüsü olmadan* toplum için çalışmayı hemen öğreneceklerini sanmamalıyız; gerçekten de, kapitalizmin ortadan kaldırılması böyle bir değişikliğin ekonomik temellerini *bir çırpıda yaratmaz.*

Üstelik elde «burjuva hakkı»ndan başka bir ölçü de yoktur. Dolayısıyla da bu noktada üretim araçları üzerindeki kamu mülkiyetini korurken, emekte eşitliği ve ürünlerin bölüşümünde eşitliği de koruyacak bir devlete duyulan ihtiyaç hâlâ varlığını sürdürür.

Devlet artık hiç bir kapitalistin, hiç bir sınıfın kalmadığı, dolayısıyla da *baskı altına alınacak* hiç bir *sınıf* kalmadığı zaman yok olup gider.

Ama fiili eşitsizliği yasallaştıran «burjuva hakkı» nın korunması hâlâ sürdüğü için devlet henüz tamamen yok olup gitmiş değildir. Devletin tümüyle yok olup gitmesi için komünizmin tümüyle gerçekleşmesi gerekir.

4. KOMÜNİST TOPLUMUN ÜST EVRESİ

Marks devam eder:

> «Komünist toplumun daha yüksek bir evresinde, bireyin işbölümüne olan köleleştirici bağım-

lılığı ortadan kalktıktan ve onunla birlikte kol emeği ile kafa emeği arasındaki karşıtlık da yok olduktan sonra; emek yalnızca bir geçim aracı değil, aynı zamanda hayatın kendisinin başlıca ihtiyacı durumuna geldikten sonra; bireyin çok yönlü gelişmesiyle birlikte üretici güçlerin çoğalmasından ve kollektif zenginliklerin bütün pınarlarının daha gür akmaya başlamasından sonra; ancak o zaman burjuva hakkının dar ufku üzerine boydan boya bir çizgi çekilebilir ve toplum, bayrağının üzerine şu sözleri yazabilir: 'Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre!'»

Engels'in «özgürlük» ve «devlet» sözcüklerinin bir araya getirilmesinin gülünçlüğü ile acımasızca alay ederken ileri sürdüğü görüşlerin ne kadar doğru olduğunu ancak şimdi anlayabiliriz. Devlet var olduğu sürece, özgürlük diye bir şey olamaz. Özgürlük var olduğu zaman ise devlet diye bir şey olmayacaktır.

Devletin tamamen yok olup gitmesinin ekonomik temeli komünizmin gelişmesinin öylesine yüksek bir aşamasıdır ki, kafa emeği ile kol emeği arasındaki karşıtlık ve bunun sonucunda modern *toplumsal* eşitsizliğin başlıca kaynaklarından biri, hem de sırf üretim araçlarının kamu mülkiyetine geçirilmesiyle, sırf kapitalistlerin mülksüzleştirilmesiyle asla bir çırpıda ortadan kaldırılamayacak bir kaynak da ortadan kalkar.

Bu mülksüzleştirme, üretici güçlere çok büyük bir gelişme *olanağı* yaratacaktır. Ve kapitalizmin bu gelişmeyi daha şimdiden ne kadar inanılmaz bir biçimde geciktirdiğini, daha şimdiden ulaşılmış bulunulan teknik düzey temelinde ne kadar büyük bir ilerleme sağlanabileceğini gördüğümüz zaman, kapitalistlerin

mülksüzleştirilmesinin kaçınılmaz olarak insan toplumunun üretici güçlerinin çok büyük bir gelişmesiyle sonuçlanacağını rahatlıkla söyleyebiliriz. Ama bu gelişme ne kadar hızlı olacaktır, işbölümünden kopma noktasına, kafa emeği ile kol emeği arasındaki karşıtlığa son verme noktasına, emeği «hayatın başlıca ihtiyacı»na dönüştürme noktasına ne kadar çabuk ulaşacaktır: İşte bunu bilmiyoruz ve *bilemeyiz de.*

İşte bu yüzdendir ki, ancak devletin kaçınılmaz olarak yok olup gideceğini söyleyerek bu sürecin uzun süreli niteliğini ve komünizmin *üst evresinin* gelişme hızına bağımlılığını vurgulayabiliyor ve bunun ne kadar zaman alacağı ya da devletin yok olup gitmesinin hangi somut biçimlere bürüneceği sorularını karşılıksız bırakıyoruz, çünkü bu soruları cevaplamak için elimizde *hiç bir* malzeme yoktur.

Devletin tamamen yok olup gitmesi, toplum şu kuralı benimsediği zaman mümkün olacaktır: «Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre»; yani insanların toplum hayatının temel kurallarına uymaya öylesine alıştıkları ve emeklerinin öylesine üretkenleştiği bir zaman gelecektir ki, herkes canla başla *yeteneğine göre* çalışacaktır. İnsanı, bir Shylock* katı yürekliliğiyle, başka birinden yarım saat daha fazla çalışıp çalışmadığını, başka birinden daha az ücret alıp almadığını hesaplamak zorunda bırakan «burjuva hakkının dar ufku»nun üzerine, işte bu dar ufkun üzerine o zaman bir çizgi çekilecektir. O zaman, toplumun herkesin alacağı ürünün miktarını ayarlamasına gerek kalmayacak, herkes özgürce «ihtiyacına göre» alacaktır.

---

* Shakespeare'in *Venedik Taciri* adlı oyununun başkişisi olan Shylock, gözünü para hırsı bürümüş bir tefecidir. —Ç.N.

Burjuva bakış açısıyla, böyle bir toplum düzeninin «ütopyadan başka bir şey olmadığını» ileri sürmek ve tek tek yurttaşların emeği üzerinde hiç bir denetim olmaksızın, herkese toplumdan istediği kadar yermantarı, otomobil, piyano vb. alma hakkını vadediyorlar diye sosyalistlere dudak bükmek kolaydır. Bugün bile «çok bilmiş» burjuvaların çoğu böyle dudak bükmekle yetinmekte ve böylece hem cehaletlerini, hem de kapitalizmin savunulmasındaki maddi çıkarlarını açığa vurmaktadırlar.

Cehaletlerini açığa vurmaktadırlar, çünkü komünizmin gelişmesinin üst evresinin gerçekleşeceğini «vadetmek» hiç bir sosyalistin aklının ucundan geçmemiştir; buna karşılık, büyük sosyalistler, komünist toplumun üst evresinin gerçekleşeceği *öngörüsünde bulunurlarken,* şimdiki emek üretkenliğini *ve* Pomyalovski'nin öykülerindeki ilahiyat fakültesi öğrencileri gibi kamu servetine «sırf eğlence olsun diye» zarar veren ve olmadık şeyler isteyen insanların *şimdiki* genel tutumunu *öngörmemektedirler.*

Sosyalistler, komünizmin «üst» evresi gerçekleşinceye kadar, emeğin ölçüsü ve tüketimin ölçüsü üzerinde toplum *ve devlet tarafından en sıkı* denetimin uygulanmasını isterler; ama bu denetim, kapitalistlerin mülksüzleştirilmesiyle, işçilerin kapitalistler üzerindeki denetiminin kurulmasıyla *başlamalı* ve bir bürokratlar devleti tarafından değil, bir *silahlı işçiler* devleti tarafından uygulanmalıdır.

Burjuva ideologlarının (ve onların Sayın Tseretelliler, Çernovlar ve kafadarları gibi çanak yalayıcılarının) kapitalizmi cansiperane savunurken yaptıkları, *günümüz* siyasetinin hayati ve can alıcı sorununun yerine, yani kapitalistlerin mülksüzleştirilmesi, *bütün* yurttaşların *tek bir* dev «sendika»nın —bütün devle-

tin— işçileri ve memurlarına dönüştürülmesi ve bu sendikanın bütün bir işleyişinin gerçekten demokratik bir devlete, *«İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri' nin devletine* tamamen bağımlı kılınmasının yerine, uzak geleceğe ilişkin tartışma ve çekişmeleri geçirmekten başka bir şey değildir.

Kitaplar devirmiş bir profesör, onun ardından bir dar kafalı ve onun ardından da Sayın Tseretelilerve Çernovlar, saçma sapan ütopyalardan, Bolşeviklerin demagogca vaatlerinden ve sosyalizmi «getirmenin» olanaksızlığından söz ederken, aslında hiç kimsenin hiç bir zaman vadetmediği ya da genel olarak «getirilemeyeceği» için hiç kimsenin «getirmeyi» aklından bile geçirmediği komünizmin üst aşaması ya da evresini düşünmektedirler.

Ve bu da bizi, Engels'in «Sosyal-Demokrat» adının yanlışlığı konusunda yukarıya aldığımız sözlerinde değindiği, sosyalizm ile komünizm arasındaki bilimsel farklılık sorununa getirmektedir. Siyasi açıdan, komünizmin ilk ya da alt evresi ile üst evresi arasındaki farklılık zamanla hiç kuşkusuz çok büyük olacaktır; ama bu farklılığı bugün, kapitalizm koşullarında vurgulamak gülünç olur ve bunu olsa olsa tek tek bazı anarşistler en önemli sorun olarak alabilir (o da, bugün hâlâ, Kropotkinlerin, Gravelerin, Cornelissenlerin ve anarşizmin öteki «yıldız»larının «Plehanov gibi» bir sosyal-şoven ya da onurlu ve vicdanlı kalmayı başarmış birkaç anarşistten biri olan Ge'nin belirttiği gibi «anarko-siperci»* olup çıkmalarından hiç bir ders almamış anarşistler kaldıysa tabii).

---

* Aleksandır Ge (1879-1919) bir anarşist olmasına karşın, Birinci Dünya Savaşı sırasında anarşistlerin kendi emperyalist burjuvazilerini destekleyen tutumunu mahkum etti. Birinci

Ama sosyalizm ile komünizm arasındaki bilimsel ayrım açıktır. Marks, genellikle sosyalizm adı verilen şeyi komünist toplumun «ilk» ya da alt evresi olarak tanımlamıştır. Üretim araçları üzerinde *ortak* mülkiyet gerçekleştiği ölçüde burada da «komünizm» sözcüğü kullanılabilir; ancak bunun eksiksiz komünizm *olmadığını* akıldan çıkarmamamız gerekir. Marks'ın açıklamalarının taşıdığı büyük önem, onun materyalist diyalektiği, gelişme teorisini burada da tutarlılıkla uygulamasında, komünizmi kapitalizmin *bağrından* gelişen bir şey olarak görmesindedir. Sosyalizm nedir, kapitalizm nedir gibi laflar üzerine ortaçağ kafasıyla icat olunmuş, «uyduruk» tanımlamalar ve kısır tartışmalar yerine, Marks, komünizmin ekonomik olgunluk aşamaları denilebilecek şeyin tahlilini yapmaktadır.

İlk aşamasında ya da ilk evresinde komünizm henüz ekonomik bakımdan iyice olgunlaşmış, kapitalizmin geleneklerinden ve kalıntılarından tümüyle arınmış *olamaz*. Dolayısıyla, ilginç bir olgu olarak, ilk evresinde komünizm «*burjuva* hakkının dar ufkunu» korur. Hiç kuşkusuz, *tüketim* maddelerinin bölüşümüne ilişkin burjuva hakkı, kaçınılmaz olarak, *burjuva devletinin* varlığını gerektirir; çünkü hak ölçülerine uyulmasını *zorla sağlayabilecek* bir aygıt olmadan, hak hiç şey ifade etmez.

Bundan da, komünizmde bir süre için yalnızca burjuva hakkının değil, aynı zamanda burjuva devle-

---

Dünya Savaşına aynı zamanda «siper savaşı» da denilmesinden esinlenerek, onları «anarko-siperci» olarak nitelendirdi. Bolşeviklerin «emperyalist savaşı iç savaşa dönüştürme» sloganını benimseyerek enternasyonalist bir tutum takındı. Büyük Ekim Devriminden sonra Rusya Merkez Yürütme Komitesinde yer aldı. —Ç.N.

tinin de —burjuvazisiz olarak!— varlığını sürdürdüğü sonucu çıkar.

Bu, Marksizmin olağanüstü derin içeriğini incelemek için en küçük bir çaba göstermemiş kişiler tarafından Marksizmin sık sık suçlandığı bir açmaz ya da diyalektik bir kelime oyunu gibi gelebilir.

Ama gerçekte, hem doğada, hem de toplumda, yeninin içinde varlığını sürdüren eskinin kalıntıları hayatta adım başı karşımıza çıkar. Marks, bir «burjuva» hakkı kırıntısını gelişigüzel bir biçimde komünizme sokuşturmamış, tersine kapitalizmin *dölyatağından* çıkan bir toplumda ekonomik ve siyasi bakımdan neyin kaçınılmaz olduğunu göstermiştir.

Demokrasi, kurtuluşu uğrunda kapitalistlere karşı verdiği mücadelede işçi sınıfı için çok büyük önem taşır. Ama demokrasi hiç de aşılmaması gereken bir sınır değildir; demokrasi, feodalizmden kapitalizme ve kapitalizmden de komünizme giden yolun üzerindeki aşamalardan yalnızca biridir.

Demokrasi, eşitlik demektir. Proletaryanın eşitlik uğrundaki mücadelesinin ve bir slogan olarak eşitliğin büyük önemi, eğer eşitliği *sınıfların* ortadan kalkması anlamında doğru olarak yorumlarsak açıklığa kavuşur. Ve üretim araçlarının mülkiyeti *açısından* toplumun bütün bireyleri için eşitlik, yani iş ve ücret eşitliği sağlanır sağlanmaz, insanlık kaçınılmaz olarak daha ileriye gitme, biçimsel eşitlikten gerçek eşitliğe geçme, yani «herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre» kuralının işleyişine geçme sorunuyla karşı karşıya kalacaktır. İnsanlığın bu en yüksek hedefe hangi aşamalardan geçerek, hangi önlemleri uygulayarak ilerleyeceğini bilmiyoruz ve bilemeyiz de. Ama sosyalizmi cansız, kemikleşmiş, asla değişmeyen bir şey olarak gören sıradan burjuva sosyalizm anlayışı-

nın ne kadar büyük bir yalan olduğunu; buna karşılık, *ancak* sosyalizm koşullarında, önce halkın *çoğunluğunu*, sonra da tümünü kucaklayan hızlı, gerçek, gerçekten kitlesel ileriye doğru bir hareketin toplumsal ve kişisel hayatın bütün alanlarında boy atacağını kavramak önemlidir.

Demokrasi bir devlet biçimidir, çeşitli devlet biçimlerinden biridir. Dolayısıyla, her devlet gibi demokrasi de, bir yandan kişilere karşı örgütlü, sistemli bir biçimde zor kullanılmasını ifade eder; ama öte yandan da, yurttaşların eşitliğinin, devletin yapısını belirleme ve devleti yönetmede herkesin eşit hakka sahip olduğunun resmen tanınması anlamına gelir. Ve bu da, gelişmesinin belli bir aşamasında, demokrasinin, ilkin kapitalizme karşı bir mücadele veren sınıfı, yani proletaryayı sımsıkı birleştirmesiyle ve proletaryanın, burjuva, hattâ cumhuriyetçi burjuva devlet makinasını, sürekli ordusunu, polis ve bürokrasisini ezmesini, en küçük zerreciklerine kadar parçalamasını ve yeryüzünden silmesini ve bunların yerine, *daha* demokratik bir devlet makinasını, ama gene de bütün halkın katıldığı bir milise dönüşen silahlı işçi kitleleri biçiminde bir devlet makinasını geçirmesini mümkün kılmasıyla sonuçlanır.

Bu noktada «nicelik niteliğe dönüşür»: *Bu* düzeyde bir demokrasi, beraberinde, burjuva toplumunun sınırlarının aşılmasını, bu toplumun sosyalist yeniden inşasının başlamasını getirir. Devlet yönetimine *herkes* gerçekten katılırsa, kapitalizmin tutunacak dalı kalmaz. Buna karşılık, kapitalizmin gelişmesi de gerçekten «herkes»in devlet yönetimine katılmasını *mümkün kılan temelleri* yaratır. Bu temellerden bazıları, en ileri kapitalist ülkelerin bazılarında daha şimdiden herkesin okuma yazma bilmesinin gerçekleştirilmesi, sonra

da posta hizmetlerini, demiryollarını, büyük fabrikaları, büyük çaplı ticareti, bankacılığı vb. kucaklayan dev, karmaşık, toplumsallaştırılmış bir aygıtla milyonlarca işçinin «eğitilmesi ve disipline sokulması»dır.

Bu ekonomik temeller varsa, kapitalistlerin ve bürokratların alaşağı edilmesinden sonra, üretim ve bölüşümün *denetlenmesinde*, çalışmanın ve ürünlerin *hesabının tutulmasında* kapitalist ve bürokratların yerine hemen, bir gece içinde silahlı işçileri, silahlı halkın tümünü geçirmek pekala mümkündür. (Denetim ve muhasebe sorunu, mühendis, tarım uzmanı ve benzerleri gibi bilimsel olarak eğitilmiş personel sorunuyla karıştırılmamalıdır. Bu beyler bugün kapitalistlerin isteklerine bağlı olarak çalışmaktadırlar; yarın silahlı işçilerin isteklerine bağlı olarak daha da iyi çalışacaklardır.)

Muhasebe ve denetim: Komünist toplumun ilk *evresinin* düzgün işlemesini, aksamadan çalışmasını «düzenlemek» için asıl gerekli olan budur. Burada, bütün yurttaşlar, silahlı işçilerden oluşan devletin ücretli memurlarına dönüşürler. *Bütün* yurttaşlar ülke çapında *tek bir* devlet «sendika»sının memur ve işçileri haline gelirler. İstenen tek şey, bunların eşit olarak çalışmaları, kendilerine düşen işi gerektiği gibi yapmaları ve eşit ücret almalarıdır. Bunun için gerekli olan muhasebe ve denetim, kapitalizm tarafından son derece *b a s i t l e ş t i r i l m i ş* ve okuması yazması olan, toplama, çıkarma, çarpma, bölme yapmasını bilen herkesin becerebileceği gözetim ve kayıt, gerekli makbuzları verme gibi olağanüstü basit işlemlere indirgenmiştir.*

* Devlet işlevlerinin çoğu işçilerin kendi kendilerine yapacakları hesap tutma ve denetim işlerine indirgendiğinde, devlet bir «siyasi devlet» olmaktan çıkacak ve «kamu görevleri» siyasi

Halkın *çoğunluğu* bu tür hesapları kendi kendine ve heryerde tutmaya başladığı ve (artık memur haline gelmiş olan) kapitalistler ve kapitalist alışkanlıklarını koruyan aydın beyzadeler üzerinde bu tür denetimi sağladığı zaman, bu denetim her yeri, her şeyi ve bütün toplumu gerçekten kapsayacak, bundan hiç kimse yakasını sıyırmayacak, «kaçılacak» hiç bir yer kalmayacaktır.

Bütün bir toplum, çalışma eşitliği ve ücret eşitliğinin bulunduğu tek bir işyeri ve tek bir fabrika durumuna gelmiş olacaktır.

Ama proletaryanın, kapitalistleri altettikten, sömürücüleri alaşağı ettikten sonra, toplumun tümüne yayacağı bu «fabrika» disiplini, asla bizim idealimiz, bizim nihai hedefimiz değildir. Toplumu kapitalist sömürünün tüm rezillik ve iğrençliklerinden tepeden tırnağa arındırma amacı uğrunda *ve daha da* ilerleme uğrunda zorunlu bir *adımdır.*

Toplumun bütün bireyleri ya da yalnızca geniş çoğunluğu bile devleti *kendileri* yönetmeyi öğrendikleri, bu işi kendi ellerine aldıkları, çok küçük bir kapitalist azınlık, kapitalist alışkanlıklarını sürdürmek isteyen beyzadeler ve kapitalizmin iyiden iyiye bozduğu işçiler üzerinde denetim «kurduğu» andan başlayarak, her türlü yönetime duyulan ihtiyaç tümüyle ortadan kalkmaya başlar. Demokrasi ne kadar eksiksiz olursa onun gerekli olmaktan çıkacağı an da o kadar yaklaşır. Silahlı işçilerden oluşan ve «artık sözcüğün gerçek anlamında bir devlet olmayan» «devlet» ne kadar demokratik olursa her türlü devlet biçimi de o kadar hızlı bir şekilde yok olup gitmeye başlar.

---

niteliklerini yitirecek ve basit yönetim görevlerine dönüştürülecektir (bkz. Dördüncü Bölümde «Anarşistlerle Çıkan Tartışma»).

Çünkü *h e r k e s* yönetmeyi öğrendiği ve toplumsal üretimi gerçekten kendisi yönettiği, kendisi hesap tuttuğu ve aylaklar, kibarzadeler, madrabazlar ve «kapitalist geleneklerin» buna benzer bekçileri üzerinde denetim uygulandığı zaman, bu yaygın muhasebe ve denetimden kaçmak, ister istemez öylesine akıl almaz bir biçimde güçleşecek, öylesine ender bir istisna haline gelecek ve herhalde öylesine hızlı ve şiddetli bir cezalandırma ile birlikte yürütülecektir ki, (silahlı işçiler, yufka yürekli birer aydın değil, pratik insanlardır ve kimsenin kendilerini oyalamasına göz yummayacaklardır) toplumsal hayatın basit, temel kurallarına uyma *z o r u n l u l u ğ u* çok geçmeden bir *a l ı ş k a n l ı k* haline gelecektir.

İşte o zaman komünist toplumun ilk evresinden üst evresine geçişin ve onunla birlikte devletin tümüyle yok olup gitmesinin yolu tamamen açılmış olacaktır.

ALTINCI BÖLÜM

MARKSİZMİN OPORTÜNİSTLER TARAFINDAN BAYAĞILAŞTIRILMASI

Devletin toplumsal devrimle, toplumsal devrimin de devletle ilişkisi sorunu, genel olarak devrim sorunu gibi, İkinci Enternasyonal'in (1889-1914) önde gelen teorisyen ve yazarlarının pek kafa yormadıkları bir sorundu. Oysa oportünizmin, 1914'te İkinci Enternasyonal'in çöküşüyle sonuçlanan adım adım gelişmesinin en belirleyici yanı, bu kimselerin bu sorunla burun buruna geldikleri zaman bile onu *geçiştirmeye çalışmaları* ya da onun farkına bile varmamalarıdır.

Genel olarak denilebilir ki, proletarya devriminin devletle ilişkisi sorununu *geçiştirmek* —oportünizme yarayan ve oportünizmi besleyen bir geçiştirme— Marksizmin *çarpıtılması* ve tamamen bayağılaştırılmasıyla sonuçlanmıştır.

Bu içler acısı süreci kısaca da olsa dile getirebilmek için, Marksizmin en kalburüstü teorisyenleri Plehanov ve Kautsky'yi ele alacağız.

1. PLEHANOV'UN ANARŞİSTLERLE TARTIŞMASI

Plehanov, anarşizmin sosyalizmle ilişkisi konusunda, *Anarşizm ve Sosyalizm* adını taşıyan ve 1894'te

Almanca olarak yayınlanan özel bir broşür kaleme almıştı.

Plehanov, bu konuyu ele alırken, anarşizme karşı mücadelede en acil, en can alıcı ve siyasi bakımdan en temel sorunu, yani devrimin devletle ilişkisi ve genel olarak devlet sorununu tümüyle gözardı etmeyi becermişti! Plehanov'un broşürü iki ayrı bölümde ele alınabilir: Bunlardan biri tarihî ve edebîdir ve Stirner, Proudhon ve ötekilerin düşüncelerinin tarihine ilişkin değerli bilgiler içermektedir; ötekiyse bağnazca kaleme alınmıştır ve bir anarşistin bir eşkıyadan hiç bir farkı olmadığı gibisinden pespaye bir görüşü içermektedir.

Bu son derece gülünç konuların bir araya getirilmesi, Plehanov'un Rusya'daki devrim arifesi ve devrim dönemindeki bütün bir faaliyetinin en belirleyici yanıdır. Gerçekten de, 1905 ile 1917 yılları arasında Plehanov, siyasette burjuvazinin dümen suyunda giden yarı nazariyatçı, yarı dar kafalı biri olarak boy göstermiştir.

Marks ve Engels'in, anarşistlerle olan tartışmalarında, devrimin devletle ilişkisi konusundaki görüşlerini en küçük ayrıntısına kadar nasıl açıkladıklarını daha önce görmüştük. Engels, Marks'ın *Gotha Programının Eleştirisi*'ne 1891 yılında yazdığı önsözde, «Biz —yani Engels ile Marks— o zamanlar (Birinci) Enternasyonal'in Lahey Kongresi[30] üzerinden daha iki yıl bile geçmediği halde, Bakunin ve onun anarşistlerine karşı en amansız mücadeleyi veriyorduk» diyordu.

Anarşistler Paris Komününe sanki kendi öğretilerini doğrulayan bir olaymış gibi «sahip çıkmaya» kalkışmışlar ve böylece Komünden çıkarılan derslerden ve Marks'ın bu derslere ilişkin tahlilinden hiç bir şey anlamadıklarını göstermişlerdi. Anarşizm, sözgelimi

eski devlet aygıtı *parçalanmalı mıdır*, onun yerine *ne* konulmalıdır gibi somut siyasi sorunların doğru çözümünün yakınından bile geçememiştir.

Oysa, devlet sorununu tümüyle geçiştirerek, Marksizmin Komünden önceki ve sonraki bütün bir gelişmesini *göz önüne almaksızın* «anarşizm ile sosyalizm» den söz etmek, kaçınılmaz olarak oportünizme kaymak demekti. Çünkü oportünizmin en çok istediği şey, az önce sözü edilen iki sorunun hiç *ortaya atılmamasıdır*. Bu bile oportünizm için *başlı başına* bir zaferdir.

2. KAUTSKY'NİN OPORTÜNİSTLERLE TARTIŞMASI

Hiç kuşkusuz, Kautsky'nin eserlerinin Rusça çevirileri, öteki dillerdeki çevirilerinden çok daha fazladır. Bazı Alman Sosyal-Demokratlarının, Kautsky'nin Rusya'da Almanya'dan daha çok okunduğunu şaka yollu söylemeleri yersiz değildir. (Parantez içinde belirtelim ki, bu şaka, onu ilk ortaya atanların sandıklarından çok daha derin bir tarihi anlam taşır: Rusya işçileri 1905'te dünyanın en iyi Sosyal-Demokrat edebiyatının en iyi eserleri için eşi görülmemiş ve son derece büyük bir talep göstermekle ve başka ülkelerle kıyaslandığında bu eserlerin görülmedik sayıda çeviri ve baskısını edinmekle, daha ileri bir komşu ülkenin muazzam tecrübesini bizim proletarya hareketimizin genç toprağına, deyim yerindeyse gittikçe artan bir hızla aktarmışlardır.)

Kautsky, ülkemizde, Marksizmi yaygınlaştırmasısının yanı sıra, oportünistlerle ve bunların başını çeken Bernstein'la yaptığı tartışmalarla özellikle ün kazanmıştır. Ama bir gerçek, hem de Kautsky'nin 1914-1915 büyük bunalımı sırasında inanılmayacak kadar utanç verici bir kafa karışıklığı ve sosyal şovenizm

savunuculuğu batağına nasıl düştüğünü araştırmayı görev biliyorsak gözden kaçırılamayacak bir gerçek hemen hiç bilinmemektedir. Bu gerçek şudur: Kautsky, Fransa'daki (Millerand ve Jaures) ve Almanya'daki (Bernstein) oportünizmin en önde gelen temsilcilerine karşı çıkmadan kısa bir süre önce oldukça büyük bir bocalama geçirmişti. 1901-1902 yıllarında Stuttgart'ta yayınlanan ve devrimci proleter görüşleri savunan Marksist gazete *Zarya*[31], Kautsky'nin 1900 yılında Paris'teki Enternasyonal Sosyalist Kongresinde[32] önerdiği gönülsüz, kaçamaklı ve oportünistlerle uzlaşan kararı «her yana çekilebilir» diye niteleyerek, Kautsky ile *tartışmaya girmek* zorunda kalmıştı. Kautsky'nin Almanya'da yayınlanan mektupları, Bernstein'a savaş açmadan kendisinin de ondan hiç de aşağı kalmayan tereddütler taşıdığını ortaya koymaktadır.

Ama bununla kıyaslanamayacak kadar büyük önem taşıyan nokta, Kautsky'nin oportünistlerle yaptığı bu tartışmada, sorunu ortaya koyuşunda ve ele alış tarzında, bugün onun Marksizme en son ihanetinin tarihini araştırırken, özellikle devlet sorununda oportünizme doğru sistemli bir eğilim gösterdiğini gözlemleyebilmemizdir.

Kautsky'nin oportünizme karşı ilk önemli eseri olan *Bernstein ve Sosyal-Demokrat Program*'ı alalım. Kautsky Bernstein'ı ayrıntılı bir biçimde çürütür; ama burada belirleyici olan şudur:

Bernstein, *Sosyalizmin Temelleri* adlı o ünlü, daha doğrusu namlı kitabında, Marksizmi «*Blankicilik*»le (o zamanda bu yana Rusya'daki oportünistler ve liberal burjuvalar tarafından devrimci Marksizmin temsilcileri Bolşeviklere karşı binlerce kez tekrarlanan bir suçlama) suçlar. Bununla ilgili olarak Bernstein, özellikle Marks'ın *Fransa'da İç Savaş* adlı eseri üzerinde du-

rur ve daha önce gördüğümüz gibi, Komün'den çıkarılan dersler konusunda Marks'ın görüşleri ile Proudhon'un görüşlerini büyük bir beceriksizlikle aynıymış gibi göstermeye çalışır. Bernstein aynı zamanda, Marks'ın *Komünist Manifesto*'ya 1872'de yazdığı önsözde vurguladığı sonuca, yani «işçi sınıfı eldeki devlet makinasına el koymakla yetinip onu kendi amaçları doğrultusunda kullanamaz» sözlerine özel bir ilgi gösterir.

Bu sözler Bernstein'ın öylesine «hoşuna gitmişti» ki, kitabında en azından üç kere tekrarlamıştı; ama en çarpıtılmış, oportünist bir biçimde yorumlayarak.

Daha önce de gördüğümüz gibi, Marks, işçi sınıfının bütün bir devlet makinasını *parçalaması, kırması, darmadağın etmesi* (Sprengung: patlama; Engels'in kullandığı deyim) gerektiğini söylemek istiyordu. Ama Bernstein'a bakılırsa, Marks bu sözleriyle sanki işçi sınıfını, iktidarı ele geçireceği zaman ortaya çıkabilecek aşırı devrimci coşkuya *karşı* uyarıyordu.

Marks'ın düşüncesi bundan daha bayağı ve iğrenç bir biçimde çarpıtılamaz.

Peki, Kautsky Bernsteincılığı ayrıntılı bir biçimde çürütürken nasıl davranmıştır öyleyse?

Kautsky, Marksizmin oportünizm tarafından bu noktada açıkça çarpıtılmasını tahlil etmekten kaçınmıştır. Kautsky, Engels'in, Marks'ın *Fransa'da İç Savaş* adlı eserine yazdığı önsözün yukarıya aldığımız bölümünü aktarmış ve Marks'a göre işçi sınıfının *eldeki* devlet makinasına el koymakla *yetinemeyeceğini*, ama genel olarak düşünüldüğünde *el koyabileceğini* söylemiştir, hepsi o kadar. Kautsky, Bernstein'ın Marks'a Marks'ın gerçek sözlerinin *tam tersini* yakıştırması ve Marks'ın ta 1852 yılından beri proletarya devriminin görevini devlet makinasını «parçala-

mak» olarak belirlemiş olması konusunda tek bir söz söylememiştir.

Bunun sonucunda, proletarya devriminin görevleri konusunda Marksizm ile oportünizm arasındaki en temel ayrım, Kautsky tarafından örtbas edilmiştir!

> «Proletarya diktatörlüğü sorununun çözümünü rahatlıkla geleceğe bırakabiliriz» demişti Kautsky, Bernstein'a «karşı» yazarken. (Almanca basım, s. 172)

Bu, Bernstein'a *karşı* bir polemik değil, özünde Bernstein'a verilmiş bir *taviz*, oportünizme teslimiyettir; çünkü bugün oportünistlerin istediği, proletarya devriminin görevlerine ilişkin bütün temel sorunların «rahatlıkla geleceğe bırakılması»ndan başka bir şey değildir.

Marks ve Engels, 1852'den 1891'e kadar kırk yıl boyunca, proletaryaya, devlet makinasını parçalaması gerektiğini öğretmişlerdir. Oysa 1899 yılında Kautsky, oportünistlerin bu noktada Marksizme tam anlamıyla ihanet etmeleriyle yüz yüze geldiğinde, bu makinayı parçalamanın gerekli olup olmadığı sorununun yerine; bu makinanın hangi somut biçimlerde parçalanacağı sorununu geçirmiş ve sonra da somut biçimlerin önceden bilinemeyeceği yolundaki «su götürmez» (ve kısır) bağnazca doğrunun ardına sığınmaya çalışmıştır!!

Proletarya partisinin işçi sınıfını devrime hazırlama konusundaki görevine ilişkin tutumları bakımından Marks ile Kautsky arasında derin bir uçurum vardır.

Şimdi de Kautsky'nin gene büyük ölçüde oportünist hataların çürütülmesine ayırdığı bir sonraki, daha olgun eserini, *Toplumsal Devrim* adlı broşürünü ele alalım. Bu broşürde yazar, özellikle «proletarya devri-

mi» ve «proletarya rejimi» sorunlarını konu edinmiştir. Bu incelemeyi yaparken son derece değerli pek çok şey söylemiş, ama iş devlet sorununa gelip çatınca onu *geçiştirmiştir*. Yazar, broşür boyunca devlet iktidarının ele geçirilmesinden söz eder, ama hepsi bu kadar; yani öyle bir formül seçer ki, iktidarı, devlet makinasını *parçalamaksızın* ele geçirme olanağını *kabul ettiği* ölçüde, oportünistlere taviz verir. Marks'ın 1872'de *Komünist Manifesto*'nun programında «köhnemiş» olduğunu ilan ettiği şeyin ta kendisini Kautsky 1902 yılında *diriltmektedir!*

Broşürde «toplumsal devrimin biçimleri ve silahları»na özel bir paragraf ayrılmıştır. Burada Kautsky siyasi genel grevden, iç savaştan, «modern büyük devletin bürokrasi ve ordu gibi baskı araçları»ndan söz eder; ama Komünün işçilere öğretmiş olduğu şey konusunda tek bir söz söylemez. Anlaşılan, Engels'in devlete «körü körüne saygı» konusunda özellikle Alman sosyalistlerini uyarmış olması boşuna değildi.

Kautsky, sorunu şöyle ele alır: Muzaffer proletarya «demokratik programı gerçekleştirecektir» der ve program maddelerini belirlemeye koyulur. Ama burjuva demokrasisinin yerine proletarya demokrasisinin geçirilmesi konusunda 1871 yılından çıkarılan dersle ilgili tek bir laf etmez. Kautsky, sorunu ele alırken şöyle «akla uygun» zevzekliklere sığınır:

> «Gene de şimdiki koşullarda başa gelemeyeceğimizi söylemeye bile gerek yoktur. Devrim geliştikçe bugünkü siyasi ve toplumsal yapımızı değiştirecek olan uzun ve engin bir mücadeleyi öngörür.»

Hiç kuşkusuz, atların yulaf yediğini ya da Volga'nın Hazar Denizine döküldüğünü söylemeye nasıl gerek yoksa, «bunu da söylemeye bile gerek yoktur.» An-

cak ne yazık ki, bu boş ve tumturaklı «engin» mücadele deyimi, devrimci proletarya açısından can alıcı önem taşıyan bir sorunu, başka bir deyişle *devrimci proletaryanın* devriminin daha önceki, proleter olmayan devrimlerden farklı olarak devlete ilişkin, demokrasiye ilişkin «engin» niteliğinin kendini *nerede* gösterdiği sorununu gözlerden gizlemek amacıyla kullanılmıştır.

Kautsky, oportünizme dehşet saçan *laflarla* savaş ilan etmesine, «devrim düşüncesi»nin önemini vurgulamasına (insan, işçilere devrimin somut derslerini öğretmekten korktuktan sonra «düşünce» neye yarar?), «devrimci idealizm her şeyin üstündedir» demesine ve İngiliz işçilerinin artık «küçük burjuvalardan farksız» olduklarını ilan etmesine karşın, bu sorunu gözlerden gizlemekle, *pratikte* bu son derece temel noktada oportünizme taviz verir.

> Kautsky, «sosyalist toplumda bürokratik (??), sendikalist, kooperatif, özel, en çeşitli işletme biçimleri yan yana bulunabilir» diye yazıyor. «...Bürokratik (??) bir örgütlenme olmadan ayakta duramayacak işletmeler vardır; örneğin, demiryolları. Burada demokratik örgütlenme şöyle biçimlenebilir: İşçiler çalışma kurallarını belirleyecek ve bürokratik aygıtın yönetimini denetleyecek bir çeşit parlamento oluşturan delegeler seçerler. Öbür işletmelerin yönetimi sendikalara aktarılabilir, daha başkalarıysa kooperatif işletmeler haline gelebilir» (Cenevre'de yayınlanan Rusça çeviri, 1903, s. 148, ve 115)

Bu görüş yanlıştır ve Marks ile Engels'in 1870'lerde Komünden çıkarılan dersleri örnek vererek yaptıkları açıklamalarla kıyaslanacak olursa geriye doğru bir adımdır.

Gerekli olduğu varsayılan «bürokratik» örgütlenme söz konusu olduğunda, demiryolları ile büyük çaplı makina sanayisindeki herhangi bir işletme, herhangi bir fabrika, büyük mağaza ya da büyük çaplı kapitalist tarım işletmesi arasında en küçük bir fark yoktur. Bütün bu tür işletmelerin tekniği, herkesin kendine düşen görevi yerine getirirken en sıkı disipline uymasını ve en büyük titizliği göstermesini kesinlikle zorunlu kılar; yoksa tüm işletme durabilir, makinalar ya da üretilen mallar zarar görebilir. Bütün bu tür işletmelerde işçiler hiç kuşkusuz *«bir çeşit parlamento* oluşturacak olan delegeleri seçeceklerdir».

Ancak bütün sorun, bu «parlamento çeşidi»nin, burjuva-parlamenter kurumları anladığımız anlamda bir parlamento *o l m a y a c a ğ ı d ı r.* Bütün sorun, bu «parlamento çeşidi»'nin, düşünceleri burjuva parlamentoculuğunun sınırlarını aşamayan Kautsky'nin hayal ettiği gibi sırf «çalışma kurallarını belirlemek ve bürokratik aygıtın yönetimini denetlemek»le *y e t i n m e y e c e ğ i d i r.* Sosyalist toplumda, işçi delegelerinden oluşan «parlamento çeşidi» hiç kuşkusuz «çalışma kurallarını belirleyecek» ve «aygıt»ın «yönetimini denetleyecektir», *a m a* bu aygıt «bürokratik» *o l m a y a c a k t ı r.* İşçiler, siyasi iktidarı ele geçirdikten sonra, eski bürokratik aygıtı paramparça edecekler, ta temellerine kadar parçalayacaklar, kökünden yok edeceklerdir; onun yerine, gene aynı işçi ve memurlardan oluşan yenisini geçirecekler, ama bu işçi ve memurların birer bürokrat olup çıkmamaları *i ç i n* hiç vakit kaybetmeden, Marks ve Engels'in ayrıntılı olarak belirledikleri şu önlemler alınacaktır: 1) Yalnızca seçim değil, aynı zamanda her an görevden uzaklaştırabilme; 2) bir işçiden daha yüksek ücret vermeme; 3) *herkes* tarafından denetim ve gözetimin he-

men uygulamaya konulması ve böylece bir süre için *herkesin* «bürokrat» olması, dolayısıyla da *h i ç k i m s e n i n* «bürokrat» haline gelememesi.

Kautsky, Marks'ın şu sözleri üzerinde zerre kadar kafa yormamıştır: «Komün parlamenter bir organ değil, hem yasama, hem de yürütme görevlerini bir arada üstlenmiş işleyen bir organdı.»

Kautsky, *(h a l k i ç i n o l m a y a n)* demokrasiyi *(h a l k a k a r ş ı o l a n)* bürokrasiyle le birleştiren burjuva parlamentoculuğu ile bürokrasinin kökünü kazımak üzere ivedi önlemler alacak ve bu önlemleri sonuna kadar, bürokrasi tamamen ortadan kaldırılıncaya kadar, halk için tam bir demokrasi sağlanıncaya kadar uygulayabilecek olan proletarya demokrasisi arasındaki farkı azıcık olsun kavramamıştır.

Kautsky burada devlete duyulan o aynı «körü körüne saygı»yı ve bürokrasiye duyulan «körü körüne inancı» göstermektedir.

Şimdi de, Kautsky'nin oportünistlere karşı kaleme aldığı eserlerin sonuncusu ve en iyisine, *İktidar Yolu* adlı broşürüne geçelim (bu broşür, ülkede gericiliğin doruğuna vardığı sıralarda, 1909'da yayınlandığından, sanmıyorum ki Rusçaya çevrilmiş olsun). Bu broşür, 1899'da Bernstein'a karşı yazılan broşürdeki gibi genel olarak devrim programını ele almadığı ya da 1902'de yayınlanan *Toplumsal Devrim* adlı broşürdeki gibi ne zaman meydana geldiğine bakmaksızın toplumsal devrimin görevlerini ele almadığı ölçüde, ileriye doğru atılmış önemli bir adım sayılır; broşür, «devrimler çağı»nın *yaklaşmakta* olduğuna inanmamızı sağlayan somut koşulları ele alır.

Yazar, genel olarak uzlaşmaz sınıf çelişmelerinin keskinleşmesine ve bunda özellikle önemli bir rol oy-

nayan emperyalizme açık seçik işaret eder. Batı Avrupa'da «1789-1871» devrimci döneminden sonra, der yazar, Doğuda 1905'te buna benzer bir dönem başlamıştır. Bir dünya savaşı, gözdağı veren bir hızla yaklaşmaktadır. «Proletarya artık devrimin zamansız olduğundan söz edemez.» «Devrimci bir döneme girmiş bulunuyoruz.» «Devrim çağı başlıyor.»

Bu sözler son derece açıktır. Kautsky'nin bu broşürü, Alman Sosyal-Demokrasisinin savaştan önceki *yüksek vaatlerini,* savaş patlak verdiği zaman —beraberinde Kautsky'yi de sürükleyerek— içine düştüğü aşağılık durumla karşılaştırmayı mümkün kılmaktadır. «Bugünkü durum» diye yazıyordu Kautsky incelediğimiz broşürde, «bizim (yani Alman Sosyal-Demokrasisinin) kolaylıkla, gerçekte olduğumuzdan daha ılımlı görünmemiz tehlikesini taşımaktadır». Gerçekteyse, Alman Sosyal-Demokrat Partisi göründüğünden çok daha ılımlı ve oportünist çıktı!

İşte bu yüzden, Kautsky'nin, özellikle «*siyasi* devrim» in tahliline ayırdığını kendisinin söylediği broşürde, devrimler çağının başlamış olduğunu böylesine kesin bir dille açıklamasına karşın, devlet sorununu gene tümüyle geçiştirmiş olması daha da ilginçtir.

Bu sorunla ilgili bütün bu geçiştirmeler, bu savsaklama ve kıvırtmalar kaçınılmaz olarak kapağı tamamen oportünizme atmakla sonuçlanmıştır. Şimdi de bunu ele almamız gerekiyor.

Denilebilir ki, Alman Sosyal-Demokrasisi, Kautsky'nin ağzından şunu ilan etmiştir: Ben devrimci görüşlere bağlıyım (1899), özellikle proletaryanın toplumsal devriminin kaçınılmaz olduğunu kabul ediyorum (1902), yeni bir devrimler çağının açıldığını kabul ediyorum (1909). Gelgelelim, proletarya devriminin devlet konusundaki görevleri sorununun ortaya atıldığı

şu günlerde, Marks'ın daha 1852 yılında söylediklerinden vazgeçiyorum (1912).

Kautsky'nin Pannekoek* ile tartışmasında, sorun işte bu kadar açık konulmuştu.

3. KAUTSKY'NİN PANNEKOEK'LE TARTIŞMASI

Pannekoek, Kautsky'ye karşı çıkarken, safları arasında Rosa Luksemburg, Karl Radek ve daha başkalarının da bulunduğu «sol radikal» akımın bir temsilcisi olarak belirdi. Bunlar devrimci taktikleri savunuyorlar ve Kautsky'nin Marksizm ile oportünizm arasında ilkesiz bir biçimde bocalayıp duran «orta yolcu» tutumu benimsemekte olduğunda birleşiyorlardı. Bu görüş, (yanlış olarak Marksist denilen) bu «orta yolcu» akım ya da Kautskyciliğin kendisini alabildiğine iğrenç sefilliğiyle açığa vurduğu savaş tarafından tamamen doğrulandı.

Pannekoek, devlet sorununa değindiği «Kitle Eylemi ve Devrim» (*Neue Zeit*, 1912, Cilt 30, 2) adlı bir yazısında, Kautsky'nin tutumunu «pasif bir radikalizm», «kollarını kavuşturup bekleme teorisi» olarak niteliyordu. «Kautsky devrim sürecini görmeyi reddediyor» diye yazıyordu (s. 616). Pannekoek, bu konuyu incelerken, bizi ilgilendiren soruna, yani proletarya devriminin devlete ilişkin görevleri sorununa değiniyordu.

«Proletaryanın mücadelesi» diye yazıyordu Pan-

---

* *Anton Pannekoek* (1873-1960), Hollandalı Sosyal Demokrat. Hollanda Sosyal-Demokrat İşçi Partisinin sol kanadının yayın organı *De Tribune* gazetesinin kurucularındandır. 1918-1921 yılları arasında Hollanda Komünist Partisine katıldı, Komintern çalışmalarında yer aldı, ancak «sol» sekter bir tutum benimsedi. 1921'de Partiden ayrıldı ve siyasetle ilişkisini kesti. —Ç.N.

nekoek, «yalnızca devlet iktidarı **uğrunda** burjuvaziye karşı bir mücadele değil, aynı zamanda devlet iktidarına karşı bir mücadeledir... Proletarya devriminin içeriği, devlet iktidarı araçlarının, proletaryanın iktidar araçlarının yardımıyla yıkılması ve dağıtılmasıdır (Auflösung)... Mücadele ancak, bu mücadelenin sonucunda devlet örgütü bütünüyle yok edildiği zaman sona erecektir. O zaman, çoğunluğun örgütü, egemen azınlığın örgütünü yok ederek üstünlüğünü kanıtlamış olacaktır.» (s. 548)

Pannekoek'ün düşüncelerini sunduğu formülde ciddi eksiklikler vardır, ama gene de anlamı açıktır; ve Kautsky'nin bu formüle karşı *nasıl* mücadele ettiğini ortaya koymak ilginç olacaktır.

«Bugüne kadar» diye yazıyordu Kautsky, «Sosyal-Demokratlar ile anarşistler arasındaki fark, Sosyal-Demokratların devlet iktidarını ele geçirmek istemelerine karşılık, anarşistlerin devlet iktidarını yıkmak istemeleri olmuştur. Pannekoek ise her ikisini de istiyor.» (s. 724)

Gerçi Pannekoek'ün açıklaması kesinlik ve somutluktan yoksundur —Pannekoek'ün yazısındaki bu konuyla hiç bir ilişkisi bulunmayan öteki eksikliklerin sözünü etmiyoruz— ama Kautsky özellikle Pannekoek tarafından ortaya konulan *ilke* sorununun üzerine atlamış ve *bu temel ilke sorununda* Marksist tutumu tamamen terk ederek bütünüyle oportünizmin safına geçmiştir. Kautsky'nin, Sosyal-Demokratlar ile anarşistler arasındaki farkı tanımlayışı baştan aşağı yanlıştır; Kautsky, Marksizmi bütün bütüne bayağılaştırmakta ve çarpıtmaktadır.

Marksistler ile anarşistler arasındaki fark şudur: (1) Marksistler, devletin tamamen ortadan kalkması-

nı hedef almakla birlikte, bu hedefe ancak sınıfların sosyalist devrim tarafından ortadan kaldırılmasından sonra, devletin yok olup gitmesine yol açan sosyalizmin kurulmasının bir sonucu olarak erişilebileceğini kabul ederler; anarşistlerse, devletin ortadan kaldırılabileceği koşulları kavrayamadıkları için, devleti akşamdan sabaha bütünüyle ortadan kaldırmak isterler. (2) Marksistler, siyasi iktidarı ele geçirdikten sonra proletaryanın, eski devlet makinasını tepeden tırnağa parçalaması ve onun yerine, silahlı işçilerin örgütlenmesinden oluşan, Komün örneğine uygun yeni bir devlet makinasını geçirmesi gerektiğini kabul ederler; anarşistlerse, devlet makinasının parçalanmasında diretmekle birlikte, proletaryanın bunun yerine *neyi* geçireceği ve devrimci iktidarını *nasıl* kullanacağı konusunda en küçük bir berrak görüşe asla sahip değildirler; dahası anarşistler, devrimci proletaryanın devlet iktidarını kullanmasını, onun devrimci diktatörlüğünü bile reddederler. (3) Marksistler, proletaryanın şimdiki devlettten yararlanarak devrime hazırlanmasını isterler; anarşistlerse, bunu reddederler.

Bu tartışmada Marksizmi temsil eden, Kautsky değil, Pannekoek'tür. Çünkü Marks proletaryanın, eski devlet aygıtının el değiştirmesi anlamında devlet iktidarını ele geçirmekle yetinemeyeceğini, bu aygıtı parçalamak, kırmak ve onun yerine yenisini geçirmek zorunda olduğunu öğretmişti.

Kautsky Marksizmi terk ederek oportünistlerin kampına geçmektedir, çünkü oportünistlerin asla kabul etmedikleri bir şey olan devlet makinasının parçalanması Kaustky'nin görüşleri arasından uçup gitmekte ve Kautsky devletin «ele geçirilmesi»nin oportünistler tarafından basit bir çoğunluk elde etme olarak yorumlanabilmesi için açık kapı bırakmaktadır.

Kautsky, Marksizmde yaptığı çarpıtmayı örtbas edebilmek için tam bir medrese alimi gibi davranmaktadır: Marks'ın kendisinden bir «alıntı»yı öne sürmektedir. Marks 1850'de, «iktidarın, devlet otoritesinin elinde belirleyici bir biçimde merkezleşmesi»nin gerekli olduğunu yazmıştı; Kaustky de zafer kazanmış bir komutan edasıyla soruyor: Yoksa Pannekoek «merkeziyetçiliği» yıkmak mı istiyor?

Bu, Bernstein'ın, merkeziyetçiliğe karşı federalizm konusunda Marksizmin görüşlerini Proudhonculuğun görüşleriyle bir tutmasına benzer bir cambazlıktan başka bir şey değildir.

Kautsky'nin yaptığı «alıntı»nın konuyla uzak yakın bir ilişkisi yoktur. Eski devlet makinasında da, yeni devlet makinasında da merkeziyetçilik olabilir. İşçiler kendi silahlı güçlerini gönüllü olarak birleştirirlerse, bu merkeziyetçilik olur; ama merkezi devlet aygıtının —sürekli ordu, polis ve bürokrasi— «tamamen parçalanması»na dayanan bir merkeziyetçilik olur. Kautsky, Marks ve Engels'in Komünle ilgili çok iyi bilinen görüşlerini gözardı ederek ve konuyla en küçük bir ilgisi bulunmayan bir alıntıyı bulup ortaya atarak, düpedüz bir dolandırıcı gibi davranıyor.

«...Belki de Pannekoek» diye devam ediyor Kautsky, «memurların devlet görevlerini kaldırmak istemektedir? Ama bırakalım devlet yönetimini, memurlar olmadan partide ve sendikalarda bile iş göremiyoruz. Bizim programımız, devlet memurlarının kaldırılmasını değil, halk tarafından seçilmesini talep etmektedir... Biz burada, 'geleceğin devleti'nin yönetim aygıtının hangi biçimi alacağını değil, bizim siyasi mücadelemizin devlet iktidarını ele geçirmeden önce (altını çizen Kautsky) ortadan kaldırıp kal-

dırmayacağını (kelimesi kelimesine, dağıtıp dağıtmayacağını: auflöst) tartışıyoruz. Memurlarıyla birlikte hangi bakanlık ortadan kaldırılabilir?» Ardından eğitim, adalet, maliye ve savaş bakanlıkları sıralanıyor. «Hayır, hükümete karşı siyasi mücadelemiz, şimdiki bakanlıkların bir tekini bile kaldırmayacaktır... Yanlış anlama olmasın diye tekrarlıyorum: burada, zafere ulaşan Sosyal-Demokrasinin 'geleceğin devleti'ne hangi biçimi vereceğini değil, şimdiki devletin muhalefetimiz tarafından nasıl değiştirileceğini tartışıyoruz.» (s. 725)

Düpedüz cambazlıktır bu; çünkü Pannekoek'ün ortaya attığı sorun, *devrim* sorunuydu. Hem yazısının başlığı, hem de az önce aktarılan bölümler bunu açıkça göstermektedir. Kautsky, «muhalefet» sorununa geçivermekle, devrimci bakış açısının yerine oportünist bakış açısını koymaktadır. Onun söylediklerinin anlamı şudur: Şu anda muhalefetiz; iktidarı ele geçirdikten *sonra* ne olacağımıza gelince, bunu o zaman görürüz. *Devrim uçup gitmiştir!* İşte oportünistlerin istediği de tam budur.

Söz konusu olan, muhalefet ya da genel olarak siyasi mücadele değil, *devrimdir.* Devrim, proletaryanın, «yönetim aygıtı»nı ve *tüm* devlet makinasını *parçalamasından* ve onun yerine silahlı işçilerden oluşan yeni bir devlet makinası geçirmesinden başka bir şey değildir. Kautsky, «bakanlıklar»a «körü körüne bir saygı» göstermektedir; oysa bunların yerini, niçin sözgelimi egemen ve her türlü yetkiye sahip İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetlerine bağlı olarak çalışan uzman komiteleri almasın?

Söz konusu olan, kesinlikle, «bakanlıklar»ın kalıp kalmayacağı, «uzman komiteleri»nin ya da daha başka

birtakım kurumların kurulup kurulmayacağı değildir; bu son derece önemsizdir. Sorun şudur: Eski devlet makinası (burjuvaziye binlerce bağla bağlanmış ve günlük işlere ve uyuşukluğa batmış bulunan eski devlet makinası) kalacak mıdır, yoksa *parçalanarak* yerine *yeni* bir devlet makinası mı geçirilecektir? Devrim, yeni sınıfın, *eski* devlet makinasının yardımıyla komuta etmesi, yönetmesi değil, bu sınıfın bu makinayı *parçalaması* ve *yeni* bir makinanın yardımıyla komuta etmesi, yönetmesidir. Kautsky, Marksizmin bu *temel* düşüncesini ya gözlerden kaçırmaktadır ya da onu zerre kadar kavramamıştır.

Kautsky'nin memurlarla ilgili sorusu, onun Komünden çıkarılan dersleri ya da Marks'ın öğretilerini kavramadığını açıkça göstermektedir. «Memurlar olmadan partide ve sendikalarda bile iş göremiyoruz...»

Kapitalizm koşullarında, burjuvazinin hakimiyeti altında, memurlar olmadan iş göremeyiz. Kapitalizm proletaryayı ezmekte, emekçi yığınları köleleştirmektedir. Kapitalizm koşullarında demokrasi, ücretli köleliğin ve halkın yoksulluk ve sefaletinin tüm koşulları tarafından sınırlandırılmış, kısıtlanmış, budanmış ve kötürüm bırakılmış durumdadır. İşte siyasi örgütlerimizdeki ve sendikalardaki görevlilerin, kapitalizm koşulları tarafından yozlaştırılmalarının —ya da yozlaşma eğilimi göstermelerinin— ve bürokratlar haline gelme, yani kitlelerden kopuk ve kitlelerin *üzerinde* ayrıcalıklı kişiler haline gelme eğilimine kapılmalarının biricik nedeni budur.

Bürokrasinin *özü* budur; ve kapitalistler mülksüzleştirilinceye ve burjuvazi alaşağı edilinceye kadar proleter görevliler *bile* kaçınılmaz olarak belli ölçüde «bürokratlaşacaklardır.»

Kautsky'ye bakılırsa, sosyalizm koşullarında se-

çimle işbaşına gelmiş görevliler kalacağına göre, memurlar da kalacak, bürokrasi de kalacaktır! İşte Kaustky de tam bu noktada yanılmaktadır. Marks, özellikle Komün örneğini vererek, sosyalizm koşullarında, memurların seçimle işbaşına gelmeleri ilkesinin yanı sıra her an görevden alınabilmeleri *ilkesi de uygulamaya konuldukça ve* ücretler ortalama işçi ücretleri düzeyine *indirildikçe, ayrıca* parlamenter kurumların yerini «yasama ve yürütme görevlerini bir arada üstlenmiş işleyen organlar» *aldıkça*, görevlilerin artık» «bürokratlar», «memurlar» olmaktan çıkacaklarını göstermişti.

Kautsky'nin Pannekoek'e karşı ileri sürdüğü bütün görüşler, özellikle de memurlar olmadan parti ve sendika örgütlerimizde bile işleri yürütemediğimiz yolundaki müthiş görüşü, özünde, Bernstein'ın genel olarak Marksizme karşı öne sürdüğü eski «görüşler»in bir tekrarından başka bir şey değildir. Bernstein, dönekliğini gözler önüne seren *Sosyalizmin Temelleri* adlı kitabında, «ilkel» demokrasi düşüncesine karşı «doktriner demokrasi» —bağlayıcı hükümler, ücretsiz memurlar, iktidarsız merkezi temsil organları vb.— dediği şeye karşı savaşır. Bu ilkel demokrasinin sağlıksız olduğunu kanıtlamak için Bernstein, karı-koca Webblerin yorumladıkları biçimiyle İngiliz trade-unionlarının* deneyinden söz eder. Bernstein'a bakılırsa, «mutlaka özgürlük içinde» yetmiş yıllık gelişme (Almanca basım, s. 137) trade-unionları ilkel demokrasinin yürümediğine inandırmış ve onun yerine bildiğimiz demokrasiyi, yani bürokrasiyle birleşmiş parlamentoculuğu koymuşlardır.

Gerçekte trade-unionlar «mutlak özgürlük için-

---

* Sendikalarının. —Ç.N.

de» değil, *«mutlak kapitalist kölelik içinde»* gelişmişlerdir ve bu koşullarda hiç kuşkusuz hükmünü sürdüren kötülüğe, şiddete, yalan dolana, yoksulların «yüksek» yönetim işlerinin dışında bırakılmasına birtakım tavizler verilmesi «kaçınılmazdır». Sosyalizm koşullarında «ilkel» demokrasi kaçınılmaz olarak birçok yönüyle yeniden canlanacaktır; çünkü uygar toplumun tarihinde halk *kitleleri* ilk kez yalnızca oylama ve seçimlere değil, aynı zamanda *günlük yönetim işlerine* de *bağımsız* olarak katılacakları bir düzeye geleceklerdir. Sosyalizm koşullarında *h e r k e s* sırayla yönetecek ve çok geçmeden hiç kimsenin yönetmemesine alışacaktır.

Eleştirici ve tahlilci dehasıyla Marks, Komünün pratik önlemlerinde, oportünistlerin korktukları ve ödleklilerinden burjuvaziyle bağlarını geri dönülmez bir biçimde koparmaya yanaşmadıkları için kabul etmek istemedikleri, anarşistlerin ise ya çok aceleci oldukları için ya da büyük toplumsal değişikliklerin koşullarını hiç anlayamadıkları için görmek istemedikleri *dönüm noktasını* görmüştür. Tam bir bağnazlığa saplanmış ve için için yalnızca devrime, devrimin yaratıcı gücüne inanmamakla kalmayıp aynı zamanda ondan ölesiye korkan (bizim Menşeviklerimiz, Sosyalist-Devrimcilerimiz gibi) oportünist, şu görüşü ileri sürer: «Eski devlet makinasını yok etmeyi aklımızdan bile geçirmemeliyiz; bakanlıklar ve memurlar olmadan nasıl iş görürüz?»

Anarşist (tabii o da anarşistlerin en iyisi; yoksa Sayın Kropotkin ve kafadarlarını izleyerek burjuvazinin dümen suyunda gidenler değil) şu görüşü savunur: «Biz *yalnızca* eski devlet makinasını ortadan kaldırmayı düşünmeliyiz; daha önceki proletarya devrimlerinin *somut* derslerine dalmanın ve ortadan kal-

dırılan şeyin yerine *neyin* ve *nasıl* konulacağını incelemenin hiç bir yararı yoktur.» Bunun sonucunda, anarşistin taktikleri, hem kitle hareketinin pratik koşullarını göz önüne almanın, hem de somut sorunları çözmek üzere aman tanımayan bir gözüpeklikle devrimci çaba göstermenin taktikleri olacak yerde, *umutsuzluğun* taktikleri olur çıkar.

Marks, bize, her iki hatadan da kaçınmak gerektiğini öğretir. Bize, hem eski devlet makinasının ortadan kaldırılmasında en büyük gözüpeklikle hareket etmeyi, hem de sorunu somut olarak koymayı öğretir: Komün, birkaç haftalık bir süre içinde, daha geniş bir demokrasi sağlamak ve bürokrasinin kökünü kazımak üzere birtakım önlemler alarak, *yeni*, proleter bir devlet makinasını inşa etmeye *başlamasını bilmişti*. Komüncülerden, devrimci gözüpekliğin ne demek olduğunu öğrenelim; onların pratik önlemlerinde, ivedilikle uygulanabilir ve hemen gerçekleştirilebilir önlemlerin *anahatlarını* görelim; işte o zaman, *bu yolu izleyerek*, bürokrasinin tümüyle ortadan kalkmasını sağlarız.

Bürokrasinin ortadan kaldırılabilmesini güvence altına alan olgu şudur: Sosyalizm, işgücünü kısaltacak, *kitleleri* yeni bir hayat düzeyine yükseltecek, halkın *çoğunluğu* için istisnasız *h e r k e s i n* «devlet görevleri»ni yerine getirebileceği koşulları yaratacak ve bu da genel olarak devletin her türlü biçiminin *tamamen yok olup gitmesine* yol açacaktır.

> «Kitle grevinin hedefi» diye devam eder Kautsky, «hiç bir zaman devlet iktidarını **ortadan kaldırmak** olamaz; kitle grevinin tek hedefi, belli bir konuda hükümetten taviz koparmak ya da düşman bir hükümetin yerine proletaryaya karşı daha tavizkar (entgegenkommende) bir hükümeti geçirmek olabi-

> lir... Ama kitle grevi» (yani, proletaryanın düşman bir hükümete karşı zaferi) «hiç bir zaman, hiç bir koşul altında, devlet iktidarının **ortadan kalkmasına** yol açamaz; yalnızca, **devlet iktidarı içindeki** güçler ilişkisinde belli bir **yer değiştirmeye** (Verschiebung) yol açabilir... Bizim siyasi mücadelemizin hedefi, şimdiye kadar olduğu gibi, devlet iktidarını, parlamentoda çoğunluk elde ederek ve parlamentoyu hükümetin efendisi haline getirerek ele geçirmek olarak kalmaktadır.» (s. 726, 727, 732)

En katıksız ve en bayağı oportünizmden başka bir şey değildir bu: Devrimi sözde kabul ederken, gerçekte reddetmek. Kautsky'nin düşünceleri, «proletaryaya karşı daha tavizkar... bir hükümet»ten ileri gitmiyor; bu, *Komünist Manifesto*'nun «proletaryanın hakim sınıf olarak örgütlenmesini» öngördüğü 1847 yılıyla kıyaslandığında, dar kafalılığa doğru atılmış bir geri adımdır.

Kautsky, hepsi de «proletaryaya karşı daha tavizkar» bir hükümet uğrunda **savaşmayı kabul eden** Scheidemannlarla, Plehanovlarla ve Vanderveldelerle o pek sevdiği «birliği» gerçekleştirmek zorunda kalacaktır.

Ama biz bu sosyalizm hainleriyle bütün bağlarımızı koparacak ve silahlı proletaryanın kendisinin *hükümet olabilmesi* için eski devlet makinasının tamamen ortadan kaldırılması uğrunda savaşacağız. Bu ikisi, birbirinden tamamen farklı şeylerdir.

Kautsky, «devlet iktidarı içindeki güçler ilişkisinde bir yer değiştirme» uğrunda, «parlamentoda çoğunluğun elde edilmesi» ve parlamentonun «hükümetin efendisi» haline getirilmesi uğrunda çalışmaya can atan Legienlerin ve Davidlerin, Plehanovların, Tsere-

telilerin ve Çernovların yüksek meclisine katılmak zorunda kalacaktır. Oportünistlerin bütünüyle kabul edebileceği ve her şeyi burjuva parlamenter cumhuriyetinin sınırları içinde tutan ne kadar da yüce bir hedef!

Ama biz oportünistlerle bütün bağlarımızı koparacağız; ve sınıf bilincine varmış tüm proletarya mücadelede bizimle birlikte olacaktır, hem de «güçler ilişkisinde bir yer değiştirme» uğrundaki mücadelede değil, *burjuvazinin alaşağı edilmesi*, burjuva parlamentoculuğunun *yok edilmesi* uğrundaki, Komün örneğine uygun bir demokratik cumhuriyet ya da bir İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri cumhuriyeti uğrundaki, proletaryanın devrimci diktatörlüğü uğrundaki mücadelede.

***

Uluslararası sosyalizmde, Kautsky'nin sağında, Almanya'daki *Aylık Sosyalist Dergi*[33] (Legien, Devid, Kolb ve içlerinde Stauning ve Branting gibi İskandinavların da bulunduğu daha birçokları); Fransa ve Belçika'da Jaures ve Vandervelde'nin izleyicileri; Turati, Treves ve İtalyan Partisinin sağ kanadının öteki temsilcileri; İngiltere'de Fabianlar ve «Bağımsızlar» (aslında her zaman Liberallere bağımlı olmuş olan Bağımsız İşçi Partisi)[34] ve benzerleri gibi akımlar vardır. Parlamenter çalışmalarda ve parti basınında çok büyük ve çoğu zaman da ağır basan bir rol oynayan bütün bu beyzadeler, proletarya diktatörlüğünü açıktan açığa reddetmekte ve apaçık bir oportünist siyaset izlemektedirler. Bu beyzadelerin gözünde, proletarya «diktatörlüğü» demokrasiyle «çelişmektedir»!! Gerçekten de, özünde, bunlarla küçük burjuva demokratları arasında hiç bir fark yoktur.

Bu durumu göz önüne alacak olursak, İkinci Enternasyonal'in, resmi temsilcilerinin büyük çoğunluğunun şahsında, tepeden tırnağa oportünizme battığı sonucuna pekala varabiliriz. Komün deneyi, yalnızca unutulmakla kalmamış, aynı zamanda çarpıtılmıştır. Onlar, işçilere, eyleme geçme, eski devlet makinasını parçalama, onun yerine yeni bir devlet makinası geçirme ve böylece siyasi hakimiyetlerini toplumun sosyalist yeniden inşasının temeli haline getirme vaktinin yaklaşmakta olduğu düşüncesini aşılamak şöyle dursun, gerçekte kitlelere bunun tam tersini öğütlemişler ve «iktidarın ele geçirilmesi»ni oportünizme binlerce açık kapı bırakacak biçimde sunmuşlardır.

Emperyalist rekabet sonucunda genişlemiş bir askeri aygıta sahip olan devletlerin, dünyaya İngiltere'nin mi, yoksa Almanya'nın mı —şu mali sermayenin mi, yoksa bu mali sermayenin mi —hükmedeceği sorununu çözmek amacıyla milyonlarca insanı yok eden askeri canavarlara dönüştüğü bir zamanda, proletarya devriminin devletle ilişkisi sorununun çarpıtılması ve örtbas edilmesinin çok büyük bir rol oynaması kaçınılmazdı.*

---

* Elyazması şöyle devam ediyor:

YEDİNCİ BÖLÜM

1905 VE 1917 RUSYA DEVRİMLERİNİN TECRÜBESİ

Bu bölümün başlığında belirtilen konu o kadar geniştir ki, bu konuda ciltler dolusu yazılabilir ve yazılmalıdır da. Ama hiç kuşkusuz bu broşürde, tecrübenin kazandırdığı en önemli derslerle, doğrudan doğruya proletaryanın devrimde devlet iktidarına ilişkin görevlerine ışık tutan derslerle yetinmemiz gerekecektir. (Elyazması burada kesiliyor: — *Yayınlayan*)

BİRİNCİ BASIMA SONSÖZ

Bu broşür, 1917 Ağustos ve Eylülünde kaleme alındı. «1905 ve 1917 Rusya Devrimlerinin Tecrübesi» başlığını taşıyan bundan sonraki, yedinci bölümün taslağını hazırlamış bulunuyordum. Ama başlığı dışında, bölümle ilgili tek bir satır yazacak zamanım olmadı; siyasi bir bunalım, 1917 Ekim Devriminin arifesi beni «engelledi». Böyle «engelleme» ye can kurban; ama broşürün ikinci bölümünün («1905 ve 1917 Rusya Devrimlerinin tecrübesi») yazılmasının, sanırım uzun bir süre ertelenmesi gerekecek. «Devrim tecrübesi»ni yaşamak, devrim tecrübesi üzerine yazmaktan daha zevkli ve yararlıdır.

Yazar

Petrograd
30 Kasım 1917

Ağustos-Eylül 1917'de yazıldı. 1918'de *Jizn i Znaniye* Yayınları tarafından broşür olarak yayınlandı.

1919'da *Kommunist* Yayınları tarafından yayınlanan broşürün metnine uygun olarak basıldı ve elyazmasıyla ve 1918 basımıyla karşılaştırıldı.

N O T L A R

1 Lenin, *Devlet ve Devrim*'i 1917 Ağustos ve Eylülünde gizlilik koşullarında yazdı. Lenin, devlet sorununun teorik bakımdan geliştirilmesinin, gerekliliğinden ilk kez 1916 yılının ikinci yarısında söz etmişti. O sıralar, «Gençlik Enternasyonali» (bkz. *Toplu Eserler*, Cilt 23, s. 163-166) başlıklı yazısını kaleme aldı. Bu yazısında Lenin, Buharin'in devlet sorununa ilişkin Marksist olmayan tutumunu eleştiriyor ve Marksizmin devlet konusundaki tutumu üzerine ayrıntılı bir yazı yazmayı vadediyordu. A.M. Kollontay'a yazdığı 17 Şubat 1917 tarihli mektupta ise, devlet konusundaki Marksist tutumla ilgili gerekli malzemeyi hazırlama işini hemen hemen bitirdiğini söylüyordu. Bu malzeme, sık elyazısıyla yazılmış olarak *Marksizm ve Devlet* başlıklı mavi kaplı bir defterde bulunuyordu. Defter, Marks ve Engels'den alıntıları; Kautsky, Pannekoek ve Bernstein'ın kitaplarından alınmış bölümleri; ve Lenin'in eleştirici düşüncelerini, çıkardığı sonuçları ve vardığı genellemeleri kapsıyordu.

Hazırlanan taslağa göre, *Devlet ve Devrim* yedi bölümden oluşacaktı, ama yedinci ve sonuncu bölüm, «1905 ve 1917 Rusya Devrimlerinin Deneyi» yazılamadı. Elimizde bu bölümle ilgili yalnızca bir taslak var (bkz. *Lenin'den Seçmeler*, Cilt 21, Rusça basım, 1933, s. 25-26). Lenin, kitabın yayınlanmasıyla ilgili olarak yayıncıya yazdığı notta, «bu yedinci bölümün tamamlanması çok zaman alırsa ya da bu bölüm kitabı çok kalınlaştıracaksa, ilk altı bölümün Birinci Kısım olarak ayrı yayınlanmasını» bildirmişti.

Elyazmasının ilk sayfasında, kitabın yazarı olarak F.F. İvanovski takma adı görülüyor. Lenin, bu takma adın, kitabın Geçici Hükümet tarafından toplatılmaması için kullanılmasını önermişti. Kitap, 1918 yılına kadar yayınlanamadı; yayınlandığı zaman ise takma ada artık gerek kalmamıştı. Kitabın, Lenin tarafından İkinci Bölüme eklenen «Marks 1852'de Sorunu Nasıl Koyuyordu?» kısmını içeren ikinci basımı 1919 yılında yayınlandı. [s. 3]

2 *Fabianlar:* Bir İngiliz burjuva aydınları grubu tarafından 1884'de kurulan reformcu ve oportünist Fabian Derneği'nin üyeleri. Dernek, adını, oyalayıcı taktikleri ve kesin savaşlardan kaçınmasıyla ün yapmış Romalı general Fabius Cunctator'dan («Geciktirici») almıştı. Fabian Derneği, Lenin'in de belirttiği gibi «oportünizmin ve liberallerin işçi siyasetinin en kusursuz ifadesi»ni temsil ediyordu. Fabianlar, proletaryayı sınıf mücadelesinden saptırmaya çalıştılar ve kapitalizmden sosyalizme geçişin reformlar aracılığıyla yavaş yavaş barışçı yoldan mümkün olduğunu savundular. Emperyalist dünya savaşı (1914-1918) sırasında sosyal-şoven bir tutum takındılar. Fabianlar konusunda, Lenin'in «*J.F. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marks ve Ötekilerin F. A. Sorge ve Ötekilere Mektupları*'nın Rusça Basımına Önsöz» *(Toplu Eserler,* Cilt 12, s. 359-378), «Rusya Devriminde Sosyal-Demokrasinin Toprak Programı» *(Toplu Eserler,* Cilt 15, s. 177) ve «İngiliz Pasifizmi ve İngilizlerin Teori Sevmezlikleri» *(Toplu Eserler,* Cilt 21, s. 260-265) adlı yazılarına bakınız. [s. 8]

3 Bkz. Friedrich Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni,* Sol Yayınları, Ankara, Eylül 1974. [s. 13]

4 Bkz. Friedrich Engels, *Anti-Dühring,* Sol Yayınları, Ankara, Mart 1975. [s. 25]

5 Bkz. Karl Marks, *Felsefenin Sefaleti,* Sol Yayınları, Ankara, Ekim 1966. [s. 31]

6 Bkz. Karl Marks ve Friedrich Engels, *Komünist Partisi Manifestosu,* Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, Mart 1976. [s. 31]

7 Bkz. Karl Marks, *Gotha Programının Eleştirisi.* (Karl Marks ve Friedrich Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi,* Sol Yayınları, Ankara, Kasım 1969)

Gotha Programı: Almanya Sosyalist İşçi Partisinin 1875'teki Gotha Kongresinde benimsediği program. Bu kongrede, daha önce ayrı olan iki Alman sosyalist partisi, yani Eisenachçılar ile Lassalleciler birleşmişti. Eisenachçılar bütün önemli sorunlarda Lassallecilere taviz verdikleri ve Lassalleci formülleri kabul ettikleri için bu program baştan aşağı oportünist bir programdı. Marks ve Engels, Gotha Programını amansızca eleştirdiler. [s. 31]

8 Bkz. Karl Marks, *Felsefenin Sefaleti,* Sol Yayınları, Ankara, Ekim 1966. [s. 33]

9 Bkz. Karl Marks ve Friedrich Engels, *Komünist Partisi Manifestosu,* Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, Mart 1976. [s. 34]

10 Bkz. Karl Marks, *Louis Bonaparte'ın 18. Brumaire'i*, Köz Yayınları, İstanbul, Nisan 1975. [s. 39]

11 *Die Neue Zeit:* 1883'ten 1923'e kadar Stuttgart'ta yayınlanan bir Alman Sosyal-Demokrat dergisi. Dergi, 1885-1895 yılları arasında Engels'in bazı yazılarını yayınladı. Engels, derginin yayıncılarına sık sık öğütte bulunur ve Marksizmden uzaklaştıkları için onları şiddetle eleştirirdi. *Die Neue Zeit*, Engels'in ölümünden sonra, 1890'ların ikinci yarısından başlayarak, sistemli bir biçimde revizyonistlerin yazılarını yayınlamaya koyuldu. 1914-1918 emperyalist dünya savaşı sırasında orta yolcu, Kautskyci bir tutum takındı ve sosyal-şovenleri destekledi. [s. 46]

12 Bkz. Karl Marks ve Friedrich Engels, *Seçme Eserler*, Cilt 2, İngilizce basım, Moskova, 1951, s. 410. [s. 46]

13 Bkz. Karl Marks ve Friedrich Engels, *Komünist Partisi Manifestosu*, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, Mart 1976. [s. 50]

14 Bkz. Karl Marks ve Friedrich Engels, *Seçme Eserler*, Cilt 2, İngilizce basım, Moskova, 1951, s. 420. [s. 51]

15 Bkz. Karl Marks, *Kugelmann'a Mektuplar*, Köz Yayınları, İstanbul, Nisan 1975. [s. 51]

16 Bkz. Karl Marks, *Fransa'da İç Savaş*, Köz Yayınları, İstanbul, Aralık 1970. [s. 57]

17 Marks'ın *Fransa'da İç Savaş* adlı eserinden alınan bu bölümü Lenin Almanca basımından aktarmıştır. [s. 60]

18 Bkz. Friedrich Engels, *Konut Sorunu*, Odak Yayınları, Ankara, Haziran 1974. [s. 76]

19 Lenin burada Marks'ın «Der politische Indifferentismus» («Siyasi Kayıtsızlık») (Karl Marks ve Friedrich Engels, *Toplu Eserler*, Cilt 18, Almanca basım, Berlin, s. 299-304) adlı yazısına ve Engels'in «Otorite Üzerine» (Karl Marks ve Friedrich Engels, *Seçme Eserler*, Cilt 1, İngilizce basım, Moskova, 1951, s. 575-578) adlı yazısına değiniyor. [s. 79]

20 Friedrich Engels, «August Bebel'e 18-28 Mart 1875 tarihli mektup». (Bkz. Karl Marks ve Friedrich Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, Sol Yayınları, Ankara, Kasım 1969) [s. 85]

21 Almanya Sosyal - Demokrat Partisinin *Erfurt Programı*, 1891 Ekiminde Erfurt Kongresinde 1875 Gotha Programının yerine kabul edildi. Engels, Erfurt Programındaki hataları, «1891 Sosyal-Demokrat Program Taslağının Eleştirisi Üzerine» (Bkz. Karl Marks ve Friedrich Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının*

Eleştirisi, Sol Yayınları, Ankara, Kasım 1969) adlı yazısında eleştirdi. [s. 88]

22 Bkz. V.İ. Lenin, «Bir İlke Sorunu», *Toplu Eserler,* Cilt 24, dördüncü Rusça basım, s. 497-499. [s. 96]

23 Burada, Engels'in, Marks'ın *Fransa'da İç Savaş* adlı eserine yazdığı önsöze değiniliyor. (Bkz. Karl Marks, *Fransa'da İç Savaş,* Köz Yayınları, İstanbul, Aralık 1970) [s. 97]

24 *Louis Eugene Cavaignac:* Fransız generali, 1848 Şubat devriminden sonra Fransız Geçici Hükümetinin Savaş Bakanı oldu. 1848 Haziranında, Parisli işçilerin ayaklanmasını bastırmakla görevlendirildi. [s. 98]

25 *«Halk Devleti»nden Uluslararası Konular Üzerine.* [s. 104]

26 Friedrich Engels, *Vorwort zur Broschüre «Internationales aus dem 'Volksstaat' (1871-1875)»* (Karl Marks ve Friedrich Engels, *Toplu Eserler,* Cilt 22, Almanca basım, Berlin, 1963, s. 417 - 418), [s. 105]

27 Rusçada «çoğunluk» «bolşintsvo»dur; «Bolşevik» adı da buradan gelmektedir. [s. 106]

28 Karl Marks, *Gotha Programının Eleştirisi.* (Karl Marks ve Friedrich Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi,* Sol Yayınları, Ankara, Kasım 1969) [s. 111]

29 Burada Lenin, Rus burjuva iktisatçısı Tugan-Baranovski'den söz ediyor. [s. 120]

30 *Birinci Enternasyonal'in Lahey Kongresi,* 2-7 Eylül 1872'de yapıldı. Bu kongreye, aralarında Marks ve Engels'in de bulunduğu altmış beş delege katıldı. Gündemde daha birçok sorunun yanı sıra şu sorunlar bulunuyordu: 1) Genel Konseyin yetkileri; 2) proletaryanın siyasi faaliyeti. Kongrenin bütün oturumları, Bakunincilere karşı verilen şiddetli mücadeleyle geçti. Kongrede, Genel Konseyin yetkilerinin genişletilmesi kararlaştırıldı. Kongrenin «Proletaryanın siyasî faaliyeti»ne ilişkin kararında, toplumsal devrimin zaferini güvence altına almak için proletaryanın kendi siyasi partisini kurması gerektiği ve artık proletaryanın büyük görevinin siyasi iktidarı ele geçirmek olduğu belirtiliyordu. Kongre, bozgunculuk yaptıkları ve proleter olmayan yeni bir parti kurdukları için Bakunin ve Guillaume'u Enternasyonal'dan çıkardı. [s. 134]

31 *Zarya (Şafak):* İskra'yı çıkaranlar tarafından 1901-1902 yıllarında Stuttgart'ta yayınlanan bilimsel-siyasi Marksist bir dergi. Üç fasikül halinde dört sayı çıktı. *Zarya*'da Lenin'in

şu yazıları yayınlandı: «Rasgele Notlar», «Zemtsvo Zalimleri ve Liberalizm Yamyamları», «Toprak Sorunu ve 'Marks'ın Eleştiricileri»nin ilk dört bölümü («Toprak Sorunu Konusunda Sayın 'Eleştiriciler'» başlığı altında), «İç Sorunların Gözden Geçirilmesi» ve «Rusya Sosyal-Demokrasisinin Toprak Programı». [s. 136]

32 Burada, İkinci Enternasyonal'in, 23-27 Eylül 1900'de Paris'te toplanan ve 791 delegenin katıldığı 5. Uluslararası Sosyalist Kongresine değiniliyor. Rus heyeti yirmi üç üyeden oluşuyordu. Ana sorunla, yani siyasi iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi sorunuyla ilgili olarak, kongre çoğunluğu, Kautsky'nin önerdiği ve Lenin'in «oportünistler karşısında uzlaşmacı» olarak nitelendirdiği kararı benimsedi. Kongrede, alınan daha başka kararların y nı sıra, bütün ülkelerin sosyalist partilerinin temsilcilerinden oluşacak bir Uluslararası Sosy list Büro kurulması kararlaştırıldı. Büronun sekreterliği Brüksel'de bulunacaktı. [s. 136]

33 *Aylık Sosyalist Dergi (Sozialistische Monatshefte)* : Alman Sosyal-Demokratları arasındaki oportünistlerin başlıca yayın organı ve uluslararası oportünizmin yayın organlarından biri. 1897'den 1933'e kadar Berlin'de yayınlandı. 1914-1918 emperyalist dünya savaşı sırasında sosyal-şoven bir tutum benimsedi. [s. 154]

34 *Bağımsız İşçi Partisi*, 1893 yılında kuruldu. Yöneticileri arasında James Keir Hardie, J. Ramsay MacDonald vb. bulunuyordu. Siyasi bakımdan burjuva partilerinden bağımsız olduğunu ileri sürüyordu; ama aslında «sosyalizmden bağımsız, liberalizme bağımlıydı» (Lenin). Bağımsız İşçi Partisi, 1914-1918 emperyalist dünya savaşının başlangıcında, 13 Ağustos 1914'te savaşa karşı bir bildiri yayınladı. Ama daha sonra, 1915 Şubatındaki Londra İtilaf Devletleri Sosyalist Konferansında, Bağımsız İşçi Partisi yöneticileri, pasifist lafların ardına saklanarak sosyal-şoven bir tutum takındılar. 1919'da Komünist Enternasyonal'in kurulmasıyla birlikte, sola kaymış olan tabanın baskısına boyun eğen Bağımsız İşçi Partisi yöneticileri, İkinci Enternasyonal'den çekilme kar rı aldılar. Bağımsız İşçi Partisi 1921'de İki Buçukuncu Enternasyonal'e katıldı, bunun çöküşünden sonra da yeniden İkinci Enternasyonal'e girdi. [s. 154]

Temel Marksist klasikler arasında yer alan **Devlet ve Devrim**'de Lenin, Marks ve Engels'in devlet üzerindeki görüşlerini sistemleştirmekte, 1848-1851 ve 1871 Paris Komünü tecrübelerini değerlendirerek Marksist devlet kuramını geliştirmektedir. Bu eserde, devletin, sınıf uzlaşmazlıklarının bir ürünü olarak doğuşu ve gelişmesi, sosyalizm tarihi dönemindeki rolü ve sönüşü açıklanmaktadır.
Devlet ve Devrim'i M. Halim Spatar ve Celal Üster Türkçeleştirdiler. Marksizmin devlet öğretisini ortaya koyan Lenin'in bu eseri ilk olarak tam ve doğru çevirisiyle yayınlanıyor.

30 Lira

